

Suvi Haapanen & Minna Salminen

LAPSUUDENAIKAISEN KÖYHYYDEN VAIKUTUKSET AIKUISUUDEN HYVINVOINTIIN

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2021

TIIVISTELMÄ

Haapanen Suvi & Salminen Minna: Lapsuudenaikaisen köyhyden vaikutukset aikuisuuden hyvinvointiin
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Sosiaalityön koulutusohjelma
Toukokuu 2021

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoitus on selvittää, miten lapsuudenaikainen köyhyys vaikuttaa aikuisuuden hyvinvointiin. Tutkielman teoreettisena viitekehysenä toimivat köyhyys, ylisukupolvisuus, huono-osaisuus ja hyvinvointi. Lisäksi tutkielmassa esitellään lapsuudenaikaiselta köyhyydeltä suojaavia tekijöitä. Tutkimusmenetelmänä on käytetty kuvailevaa kirjallisuuskatsausta ja tutkimusaineisto koostuu 19 suomalaisesta tutkimuksesta, jotka on julkaistu vuosina 2000–2020. Aineiston keruu tehtiin elektronisiin tietokantoihin systemaattisella tiedonhaulla.

Tutkimusaineistossa hyvinvointia tutkittiin yksilön sosioekonomisen aseman, terveyden sekä sosiaalisen pääoman kautta. Tarkasteltujen tutkimusten perusteella lapsuudenaikaisella köyhyydellä ja siihen liitettävillä ilmiöillä kuten vanhempien matalalla koulutustasolla, toimeentulotuen asiakkuudella sekä työttömyydellä on yhteys jälkeläisten aikuisiän työttömyyteen ja osassa tutkimuksista toimeentulotuen asiakkuuteen. Vanhempien matalan koulutustaustan havaittiin olevan yhteydessä jälkeläisten koulupudokkuuteen ja matalaan kouluttautumiseen. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella lapsuudenkodin toimeentulo-ongelmat lisäävät todennäköisyyttä kokea köyhyyttä myöhemmin elämässä. Tarkasteltujen tutkimusten mukaan lapsuudenaikaisella köyhyydellä on jossain määrin kielteisiä vaikutuksia yksilön myöhempään fyysiseen terveyteen, psyykkiseen terveyteen ja kuolleisuuteen. Lisäksi lapsuudenaikaisen köyhyyden on havaittu aiheuttavan yksilöille myöhemmin vaikeutta kokea onnellisuutta. Tutkimustulokset eivät olleet täysin yhdenmukaisia kuolleisuuden, päihteiden käytön, fyysisen terveyden ja rikollisuuden suhteen. Huono-osaisuuden on havaittu siirtyvän sukupolvelta toiselle esimerkiksi vanhemmilta omaksuttujen asenteiden kautta. Sosiaalisen huono-osaisuuden tai sosiaaliluokan periytyminen ei ollut kuitenkaan kiistatonta tutkimusaineistomme perusteella.

Erilaisten suojaavien tekijöiden kuten kodin ulkopuolisten merkityksellisten aikuisten, hyvien vanhempi-lapsisuhteiden sekä yksilön tiettyjen persoonallisuuden piirteiden kuten positiivisen minäkäsityksen on havaittu suojaavan yksilöä epäsuotuisalta kehitykseltä kielteisistä lapsuudenkokemuksista huolimatta. Lisäksi köyhyyden ja huono-osaisuuden ylisukupolvisuuteen ja heikossa asemassa olevien yksilöiden tukemiseen voidaan vaikuttaa moniammatillisella yhteistyöllä sekä yhteiskunnan tarjoamalla oikea-aikaisilla ja oikein kohdennetuilla palveluilla. Poliittisissa toimenpiteissä tulisi keskittyä köyhyyden syiden tunnistamiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn jo ongelmien varhaisessa vaiheessa.

Avainsanat: lapsiköyhyys, köyhyys, huono-osaisuus, ylisukupolvisuus, hyvinvointi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

ABSTRACT

Haapanen Suvi & Salminen Minna: The effects of childhood poverty on adult welfare

Master's thesis

Tampere University

Master's Programme in Social work

May 2021

The objectives of this master's thesis was to examine whether the childhood poverty has impact on welfare in adulthood. The study concentrated on poverty, intergenerationalism, disadvantageousness and welfare as well as represented the protective factors against childhood poverty. The study design was a descriptive literature review, which consists 19 Finnish studies published in 2000–2020. The data was retrospectively collected from the electronic databases.

Background material's perspective on the adult well-being was an individual's socioeconomic status, health and social capital. The childhood poverty and concomitant phenomena such as the parents' low level of education, income support and unemployment were regarded as risk factors to adult unemployment in descendants and income support. The parental low level of education was associated with the school dropout and low education level of the next generation. Based on the data, the childhood livelihood problems increased risk for poverty in later life. Childhood poverty had some negative effects on an individual's subsequent physical and mental health as well as mortality. In addition, the correlation between childhood poverty and experienced unhappiness of later life was demonstrated in the study. Moreover, childhood poverty associated with the risk of child custody. When it comes to mortality, drug use, physical health and crime, the results were not fully consistent. Poorness seemed to transmit from one generation to another, for example through the adopted attitudes. Based on our data, the inheritance of social disadvantage or social class was not undisputed.

Several factors such as relevant out-of-home adults, good parent-child relationships and certain personality traits, such as a positive self-perception, were protective against adverse development despite negative childhood experiences. The overgeneration of poverty and the support of vulnerable individuals can be addressed. The crucial factors are multi-professional cooperation, the timely and well-targeted services provided by society. Political measures should focus on identifying the causes of poverty and preventing exclusion at an early stage.

Key words: child poverty, poverty, disadvantaged, intergeneration, welfare

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck service.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	5
2. TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT.....	7
2.1. Köyhyys	7
2.2. Huono-osaisuus.....	11
2.3. Ylisukupolvisuus.....	14
2.4. Hyvinvointi	17
2.5. Käsitteiden käyttö tässä tutkimuksessa	20
3. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	22
3.1. Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset.....	22
3.2. Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä.....	23
3.3. Aineiston keruu	26
3.4. Kirjallisuuskatsauksessa käytetyt tutkimukset.....	31
3.5. Aineiston analyysi.....	59
3.6. Tutkimusetiikka	60
4. LAPSUUDENAIKAISEN KÖYHYYDEN VAIKUTUKSET AIKUISUUDEN HYVINVOINTIIN.....	63
4.1. Sosioekonominen asema	63
4.1.1. Lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutus työllistymiseen	63
4.1.2. Lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutus koulutukseen	64
4.1.3. Lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutus toimeentuloon.....	69
4.2. Terveys.....	72
4.2.1. Lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutus fyysiseen terveyteen.....	72
4.2.2. Lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutus psyykkiseen terveyteen	74

4.3. Sosiaalinen pääoma.....	76
4.3.1. Lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutus huono-osaisuuden periytymiseen	76
4.3.2. Lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutus sosiaalisiin suhteisiin.....	78
4.3.3. Lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutus asemaan yhteisössä	78
4.4. Suojaavat tekijät	80
5. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	82
LÄHTEET	94

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1 Tutkimusten sisäänotto- ja poissulkukriteerit.....	27
Taulukko 2 Hakupäiväkirja.....	30
Taulukko 3 Kirjallisuuskatsauksessa käytetyt tutkimukset	31
Taulukko 4 Tutkimusaineiston metodiset valinnat	43
Taulukko 5 Tutkimusten painotukset.....	56

1. JOHDANTO

Suomessa lasten hyvinvoinnin kasvua varjostaa lapsuuden eriarvoisuus. Suurin osa lapsista voi sosiaalisesti, terveydellisesti ja taloudellisesti paremmin kuin historiassa aiemmin. Samaan aikaan köyhissä perheissä elävien lasten määrä on noussut 1990-luvun puolivälistä 2010-luvulle saakka ja erityisesti yksinhuoltajaperheiden lasten taloudellinen hyvinvointi on heikentynyt 2000-luvulla. Lapsiköyhyys sekä ylisukupolvinen ja kasautunut huono-osaisuus ovat läsnä suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Eri tutkimuksissa on havaittu lapsuudessa koetun köyhyuden olevan yhteydessä yksilön myöhemmän elämän ongelmiin kuten mielenterveysongelmiin, syrjäytymiseen, toimeentulo-ongelmiin sekä matalampaan koulutustasoon. (Kallio & Hakovirta 2020, 7, 269; Salmi 2020, 39.)

Tässä kirjallisuuskatsauksessa tarkastelemme lapsuudenaikaisen köyhyuden vaikutuksia aikuisuuden hyvinvointiin. Rajasimme aiheemme koskemaan suomalaisia lapsiperheitä sekä 2000-luvulla julkaistuja tutkimuksia. Olemme kiinnostuneita erityisesti yhteiskunnan eriarvoisuudesta sekä huono-osaisuuden ulottuvuuksista. Tässä tutkielmassa tarkastelemme köyhyuden, huono-osaisuuden, ylisukupolvisuuden sekä hyvinvoinnin käsitteitä lapsiköyhyyden kautta. Halusimme tutkielmamme aiheen olevan yhteiskunnallisesti ajankohtainen sekä sosiaalityön kannalta keskeinen. Sosiaalityö perustuu heikommassa asemassa olevien ihmisten auttamiseen ja työskentely tapahtuu niin yksilöiden, perheiden, yhteisöjen kuin yhteiskunnan rakenteiden parissa. Lapsuudessa koettu köyhyys ilmenee näiden osa-alueiden parissa tehtävässä sosiaalityössä. Sosiaalityössä tehdään korjaavan työn lisäksi myös ehkäisevää työtä. Haluamme tutkielmamme avulla tehdä näkyväksi niitä tekijöitä, joihin puuttumalla tai resursoimalla voidaan ennaltaehkäistä lapsuudenaikaisen köyhyuden haitallisia vaikutuksia aikuisuudessa.

Toteutimme pro gradu -tutkielman parityönä. Olemme toteuttaneet tutkielman kaikki työvaiheet yhteistyössä. Tutkielman teoreettisia lähtökohtia kirjoittaessamme jaoimme käsitteet ja kirjoitimme kumpikin kahdesta eri teoreettiseen viitekehikseemme kuuluvasta käsitteestä luonnoksen. Tämän jälkeen jaoimme tekstit toisillemme ja täydensimme jo kirjoitettuja luonnoksia. Toteutimme samankaltaisen työnjaon kirjoittaessamme tutkimuksen toteuttamiseen liittyviä käsitteitä. Aineiston keruun, aineistoon tutustumisen ja analyysin toteutimme yhteistyössä. Olemme hyödyntäneet aineiston parissa työskennellessämme kaksoistarkastusta siten, että työvaiheet kuten aineiston keruu sekä tutkimustulokset olemme kumpikin käsitelleet ensin itsenäisesti ja tämän jälkeen yhdessä.

Kuvaamme luvussa 3.5. *Aineiston analyysi* tarkemmin työmme vaiheita ja työnjakoa. Tutkimuksemme tulokset ja johtopäätökset olemme kirjoittaneet yhdessä.

Pro gradu -tutkielmamme tutkimusmenetelmä on kuvaileva kirjallisuuskatsaus ja analyysimenetelmä on aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Tutkimusaineisto on kerätty systemaattisella tiedonhauulla elektronisista tietokannoista syksyllä 2020 ja alkuvuonna 2021. Aineisto koostuu 19 suomalaisesta tutkimuksesta, jotka on julkaistu 2000-luvulla. Tutkimusaineistomme koostuu lapsiköyhyyden vaikutuksia käsittelevistä tutkimuksista, joissa tarkastellaan köyhyyden ja huono-osaisuuden ylisukupolvisuutta. Tutkielman teoreettista viitekehystä käsittelevässä kappaleessa määritellään köyhyyden, huono-osaisuuden, ylisukupolvisuuden ja hyvinvoinnin käsitteet. Tutkimuksen toteutuksesta kertovassa luvussa kuvataan tutkimuksemme tavoitteet sekä tutkimuskysymys, kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä, aineiston keruu, kerätty aineisto, aineiston analyysi sekä tutkimuksen eettisyys. Neljännessä luvussa käsitellään tutkimuksen tulokset. Tutkimustulokset on jaettu kolmeen pääluokkaan, jotka ovat sosioekonominen asema, terveys ja sosiaalinen pääoma. Kyseisessä luvussa käsitellään myös lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutuksilta suojaavia tekijöitä. Lopuksi esitellään tutkielman johtopäätökset sekä aineistoon ja tuloksiin liittyvä pohdinta.

2. TOOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa tarkastelemme tutkimuksemme teoreettisia lähtökohtia, jotka ovat köyhyys, huono-osaisuus ja ylisukupolvisuus. Lähestymme aihetta lapsiperheiden näkökulmasta ja pyrimme kuvaamaan edellä mainittujen käsitteiden ilmenemistä yksilöiden arjessa ja elämässä. Käsittelemme teoreettisia lähtökohtia yhteiskunnallisina ilmiöinä. Kuvaamme yhteiskunnallisia rakenteita ja tukitoimia, joilla ilmiöihin voidaan vaikuttaa. Lisäksi käsittelemme hyvinvointia ja sen moniulotteisuutta. Esittelemme hyvinvoinnin teorioista Erik Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin perustuvan teorian.

2.1. Köyhyys

Köyhyyteen viittaavia rinnakkaiskäsitteitä ovat muun muassa taloudellinen huono-osaisuus, syrjäytyminen ja toimeentulo-ongelmat (Heinonen, Roivainen & Ylinen 2011, 9). Syrjäytymistä voidaan kuvata prosessiksi, jonka mukaan yksilö tai ryhmä joutuu osattomaksi yhteiskunnallisista instituutioista kuten työelämästä tai koulutuksesta. Syrjäytymisellä tarkoitetaan usein yksilön tai ryhmän vähäistä yhteiskunnallista integraatiota tai osallisuutta. (Eskelinen & Sironen 2017, 12.) Köyhyyden käsite liitetään mielikuvissa lähes poikkeuksetta niukkuuteen ja kurjuuteen (Kangas & Ritakallio 2008, 3). Yksi tapa köyhyyden määrittelyyn onkin tarkastella sitä taloudellisten resurssien vähäisyyden kautta. Köyhyyden laajuus vaihtelee sen mukaan, mitkä ovat käytössä olevat mittarit ja köyhyysrajat. Esimerkiksi käytettävissä olevat indikaattorit osoittavat sen, mitkä väestöryhmät luetaan köyhiksi. Eniten käytössä on suhteellisen köyhyyden tuloköyhyyden mittari, jonka mukaan köyhyysraja määritellään väestön keskimääräisiin tuloihin verraten. (Kallio & Hakovirta 2020, 13–16.)

Köyhyyttä voidaan määritellä absoluuttisen sekä suhteellisen köyhyyden mukaan. Absoluuttinen köyhyys kuvaa pääasiassa kehitysmaissa vallitsevaa nälänhätää, puutetta biologisten tarpeiden tyydyttämisestä sekä aliravitsemusta. Tässä tutkielmassa tarkastelemme suhteellista köyhyyttä, sillä Suomen hyvinvointivaltiossa köyhyys määritellään suhteellisen köyhyyden kautta. Suhteellinen köyhyys tarkoittaa yhteiskunnassa vallitsevan minimin elintason mukaisen elämän ulkopuolelle jäämistä. Suhteellisessa köyhyydessä huomioidaan vallitsevan yhteiskunnan kulutustottumukset, elämäntapa sekä tulo- ja elintaso. Suhteellista köyhyysrajaa voidaan mitata Eurostatin

köyhyysmittarin mukaan, joka määrittelee kotitalouksien pienituloisuutta. Mittarin mukaan köyhyysriskissä olevat sekä pienituloiset kotitaloudet ovat niitä, joissa tulot ovat alle 60 prosenttia samanlaisten kotitalouksien keskimääräisestä tulotasosta. (Moisio 2006, 639–640; Salmi, Karvonen & Mäntylä 2016, 7.)

Suhteellista köyhyyttä voidaan tarkastella myös aineellisen puutteen sekä pakollisten menojen mukaan. Aineellinen puute kuvaa lasten käytössä olevia hyödykkeitä kuten vaatteita sekä toimintoja, joita ovat esimerkiksi mahdollisuus lomamatkaan. Aineellisen puutteen mittarin avulla voidaan tarkastella lapsiperheissä olevia hyödykkeitä, minkä kautta voidaan kerätä tietoa subjektiivisesta hyvinvoinnista paremmin tuloköyhyyteen verrattuna. Aineellinen puute voidaan nähdä tuloköyhyttä haitallisempänä, sillä se kuvaa enemmän lapselle haitallista köyhyyttä. Tämän mittarin mukaan köyhyys on määriteltävissä kokemuksen kautta. Velkojen ja kulutustarpeiden määrät vaikuttavat siihen, paljonko varallisuutta on käytettävissä. (Ohisalo, Laihiala & Saari 2015, 437; Salmi ym. 2016, 7–9.)

Euroopan unioni (EU) on määritellyt köyhyysrajan alapuolelle ne henkilöt, jotka tienavat alle 60 prosenttia koko väestön keskinettotuloista (Taipale 2007, 9–10). Vuonna 2016 suhteellinen köyhyysaste oli Suomessa 12,7 prosenttia ja minibudjettiköyhyysaste 7,8 prosenttia. Minibudjettiköyhyysaste kuvaa kotitalouksia, joiden tulot eivät riitä kattamaan kohtuullista vähimmäiskulutusta kuten minimin mukaiseen elintasoon tarvittavia tuotteita tai palveluita. (Mukkila, Ilmakunnas, Moisio & Saikkonen 2018, 79–81.) Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2019 köyhyys- tai syrjäytymisriskissä oli 873 000 henkilöä eli 16 prosenttia koko kotitalousväestöstä. Köyhyys- tai syrjäytymisriski kuvaa sitä, että henkilö on suhteellisen pienituloinen, vajaatyöllinen tai vakavaa aineellista puutetta kokeva kotitalouden jäsen. Tähän riskiin luetaan sellainen henkilö, joka kokee vähintään yhden edellä mainituista perusteista. Vuonna 2019 pienituloisia oli 669 000, vajaatyöllisiä 376 000 ja vakavaa aineellista puutetta kokevia 139 000 henkilöä. (SVT 2020.)

Lasten köyhyyttä ja huono-osaisuutta voidaan määritellä lapsiköyhyyden ja lapsiperheköyhyyden määritelmien mukaan. Lapsiköyhyys tarkoittaa alle 18-vuotiaiden osuutta lapsiväestöstä niissä kotitalouksissa, jotka määritellään suhteellisen köyhyysrajan alapuolella oleviksi. Lapsiperheköyhyys kuvaa lapsiperheiden suhteellista köyhyysastetta, joka kuvastaa suhteellisen köyhyysrajan alapuolella elävien lapsiperheiden osuutta kaikista lapsiperheistä, joissa elää alle 18-vuotiaita lapsia. Lisäksi lasten köyhyyttä voidaan mitata esimerkiksi perheen pitkäaikaisen

toimeentulotuen asiakkuuden keston mukaan sekä hyvinvoinnin puutteen mukaan. Hyvinvoinnin puutteita voidaan tarkastella esimerkiksi terveystietojen ja materiaalsen elintason mukaan rekisteritietojen perusteella tai kysymällä lapselta itseltään. (Kallio & Hakovirta 2020, 27.) Karvosen ja Mäntylän (2016) tutkimuksen mukaan Suomessa on 126 000 lasta, jotka elävät köyhässä perheessä. Lapsiköyhyys on kolminkertaistunut Suomessa vuosina 1994–2007 neljääntoista prosenttiin. Tämän jälkeen lapsiköyhyys on pysynyt noin 10 prosentin tasolla vuosittain. (Salmi ym. 2016, 6.) Riski lapsiköyhyyteen on suuri erityisesti yksinhuoltajaperheissä (Isola & Suominen 2016, 49; Kauppinen & Karvonen 2008, 77). Taloudellinen tilanne on heikompi myös sellaisissa kahden vanhemman perheissä, joissa vain toinen tai kumpikaan vanhemmista ei ole työelämässä (SVT 2009). Suomessa köyhyys onkin vahvasti yhteydessä työmarkkina-asemaan (Isola & Suominen 2016, 47).

Köyhyystutkija Peter Townsendin (1979) mukaan köyhien ihmisten taloudelliset resurssit ovat hyvin niukat keskivertoon kansalaiseen verrattuna. Köyhyys voi tarkoittaa sosiaalista ulkopuolelle jäämistä, toimintamahdollisuuksien vähäisyyttä sekä toimintakyvyn puutetta. Resurssien vähäisyyden vuoksi köyhät voivat joutua syrjään yhteiskunnassa vallitsevista tavoista, toiminnoista sekä elämäntyyleistä. (Townsend 1979, 31.) Heinosen tutkimusryhmä (2011) havaitsi, että vähävaraiset äidit kokivat lasten välisten elinolosuhteisiin liittyvien erojen kasvavan sitä mukaa, mitä vanhempia lapset olivat. Äidit kokivat, ettei heillä ollut mahdollisuutta tarjota lapsilleen esimerkiksi sellaisia vapaa-ajanviettomahdollisuuksia, mitä muilla saman ikäluokan lapsilla oli käytössään. Äidit olivat huolissaan myös siitä, etteivät pystyisi rahoittamaan tulevaisuudessa lastensa opintoja. (Heinonen ym. 2011, 25.) Lapsiköyhyyden onkin havaittu vaikuttavan negatiivisesti seuraavaan sukupolveen (Isola, Larivaara & Mikkonen 2007, 16). Lapset vastaanottavat vanhemmiltaan varallisuutta sekä sosiaalista ja inhimillistä pääomaa esimerkiksi vanhemmiltaan omaksuttujen arvojen, asenteiden, taitojen ja uskomusten kautta. Lisäksi vanhemmilta perityt geenit saattavat vaikuttaa esimerkiksi lapsen terveyteen ja persoonallisuuteen. (Ilmakunnas, Kauppinen & Moisio 2020, 200.)

Yhteiskunnan asenteet vähävaraisia kohtaan saattavat olla syyllistäviä ja köyhyys saatetaan vierittää yksilön omaksi syyksi. Köyhyydessä eläminen voi olla stressaavaa, heikentää terveyttä, aiheuttaa ongelmia sosiaalisiin suhteisiin sekä lisätä häpeän ja turvattomuuden tunteita. (Isola ym. 2007, 15–16; Isola & Suominen 2016, 11–12.) Niukkuudessa elävät henkilöt saattavat joutua odottamaan pitkään virainomaispäätöksiä sekä saatavia tukia. Heikko taloudellinen tilanne voikin aiheuttaa epävarmuutta elämän eri osa-alueilla sekä arvottomuuden tunteita. (Isola & Suominen 2016, 170; Taipale 2007, 10.) Taloudelliset ongelmat lisäävät perheissä stressiä ja painetta ja näin vaikuttavat

myös vanhemmuuden haasteisiin vastaamiseen negatiivisesti. Tutkimusten mukaan taloudelliset ongelmat vähentävät vanhemmuuden resursseja kuten jaksamista. Ne voivat myös olla yhteydessä lasten hyvinvointiin esimerkiksi vuorovaikutukseen liittyvinä haasteina vanhempien keskittyessä tilanteesta selviämiseen. Köyhyys aiheuttaa usein sitä kokevissa ihmisissä häpeää, sillä heidän elämänsä voi olla rajoittunutta yhteiskunnan vallitsevaan elämäntyyliin nähden. Häpeä liittyy olennaisesti köyhyyden kokemuksiin ja sitä ilmenee kulttuureistaan ja elintasoistaan erilaisissa yhteiskunnissa. Lapsuudessa koettu köyhyys on yhteydessä lasten- ja nuorten syrjäytymiskierteeseen. Lasten vähäiset kulutusmahdollisuudet vaikuttavat negatiivisesti lasten hyvinvointiin. Taloudellinen eriarvoisuus johtaa usein syrjäytymiseen ja ulkopuolelle jäämiseen. Tämä näkyy esimerkiksi harrastuksista jättäytymisessä ja erilaisten vaatteiden käytössä, mitkä ovat olennaisia tekijöitä lasten sosiaalisissa suhteissa. (Kallio & Hakovirta 2020, 14; Salmi 2020, 39, 42; Toikka & Haanpää 2020, 126–127.)

Yhteiskunnallisen näkökulman mukaan syrjäytymisestä pitäisi käydä keskustelua syrjäyttämisen ja yhteiskunnan syrjäyttävien rakenteiden näkökulmasta. Osallisuus ja integraatio nähdään sosiaalisen ulossulkemisen vastakohtana. Sosiaalisen osallisuuden vahvistaminen tukee syrjäytettyjen ryhmien ja yksilöiden yhteiskunnallista osallisuutta ja integraatiota yhteiskuntaan. (Eskelinen & Sironen 2017, 12.) Suomalaisessa yhteiskunnassa voidaan ajatella, että yhteiskunnan tehtävä on taata jokaiselle kansalaiselle riittävä toimeentulo ja kelvolliset elinolosuhteet. Poliittisten päätösten avulla voidaan vaikuttaa muun muassa laadukkaisiin terveystalouteihin, asumismahdollisuuksiin sekä riittävään toimeentuloon. (Isola ym. 2007, 16; Kangas & Ritakallio 2008, 3.) Valtioneuvoston vuonna 2001 hyväksymän Terveys 2015 -kansanterveysohjelman päätavoitteena oli väestön terveyden ja hyvinvoinnin lisääminen. Kansanterveysohjelman avulla pyrittiin vähentämään väestöryhmien välistä eriarvoisuutta sekä parantamaan heikommassa asemassa olevien väestöryhmien hyvinvointia ja suhteellista asemaa. (STM 2006, 11, 42.)

Viime vuosien ajan lapsiperheiden toimeentulo on heikentynyt erilaisten poliittisten päätösten myötä. Lapsiperheiden perusturva on matalammalla tasolla muihin väestöryhmiin nähden ja erilaiset leikkaukset lasten ja nuorten palveluihin ovat heikentäneet palveluiden laatua. Tämä kehityssuunta näkyy lastensuojelun ja psykiatrisen hoidon sekä kasvatus- ja perheneuvoloiden asiakasmäärien nousuna. Erilaisissa poliittisissa toimenpiteissä tulisi keskittyä köyhyyden syihin sekä syrjäytymisen ehkäisyyn sekä tavoittaa avun tarvitsijat moniammatillisen yhteistyön avulla. Lasten oikeuksien sopimuksessa todetaan, että lapsilla on oikeus tiettyyn osaan yhteiskunnan voimavaroista.

Lapsiperheiden palveluihin budjetointi sekä palveluiden vaikutusten seuranta toisivat näkyväksi lapsiin kohdistuneiden päätösten seurauksia. (Kallio & Hakovirta 2020, 262–264, 267, 269.)

2.2. Huono-osaisuus

Huono-osaisuuden määritelmä ei ole yksiselitteinen. Törrösen ja Vornasen (2002) mukaan huono-osaisuutta voidaan määritellä sosiaalisten, taloudellisten, henkisten ja emotionaalisten puutteiden mukaan. Huono-osaisuus voi näyttäytyä yksilötasolla emotionaalisenä tai subjektiivisena kokemuksena. Emotionaalinen huono-osaisuus kuvaa yksilön kokemuksia, tunnetta toiseudesta. Huono-osaisuuden rinnakkaiskäsitteitä ovat köyhyys, syrjäytyminen, marginaalisuus ja turvattomuus. (Törrönen & Vornanen 2002, 33–34.) Kainulaisen ja Saaren (2013) mukaan huono-osaisuuteen viitataan usein poliittisesti, kun huomio keskitetään köyhyyteen, työttömyyteen ja sairauksien kasaantumiseen. Huono-osaisuutta voidaankin määritellä valtaväestön hyvinvoinnista poikkeavalla hyvinvointivajeella. (Kainulainen & Saari 2013, 22.) Huono-osaisuus kuvaa laajalaisia elämänlaadun ja elinolojen puutteita sekä hyvinvoinnin vajeiden kasautumista, mitkä ilmenevät yhteiskunnallisen toiminnan ja tavanomaisen elämän ulkopuolelle jäämisinä. Huono-osaisuuden syyt ovat moninaiset ja harvoin yksi tapahtuma selittää huono-osaisuutta. Köyhyyden sijaan huono-osaisuuteen liittyvät köyhyyden ilmiöt laajemmin tuottaen yksilön elinoloihin ja hyvinvointiin ongelmia. (Eskelinen & Sironen 2017, 12–13.)

Yksi näkökulma huono-osaisuuden määrittelyyn on tarkastella sitä elämänlaadun, elintason sekä elämäntavan käsitteiden mukaan. Elämänlaatu kuvaa ihmisen käsitystä omasta tai hänen läheistensä elämäntilanteesta, joka rakentuu hyvinvoinnin kokemuksista sekä fyysisen ja psyykkisen terveyden kautta. Elämänlaadussa näkyvä huono-osaisuus on kaventunutta osallisuutta ja ulkopuolisuutta niistä vuorovaikutussuhteista, jotka lisäävät elämän merkityksellisyyttä. Elintaso kuvaa kotitalouksien käytettävissä olevia tuloja ja palveluita. Huono-osaiset elävät usein niukasti ja ovat kohdennettujen palveluiden käyttäjiä. Alhaisen elintason vuoksi mahdollisuudet tehdä kulutukseen liittyviä hankintoja ovat niukat. Tällöin huono-osaisuus liittyy voimavarojen puutteesta aiheutuvaan epätasa-arvoon, jota yksilö kokee. Elämäntavat puolestaan kuvaavat elämänhallintaa sekä arjessa toistuvia tekemisiä, joita ovat muun muassa työ, vapaa-ajan toiminta sekä vuorokausirytmii. Huono-osaisilla arjen rakenteet ovat korvautuneet olemisen ja tapahtumien vaihteluilla ja elämänhallintaa haittaavat usein erilaiset riippuvuudet. Usein ylisukupolvisessa huono-osaisuudessa onkin kyse yksilöiden

kyvyistä ja mahdollisuuksista käyttää osallisuutta ja voimavaroja saavuttaakseen pysyviä positiivisia siirtymiä ja aktiivista toimintaa. (Saari, Eskelinen & Björklund 2020, 17–19.) Sekä hyväosaisuudella että huono-osaisuudella on tapana kasaantua samoille ihmisille (Isola & Suominen 2016, 55; Ohisalo ym. 2016, 437–438).

Huono-osaisuutta voidaan määritellä subjektiivisten sekä objektiivisten mittareiden avulla. Subjektiivisten mittareiden mukaan henkilö määrittelee itse köyhyys- ja niukkuuskokemusta, huono-osaisen identiteettiä, hyvinvoinnin puutteita tai ulossulkemiskokemuksia. Tässä määritelmässä olennaista on, ettei tutkija määrittele huono-osaisuutta kohdehenkilön puolesta. Objektiivisen mittarin mukaan tutkija taas määrittelee huono-osaisuuden. Se voidaan määritellä esimerkiksi pitkäaikaistyöttömyyden, koulupudokkuuden, asunnottomuuden, ylivelkaisuuden, etuusriippuvuuden tai tuloköyhyyden kautta. Etuusriippuvuus on viimesijaisten tukien kuten toimeentulotuen asiakkuutta. Objektiivisen ja subjektiivisen huono-osaisuuden välillä ei aina ole korrelaatiota. Jotkut ihmiset saattavat kokea subjektiivisen hyvinvointinsa ja toimeentulonsa hyviksi, vaikka jonkin objektiivisen mittarin mukaan heidät määriteltäisiin tuloköyhiksi. Esimerkiksi ruoka-apua saava henkilö ei välttämättä koe itseään huono-osaiseksi. (Kallio & Hakovirta 2020, 12–13.)

Isola ja Suominen (2016) toteavat, että yksittäisinä tapahtumina kukin kuormittava tekijä voisi olla ratkaistavissa ja selvitettävissä, mutta ongelmien toistuva kasaantuminen yhdelle ihmiselle saattaa olla musertavaa (Isola & Suominen 2016, 35). Aiemmat haitalliset olosuhteet saattavat johtaa uusiin ongelmallisiin tilanteisiin (Laaksonen & Silventoinen 2011, 20–21). Ongelmien kasaantuminen onkin monesti itseään ruokkiva kierre. Esimerkiksi työttömyys saattaa lisätä taloudellisia ongelmia, stressiä ja yksinäisyyttä, mikä puolestaan vaikuttaa kielteisesti yksilön psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen. Yksilö voi kokea ihmissuhteiden solmimisen tai ylläpitämisen haastavana, koska kokee häpeää tilanteestaan. Samalla yksilön kokemus elämänhallinnasta heikkenee ja syrjäytymisriski kasvaa. Nämä tekijät ovat puolestaan yhteydessä asunnottomuuteen sekä päihde- ja mielenterveysongelmiin, jotka vaikuttavat jälleen haitallisesti yksilön sosiaalisiin suhteisiin ja voivat lisätä esimerkiksi yksinhuoltajuuden riskiä. Isola ja Suominen (2016) toteavatkin yksinhuoltajuuden olevan yhteydessä perheen heikompaan taloudelliseen asemaan ja toimeentulotukiasiakkuuteen. (Isola & Suominen 2016, 37, 74; Kainulainen & Saari 2013, 23–24; Kauppinen & Karvonen 2008, 76–77, 87; Ohisalo ym. 2016, 437–438.)

Huono-osaisuus voi johtaa siihen, ettei yksilöllä ole mahdollisuutta tavoitella yhteiskunnassa arvokkaina pidettyjä asioita esimerkiksi taloudellisista tai sosiaalisista syistä johtuen. Ongelmien kasaantuessa yksilön voi olla haasteellista irrottautua osattomuudesta tai köyhyydestä. Tällöin hän kokee vallan puutetta, mikä voi johtaa vastareaktioon. Vastareaktio saattaa näyttäytyä joko aktiivisena kapinointina yhteiskunnan sääntöjä vastaan tai vaihtoehtoisesti passivoitumisena. Vastareaktio saattaa ilmetä esimerkiksi häiriökäyttäytymisenä, rikollisuutena, palveluista kieltäytymisenä, vetäytymisenä tai eristäytymisenä. (Isola & Suominen 2016, 29, 32, 35, 176.) Epäaktiivinen yhteiskunnan toimintaan osallistuminen voi vaikuttaa kielteisesti yksilön sosiaaliseen pääomaan ja vähentää yhteisöllisyyden tai ryhmään kuulumisen tunnetta (Laaksonen 2011, 187).

Huono-osaisten elämä poikkeaa laadullisesti monilla tavoin hyväosaisten elämästä. Mitä laajempaa huono-osaisuus on, sitä suurempi ero elämänlaadussa, elämäntavassa sekä elintasossa hyvinvoivaan valtaväestöön on. Huono-osaisuuteen liittyvät solidaarisuus- ja empatiavajeet ovat yhteiskuntapolitiikan kentällä haasteina. Solidaarisuusvaje kuvaa oikeutta käyttää palveluita ja tulonsiirtoja, jotka kuuluvat kansalaisille. Empatiavaje kuvaa myötätunnon rajoja. Huono-osaisia kohtaan ei usein osoiteta myötätuntoa ja heidät määritellään yhteiskunnan taloudellisten tukien ja kohdennettujen sosiaalipalveluiden käyttäjiksi. Hyväosaisten voi olla vaikea ymmärtää huono-osaisten arkea, jolloin voi syntyä empatiavajetta eli haluttomuutta auttaa heikommassa asemassa olevia ihmisiä. Empatiavaje voi näyttäytyä esimerkiksi haluttomuutena suunnata resursseja huono-osaisten palveluihin. (Kallio & Hakovirta 2020, 10; Saari ym. 2020, 50.) Huono-osaisten käyttämät palvelut paikantuvat päihde-, mielenterveys- ja asunnottomuuspalveluihin (Kainulainen & Saari 2013, 23).

Huono-osaisuutta vähentävissä toimenpiteissä tavoitteena on keskittää huomio haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten elämään myönteisten siirtymien kautta. Myönteisiä siirtymiä ovat esimerkiksi tulevaisuusorientaatioita vahvistavat jaksot, jotka parantavat elintasoja, elämänlaatua sekä elämäntapoja. Näitä ovat muun muassa etuusjaksot ilman karensseja, laskujen hoito ilman ulosottoa, päihteettömät jaksot, asuminen ilman häätöä, koulutusjaksoja ilman poissaoloja, kuntoutusjaksoja ilman katkoksia, vapaus ilman uusia vankeustuomioita ja arkea ilman niukkuudesta johtuvaa elämänlaadun kuormitusta. Usein näiden myönteisten siirtymien toteutumista hidastavat negatiiviset tapahtumat elämässä kuten työttömyys, huostaanotto, asunnottomuus, ulosotto ja osattomuus. Yksilöt saattavat tehdä toimintakykyjensä kannalta huonoja valintoja tai sitten yhteiskunta ei luo mahdollisuuksia myönteisille siirtymille. (Saari ym. 2020, 20–21.)

Yhteiskunnan rakenteilla ja palvelujärjestelmillä voidaan vaikuttaa yksilön kokemaan vallan tunteeseen, toimijuuteen ja osallisuuteen. Palvelujärjestelmien ongelmalähtöisyys ja sanktioiden antaminen saattavat johtaa siihen, että yksilö menettää kokemuksen itsemääräämisoikeudestaan ja kokee vallanpuutetta. Yksilö voi kokea itsensä ulkopuoliseksi demokraattisesta toiminnasta. Keskeistä onkin pohtia, miten yksilölle voidaan antaa valtaa vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Tämä lisää sekä yksilön kokemaa arvokkuuden tunnetta että mahdollistaa tarvittavan tuen saamisen. (Isola & Suominen 2016, 33–34, 168, 176.) Myös Kauppinen, Saikku ja Kokko (2010) kyseenalaistivat tutkimuksessaan työttömien sanktioihin perustuvan aktivointipolitiikan. Etuuksien leikkaaminen sanktion muodossa ei välttämättä toimi kannustimena vaan pikemminkin edesauttaa huono-osaisuuden kasaantumista. Riittävän vakaan taloudellisen tilanteen takaamisen lisäksi muun muassa työttömien terveyden ja hyvinvoinnin tukeminen on tärkeää. (Kauppinen, Saikku & Kokko 2010, 247.)

2.3. Ylisukupolvisuus

Hyväosaisuuden ylisukupolvisuus tarkoittaa kulttuuristen, taloudellisten ja sosiaalisten resurssien periytymistä sukupolvelta toiselle. Huono-osaisuuden ylisukupolvisuus taas kuvaa näiden resurssien vähäisyyttä. Ongelmien ylisukupolvisuus voi näyttäytyä esimerkiksi matalana sosioekonomisena asemana, huono-osaisuuden kokemuksina sekä kaltoinkohteluna tai väkivaltana, joka siirtyy sukupolvelta toiselle. Huono-osaisuus on koettua kurjuutta, kärsimystä sekä kasautunutta materiaalista puutetta. Huono-osaiset ovat valtaväestöön nähden selkeästi huonommassa asemassa, sillä heidän mahdollisuutensa valtaväestön elintasoon, elämänlaatuun ja elämäntapoihin on heikompaa ylisukupolvisen ketjun vuoksi. Perheen käytettävissä olevien resurssien vähäisyys altistaa huono-osaisuuteen toisessa sukupolvessa. Tutkimusten mukaan lapsuudessa vaille jääneet kokevat muita todennäköisemmin huono-osaisuutta myös aikuisuudessa. (Saari ym. 2020, 255; Törrönen & Vornanen 2004, 36; Vauhkonen, Kallio & Erola 2017, 502.)

Ylisukupolvisuus voi näyttäytyä köyhyyden periytymisenä. Eräs näkökulma köyhyyden tutkimiseen on sosiaalinen liikkuvuus, jonka avulla tarkastellaan köyhyyden periytyvyyttä sukupolvelta seuraavalle (Heinonen ym. 2011, 10). Isola ja Suominen (2016) toteavat teoksessaan, että sosiaalisen liikkuvuuden toteutuminen käytännössä on aiempaa ongelmallisempaa. Sosiaalisen liikkuvuuden mahdollisuudesta huolimatta köyhyys todennäköisesti on yksilötasolla pysyvää ja siirtyy sukupolvelta toiselle. (Isola & Suominen 2016, 35.) Ohisalon tutkimusryhmän (2015) mukaan

viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana tuloerot ja terveyserot eri yhteiskuntaluokkien välillä ovat Suomessa kasvaneet. Keskituloisten terveys on parantunut, kun taas matala- ja pienipalkkaisten terveydessä ei ole tapahtunut muutosta. (Ohisalo ym. 2015, 437.) On myös todettu, että aikuisuudessa huonoksi koettu terveys ja sairastavuus ovat yhteydessä lapsuudenkodin taloudellisiin ongelmiin (Kestilä & Rahkonen 2011, 233; Lahelma & Rahkonen 2011, 51). Toisaalta haitalliset lapsuuden kokemukset ennustavat usein terveydelle vahingollista käyttäytymistä kuten päihdeongelmia, jotka ovat yhteydessä heikentyneeseen terveyteen (Kestilä & Rahkonen 2011, 235). Saaren tutkimusryhmä (2020) on kuitenkin todennut, ettei jokainen samaan perheeseen tai sukuun kuuluva kärsi ylisukupolvisesta huono-osaisuudesta. Elämäntapojen sekä sosiaaliturvan riippuvuuden siirtymistä edesauttavat yhteisöjen tiiviit sosiaaliset suhteet, jotka luovat ja ylläpitävät suvun ja perheen välistä vahvaa riippuvuutta. Tutkimusten perusteella suurin osa perheenjäsenistä pysyy yhteiskunnan myönteisessä kehityksessä, vaikka lähipiirissä olisikin ylisukupolvista huono-osaisuutta. (Saari ym. 2020, 44.)

Tutkimusten mukaan huono-osaisuuden siirtyminen sukupolvelta toiselle voi johtua vanhempien käytösmallien, arvojen ja asenteiden siirtymisenä aikuiselta lapselle. Lisäksi matala itsetunto ja tulevaisuuden tavoitteiden puuttuminen voivat lisätä huono-osaisuutta. Arvot ja asenteet voivat siirtyä vanhemmalta lapselle lapsen tarkkaillessa vanhempaa sekä tietoisesti vanhemman siirtäessä tiettyä mallia lapselle. Asenteiden on nähty siirtyvän sitä vahvemmin, mitä enemmän vanhempi on lapsen elämässä. (Vauhkonen ym. 2017, 503.) Lisäksi vanhempien kautta lapsille välittyy usein taitoja ja tavoitteita sekä sosiaalisia verkostoja, mainetta ja inhimillistä pääomaa. Lapsiin laitettaviin resursseihin vaikuttavat vanhempien käytettävissä olevat voimavarat kuten perheen tulot, asuminen, asuinalue, työllisyys ja terveys sekä yhteiskunnallinen asema. Esimerkiksi vanhempien vähäiset voimavarat alhaisen sosioekonomisen taustan perheessä madaltavat vanhempien mahdollisuuksia käyttää resursseja lapsiin. Tämän lisäksi vanhemmat voivat itse päättää mihin voimavarojaan kuluttavat. Vanhempi voi esimerkiksi käyttää investointeja viihteeseen lapsen koulutuksen sijaan. Myös perheen rakenne vaikuttaa investointeihin. Yksinhuoltajilla sekä monilapsisissa perheissä perherakenteet ja toimintatavat saattavat vaikuttaa vanhempien kykyyn investoida lapsiin. (Saari ym. 2020, 57.) On myös odotettavissa, että korkeasti koulutettujen vanhempien lapset kouluttautuvat korkealle (Koivusilta 2011, 130). Matala koulutustaso puolestaan voi vaikeuttaa vakaan työmarkkina-aseman saavuttamista ja työllisyysongelmat voivat kehittyä ylisukupolviseksi köyhyydeksi (Isola & Suominen 2016, 112).

Ylisukupolvisuuden ilmiöön ja sen syihin pitäisi puuttua riittävän varhain, jotta niitä pystyttäisiin ennaltaehkäisemään. Yhteiskunnallisella päätöksenteolla ja poliittisella toiminnalla voi olla mahdollista torjua muun muassa lapsiköyhyyttä ja lasten välistä eriarvoisuutta. Esimerkiksi asuinalueiden väliseen eriytymiseen puuttuminen asuntopolitiikan avulla voi ennaltaehkäistä niin sanottujen hyväosaisten ja huono-osaisten asuinalueiden kehittymistä. Isola ja Suominen (2016) toteavat, että varakkaalla asuinalueella asuvat lapset saavat paremmat lähtökohdat elämäänsä kuin huonomaineisella asuinalueella elävän perheen lapset. (Isola & Suominen 2016, 10, 20, 44–45, 192–194.) Varakkaammilla asuinalueilla on todettu olevan muun muassa kattavammat kunnalliset palvelut verrattuna köyhempiin asuinalueisiin (Laaksonen 2011, 190).

Laadukas varhaiskasvatus ja harrastustoimintaan osallistuminen perheen tulotasosta riippumatta kasvattavat lapsen mahdollisuuksia verkostoitua sekä oppia uusia taitoja, jotka ovat hyödyllisiä muun muassa tulevaisuuden työllistymisen kannalta (Isola & Suominen 2016, 192–194, 196). Lapsen harrastustoimintaan osallistuminen voi joissakin tapauksissa olla riippuvaista vanhempien käytössä olevista ajallisista ja taloudellisista resursseista (Koivusilta 2011, 137). Kestilä ja Rahkonen (2011) toteavat, että yhteiskunnallisessa päätöksenteossa pitäisi huomioida lapsiperheiden elinolosuhteiden parantaminen, tasa-arvoisten koulutusmahdollisuuksien ja terveyspalveluiden tarjoaminen koko väestölle sekä työttömyyden ja eritoten nuorisotyöttömyyden ennaltaehkäisy (Kestilä & Rahkonen 2011, 243).

Ylisukupolvisen huono-osaisuuden käsitystä voidaan lisätä ymmärryksellä resilienssistä, joka voidaan suomentaa sosiaalisesti kimmoisuudeksi. Tämä kuvaa yksilön vastoinkäymisten eli kolhujen jälkeistä palautumiskykyä. Kolhut saattavat olla kertaluontoisia kuten onnettomuus tai pidempiaikaisia kuten pitkäkestoinen perheväkivalta. Näille kolhuille yhteistä on, että ne vähentävät huomattavasti yksilön toimintakykyä ainakin lyhytaikaisesti. Yksilöllä on sitä parempi kimmoisuus, mitä nopeammin ja vähäisemmin vaurioin hän palautuu kolhuista. Mikäli yksilö kokee kolhuja useammin ja lyhyemmässä ajassa, kimmoisuus todennäköisesti heikkenee pysyvästi tai pidempiaikaisesti. Jokaisella ihmisellä on kimmoisuutta lisääviä sekä heikentäviä tekijöitä. Lisääviä tekijöitä voivat olla esimerkiksi turvallinen lapsuus, sosiaaliset verkostot ja ryhmään kuuluminen. Heikentäviä tekijöitä voivat olla esimerkiksi kielteinen kuormitus, yksinäisyys ja jatkuvat epäonnistumiset. (Saari ym. 2020, 63, 68.)

Ylisukupolviseen huono-osaisuuteen on kiinnitetty viime vuosina enemmän huomiota tutkimuksen, politiikan ja hallinnon aloilla. Huono-osaisuuden ja sen ylläpitämistä edesauttavien tekijöiden tunnistaminen ovat välttämättömiä ylisukupolvisen huono-osaisuuden tunnistamisen ehtoja hyvinvointivaltiossa. Ylisukupolvisuuden syiden selvittämiseksi tutkijoiden tulisi kerätä tietoa asiantuntijoilta, jotka ovat työskennelleet ylisukupolvisten ongelmien parissa käytännön tasolla. Näin voidaan vähentää tutkijoiden virhetulkintoja. Lisäksi ongelmakeskeisyyden sijaan ylisukupolviseen huono-osaisuuteen liittyvässä työssä tulisi kiinnittää huomiota huono-osaisten yksilöiden kykyihin. Huono-osaisten henkilöiden kykyjen tunnistaminen ja niiden vahvistaminen lisäävät heidän mahdollisuuksiaan tunnistaa myönteisten siirtymien edellytyksiä rakentavia yhteisöjä ja instituutioita. (Saari ym. 2020, 63, 68, 209–211.)

2.4. Hyvinvointi

Huono-osaisuus voidaan määritellä tarkastelemalla hyvinvointivajeita ja näiden kasautumista. Hyvinvointi puolestaan voidaan määritellä tarkastelemalla aineellisia ja aineettomia resursseja, joiden avulla yksilö voi olla toimijana vallitsevassa yhteiskunnassa. Aktiivisena toimijana yksilö voi hyödyntää resurssejaan ja niiden avulla tyydyttää tarpeitaan. (Kallio & Hakovirta 2020, 9.) Hyvinvointi voidaan nähdä muuttuvana ja laajana ilmiönä, joka koskettaa jokaista. Samaan aikaan se on moniulotteinen käsite, joka on sidoksissa muun muassa elettyyn aikakauteen. Hyvinvoinnin moniulotteisuus tekee sen tutkimisesta haasteellista. Ihmisten hyvinvointia on tästä huolimatta tutkittu paljon eri tieteenaloilla sekä Suomessa että muualla maailmassa. Hyvinvointia on tutkittu muun muassa psykologiassa, sosiologiassa sekä taloustieteessä. Hyvinvointitutkimukset ovat olleet sisällöltään osin samankaltaisia, mutta eroavaisuuksiakin on ollut esimerkiksi tutkimusten laajuudessa. (Raijas 2008, 1–3, 8; Saari 2011, 9–10, 16–17.) Tutkimusten toisistaan poikkeaviin sisältöihin ja näkökulmiin vaikuttavat myös vallalla olevat hyvinvointiteoriat (Hirvilampi 2015, 21). Lisäksi hyvinvointia tutkittaessa tutkimuksen kannalta oikeanlaisten mittausvälineiden valinta voi olla haastavaa. Esimerkiksi valtioiden hyvinvoinnin vertailuun ei ole olemassa yleispätevää mittaria, joka huomioisi hyvinvoinnin eri ulottuvuudet. (Kangas 2008, 358.)

Hyvinvointiin ja sen tutkimiseen liittyvät objektiivinen eli mitattava ja subjektiivinen eli yksilön omiin kokemuksiin tai arvioihin perustuva ulottuvuus (Allardt 1976, 181; Hämäläinen 2014, 2; Kangas 2008, 362; Moisio, Karvonen, Simpura & Heikkilä 2008, 14; Raijas 2008, 2). Hyvinvointitutkimuksessa voidaan hyödyntää kumpaakin lähestymistapaa. Objektiivisten tekijöiden

tutkiminen onnistuu esimerkiksi bruttokansantuotetta (BKT) tai kansalaisten elinajanodotetta tarkastelemalla. Subjektiiivisia tekijöitä mitataan kartoittamalla yksilön kokemuksia esimerkiksi selvittämällä koettua onnellisuutta. (Kangas 2008, 358, 361–362.) Myös esimerkiksi yksilön kokemus omista vaikutusmahdollisuuksistaan vaikuttaa subjektiiviseen hyvinvointiin (Raijas 2008, 15). Hyvinvoinnin kokemusta yksilötasolla vahvistavat subjektiivinen ja objektiivinen hyvinvointi yhdessä. Tosin hyvinvointi ei ole aina suoraviivaista: subjektiivinen hyvinvointi saattaa olla heikkoa, vaikka erilaiset hyvinvointia tukevat osa-alueet kuten toimeentulo olisivat ulkoapäin tarkasteltuina kunnossa. Toisaalta yksilö saattaa elää taloudellisesti niukoissa olosuhteissa ja olla silti onnellinen, jos kokee esimerkiksi saavansa arvostusta yhteisössään. (Karvonen, Moisio, Simpura & Heikkilä 2008, 28; Moisio ym. 2008, 14.)

Useiden eri teorioiden näkökulmasta hyvinvoinnin kannalta keskeistä on yksilön mahdollisuus tyydyttää omat tarpeensa (Allardt 1976, 21; Hirvilampi 2015, 29). Hyvinvointia voidaankin tarkastella tarveteoreettisen lähestymistavan kautta. Tällöin hyvinvointi saavutetaan, kun hyvinvoinnin kannalta olennaiset tarpeet tulevat tyydytetyiksi. Toinen näkökulma hyvinvoinnin tutkimiseen on resurssilähtöinen näkökulma, jolloin keskitytään niihin yksilöllisiin voimavaroihin, joiden avulla hyvinvointi on mahdollista saavuttaa. (Raijas 2008, 3.) Muun muassa Allardt (1976) pohjustaa omaa hyvinvoinnin ulottuvuuksiin perustuvaa teoriaansa Maslowin tarvehierarkialla, johon kuuluu viisi hierarkisessa järjestyksessä olevaa tarvetta: fysiologiset perustarpeet sekä turvallisuuden, rakkauden, arvonannon ja itsensä toteuttamisen tarpeet. Maslowin tarvehierarkia perustuu yksilön pyrkimykseen tyydyttää aluksi perustarpeet, minkä jälkeen hän pystyy toteuttamaan hierarkisesti korkeammat tarpeensa. Allardt itse määrittelee vuonna 1976 julkaistussa teoksessaan hyvinvoinnin kolmeen ulottuvuuteen: elintason (*having*), yhteisyysuhteisiin (*loving*) sekä itsensä toteuttamisen muotoihin (*being*). Jokaiseen ulottuvuuteen voidaan sisällyttää erilaisia osatekijöitä. Osatekijöiden luokitteluun vaikuttaa osaltaan myös tarkasteltava näkökulma. Esimerkiksi koulutus voidaan nähdä edellytyksenä tulojen hankkimiseen, jolloin se kuuluu elintason ulottuvuuteen. Toisaalta koulutus voidaan nähdä sivistyksen keinona, jolloin se voidaan luokitella itsensä toteuttamisen ulottuvuuteen. (Allardt 1976, 38–41.)

Allardtin (1976) hyvinvoinnin ulottuvuuksissa *having* eli *elintaso* viittaa fysiologisiin tarpeisiin kuten ravintoon, lämpöön ja turvallisuuteen sekä yksilön omistamiin ja hallitsemiin resursseihin kuten tuloihin, asumisen tasoon ja työllisyyteen. Myös koulutus ja terveys voidaan sisällyttää elintason ulottuvuuteen. *Loving* eli *yhteisyysuhteet* käsittävät puolestaan muun muassa ihmisen

solidaarisuuden sekä yhteisöllisyyden tarpeen. Kyseiseen ulottuvuuteen voidaan liittää myös vastavuoroiset ihmissuhteet sekä yhteenkuuluvuuden tunne. Hyvinvoinnin kannalta voidaankin pitää keskeisenä, että yksilö kokee kuuluvansa johonkin yhteisöön. Yhteisyysuhteissa korostuu yksilön rooli suhteessa muihin ihmisiin. Allardt on luokitellut yhteisyysuhteisiin kuuluvaksi paikallisyhteisyyden, perheyhteisyyden sekä ystävyysuhteet. (Allardt 1976, 32, 38–39, 43, 50.)

Allardt (1976) hyvinvointiteorian viimeinen ulottuvuus *being* eli *itsensä toteuttamisen muodot* viittaavat itsensä kehittämisen ja toteuttamisen tarpeisiin. Itsensä toteuttamisen muodoissa korostuu yksilön suhde yhteiskuntaan. Näiden vastakohtana on itsestä vieraantuminen. Itsensä toteuttamisen muotojen osatekijöitä ovat arvonanto, korvaamattomuus, poliittiset resurssit sekä mielekäs vapaa-ajan tekeminen. Arvonantoon voidaan sisällyttää yksilön muilta yhteisön jäseniltä ansaitsema kunnia ja kunnioitus. Tähän liittyy myös korvaamattomuus, jossa yhteisö näkee yksilön omana persoonanaan. Poliittiset resurssit viittaavat yksilön mahdollisuuksiin osallistua poliittiseen toimintaan ja siten myös mahdollisuuksiin vaikuttaa omaan elämäänsä. Mielekkäällä vapaa-ajan tekemisellä viitataan mahdollisuuteen osallistua yksilöä kiinnostavaan tekemiseen varsinaisen työn ulkopuolella, mikä ehkäisee syrjäytymistä ja edistää mahdollisuuksia itsensä toteuttamiseen. (Allardt 1976, 38, 46–50, 175.)

Yhteiskunnalla on merkittävä rooli kansalaisten hyvinvoinnin tukemisessa ja turvaamisessa jo pelkästään perustuslain puolesta. Yhteiskunta myös hyötyy hyvinvoivista kansalaisista. (Raijas 2008, 1.) Yhteiskunnan rooli kansalaisten hyvinvoinnin turvaajana voi kuitenkin olla ongelmallista muun muassa valtion taloudellisesta tilanteesta sekä hyvinvointiongelmiin muutoksista johtuen. Nykyään suomalaiset kärsivät perinteisempien puuteongelmien lisäksi henkisen hyvinvoinnin ongelmista. Erilaiset rakenteelliset muutokset ja hyvinvoinnin suuntaukset pitäisikin osata ottaa huomioon poliittisessa päätöksenteossa, jotta yhteiskunta pystyisi parhaalla mahdollisella tavalla tukemaan tasavertaisesti jäsentensä hyvinvointia. (Hämäläinen 2014, 1–2.) Poliittisella päätöksenteolla voidaan vaikuttaa myös niin kutsuttuun kestävään hyvinvointiin. Kestävän hyvinvoinnin periaatteen mukaan yhteiskunta pyrkii turvaamaan kaikkien ihmisten hyvinvoinnin ekologisesti kestäville käytänteille siten, etteivät esimerkiksi köyhemmät maat tai tulevat sukupolvet joudu kärsimään oman hyvinvointimme tavoittelusta (Hirvilampi 2015, 12, 14). Kestävää hyvinvointia tarkasteltaessa suomalaisten hyvinvointi on heikentynyt 1990-luvun alusta muun muassa ympäristön kuormittamisen sekä yhteiskunnan eriarvoistumisen vuoksi (Hoffrén & Rättö 2011, 234). Suomessa

sosioekonomisten ryhmien välinen eriarvoisuus onkin jatkanut kasvuaan (Hämäläinen 2014, 1–2; Saari 2011, 23).

2.5. Käsitteiden käyttö tässä tutkimuksessa

Tässä tutkielmassa tarkastellaan lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutusta aikuisuuden hyvinvointiin. Edellä määritellyt käsitteet *köyhyys*, *huono-osaisuus*, *ylisukupolvisuus* ja *hyvinvointi* muodostavat tutkimuksemme teoreettisen viitekehyksen, jonka avulla tarkastelemme tutkittavaa teemaa. Hyödynnämme käsitteitä systemaattisessa tiedonhaussa, analyysivaiheessa sekä tulosten esittämisessä ja johtopäätöksissä.

Köyhyys ja lapsiköyhyys ovat keskeisiä käsitteitä tutkimuksessamme. Olemme kiinnostuneita erityisesti lapsiköyhyydestä, sillä tutkimme sen vaikutusta aikuisuuden hyvinvointiin. Lapsiköyhyyden on todettu vaikuttavan perheen vanhempien resursseihin ja lasten hyvinvointiin. Tarkastelemme tutkimuksessa lapsiköyhyyteen liittyviä teemoja kuten yksinhuoltajuutta ja vanhempien työelämän ulkopuolelle joutumista. Yksinhuoltajuus, yhden vanhemman taloudessa eläminen tai vanhemman työttömyys eivät ole suoraviivaisesti yhteydessä perheen taloudellisiin ongelmiin, mutta voivat lisätä köyhyyden riskiä.

Tarkastelimme tutkielmamme teorialuvussa köyhyyden rinnakkaiskäsitettä huono-osaisuutta. Huono-osaisuuden käsite kattaa laaja-alaisesti yksilön elinoloihin liittyvät puutteet ja hyvinvoinnin puutteiden kasautumisen. Lähestymme tutkimuskysymystämme tarkastelemalla tutkimusaineistosta huono-osaisuuteen liittyviä ilmiöitä kuten pitkäaikaistyöttömyyttä, koulupudokkuutta, etuusriippuvuutta ja tuloköyhyyttä. Tämä mahdollistaa tutkimusaiheen kattavamman tarkastelun siten, ettei tutkimuksessa kiinnitetä huomiota ainoastaan lapsuudenperheen alhaiseen tulotasoon.

Lapsiköyhyyden on havaittu vaikuttavan negatiivisesti seuraavaan sukupolveen. Köyhyyden lisäksi huono-osaisuus ilmenee usein ylisukupolvisena ketjuna, joten ylisukupolvisuus on keskeinen käsite tämän tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä. Ylisukupolvisuuden ilmiötä tarkasteltaessa ja sen ennaltaehkäisyn näkökulmasta korostuvat sekä vanhempien että yhteiskunnan roolit. Haluamme osoittaa, etteivät yksilön omat valinnat tai henkilökohtaiset piirteet ole yksiselitteisesti yhteydessä hänen tulevaisuuteensa. Yksilön tulevaisuuden mahdollisuuksiin saattaa vaikuttaa myös se,

millaiseen perheeseen hän on syntynyt. Vähävaraisessa lapsuudenperheessä varttuminen saattaa vaikuttaa yksilön tulevaisuuteen ja hyvinvointiin tai hyvinvoinnin vajeisiin.

Pro gradu -tutkielmamme keskittyy tutkimaan lapsuudenperheen köyhyyden ja huono-osaisuuden ylisukupolvisuutta ja vaikutuksia jälkeläisten hyvinvointiin. Teoreettisen viitekehiksemme viimeisenä käsitteenä oleva hyvinvointi pitää sisällään huono-osaisuudelle ja köyhyydelle tyypilliset hyvinvointivajeet ja resurssien puutteen. Hyvinvoinnin kannalta keskeisessä roolissa ovat yksilön tyydytettävissä olevat tarpeet, jotka liittyvät esimerkiksi fysiologisiin tai sosiaalisiin tekijöihin. Tutkimuksemme kannalta on oleellista tiedostaa yksilön hyvinvointiin sisältyvät tekijät ja niiden moniulotteisuus. Ylisukupolvisuuden näkökulmasta hyvinvointivajeet voivat vaikuttaa epäsuotuisasti esimerkiksi vanhemmuuden resursseihin tai lapsuudenperheen taloudelliseen tilanteeseen, mikä puolestaan voi olla yhteydessä lapsiköyhyyteen ja siten jälkeläisen myöhempään hyvinvointivajeeseen. Toisaalta hyvinvointia tutkittaessa pitää huomioida eletty aikakausi ja hyvinvoinnin muuttuvuus. Käsittelemme näitä tekijöitä tarkemmin tämän tutkimuksen näkökulmasta luvussa 5. *Johtopäätökset ja pohdinta.*

3. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa esittelemme tutkimuksen tavoitteen sekä tavoitteiden pohjalta rakentuneen tutkimuskysymyksen. Määrittelemme tutkimusmenetelmänä käytetyn kuvailevan kirjallisuuskatsauksen sekä esittelemme aineiston keruun. Esittelemme myös tutkimusaineistona käytetyt tutkimukset ja kuvailemme tutkimusprosessia sekä aineiston analyysia. Lopuksi käsittelemme tutkimuksemme eettisyyttä ja luotettavuutta.

3.1. Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Olemme aiemman työkokemuksemme sekä sosiaalityön opintojemme myötä kiinnostuneet tutkimaan lapsiköyhyyttä ja sen vaikutuksia aikuisuuden hyvinvointiin. Olemme kiinnostuneet myös ylisukupolvisuuden ja huono-osaisuuden ilmiöistä, jotka ovat osa tutkimuksemme teoreettisesta viitekehystä. Lisäksi halusimme tutkittavan aiheen olevan sekä yhteiskunnallisesti että sosiaalityön näkökulmasta ajankohtainen ja merkityksellinen. Tutkimusaiheestamme on tehty useita tutkimuksia eri tieteenaloilla ja erilaisia näkökulmia hyödyntäen. Tästä syystä päädyimme tekemään tutkittavasta aiheesta kuvailevan kirjallisuuskatsauksen. Aiheesta on tehty runsaasti myös kansainvälisiä tutkimuksia, mutta päätimme rajata kirjallisuuskatsauksen aineiston vain Suomessa toteutettuihin tutkimuksiin. Rajaamisen perusteena ovat oman kiinnostuksemme lisäksi myös muun muassa Raijaksen (2008) mainitsemat tutkimuksen käsitteiden tulkintaan ja vertailuun liittyvät ongelmat, joita voi ilmetä eri maiden ja kulttuurien välillä (Raijas 2008, 7). Myös Saari (2011) perustelee teoksessaan rajaustaan ainoastaan suomalaisten hyvinvointiin sillä, että rikkaiden länsimaiden ja köyhien maiden kotitalouksien hyvinvoinnin ehdot poikkeavat huomattavasti toisistaan (Saari 2011, 10).

Tutkimuksemme tavoitteena on tarkastella lapsiköyhyyden ylisukupolvisuutta ja sen yhteyksiä aikuisuuden hyvinvointiin analysoimalla 2000-luvulla aiheesta julkaistuja tutkimuksia. Tutkimuksemme teoreettisessa viitekehyksessä ilmenee myös kokemuskäsitelmä, sillä olemme kiinnostuneita yksilöiden subjektiivisista kokemuksista. Tarkastelemissamme tutkimuksissa lapsuudenaikaista köyhyyttä oli tutkittu sekä kokemuksellisena ilmiönä sekä tilastojen kautta. Tutkimuksissa on esimerkiksi pyydetty tutkittavia määrittelemään itse lapsuudessa koettu köyhyysaste tai kerätty tietoa virallisista rekistereistä kuten Tilastokeskuksesta vanhempien

sosioekonomisesta asemasta. Tarkastelemamme ilmiöt voidaan nähdä subjektiivisina kokemuksina, sillä esimerkiksi köyhyys ja hyvinvointi voivat näyttäytyä eri tavalla yhteiskunnan ja yksilön näkökulmista havainnoituina. Tarkoituksemme on koota yhteen keräämästämme tutkimusaineistosta tutkimusten metodiset valinnat, painotukset ja tutkimustulokset, jotta laajasti kerättyä tietoa on mahdollista hyödyntää esimerkiksi sosiaalityön käytännössä.

Pyrimme selvittämään edellä mainittuja tekijöitä seuraavan tutkimuskysymyksemme avulla. Tutkimuskysymyksemme on *Miten lapsuudenaikainen köyhyys vaikuttaa yksilön hyvinvointiin aikuisuudessa?*

Aineistolähtöisen analyysin pitää olla mahdollisimman objektiivinen siten, että tutkijan omat hypoteesit eivät vaikuta tutkimustuloksiin. Objektiivisuuden mahdollistamiseksi tutkijan täytyy tiedostaa ennako-oletuksensa tutkimusaiheesta. (Eskola & Suoranta 2014, 19–20.) Olemme tutustuneet tutkimuksen alkuvaiheessa aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen ja työskennelleet tutkimusaiheeseen liittyvien ilmiöiden parissa sosiaalialalla, joten olemme ehtineet muodostaa ennakkokäsityksiä tutkittavasta ilmiöstä. Olemme havainneet köyhyyden ja huono-osaisuuden periytyvän sukupolvelta toiselle. Tarkoituksenamme on kuitenkin tarkastella lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutuksia aikuisuuden hyvinvointiin aineistolähtöisesti ja objektiivisesti.

3.2. Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Pro gradu -tutkielmamme tutkimusmenetelmä on kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Tutkimusmenetelmän eli metodin tarkoitus on saavuttaa tutkimuksen päämäärä järjestelmällisesti. Tieteelliselle menetelmälle tyypillisiä piirteitä ovat julkisuus, objektiivisuus ja itsensäkorjaavuus. Julkisuus mahdollistuu väittämien kattavalla perustelulla tiedeyhteisölle, kun taas tutkimuksen objektiivisuus saavutetaan tulosten muodostuessa puolueettomasti tutkimuskohteen ominaisuuksien mukaan ilman, että tutkijan mielipiteet vaikuttavat niihin. Tutkimuksen itsensäkorjaavuudella tarkoitetaan uusien tutkimustulosten myötä tapahtuvaa tiedon vahvistumista tai kumoutumista. (Haaparanta & Niiniluoto 2016, 34, 38–39.) Kuvaamme avoimesti työmme eri vaiheet ja perustelemme tutkimuksemme kannalta keskeiset valinnat. Olemme käsitelleet aineistoa niin, etteivät ennako-oletuksemme ole vaikuttaneet tulosten esittelyyn. Esittelemme tulokset yhdistämällä samankaltaiset tulokset ja vertaamalla eroavaisuuksia sekä peilaamme saamiamme tuloksia aiempiin tutkimuksiin.

Fink (2005) kuvaa kirjallisuuskatsausta systemaattiseksi, tarkaksi ja toistettavaksi menetelmäksi. (Fink 2005, 3). Kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan kehittää ja arvioida olemassa olevia teorioita, luoda yhteenvetoja sekä kokonaiskuvia tutkittavasta ilmiöstä, havaita epäkohtia sekä kuvata tietyn teorian kehittymistä historian näkökulmasta (Baumeister & Leary 1997, 312). Lisäksi kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan muodostaa kooste aikaisemmista tutkimuksista (Niela-Vilén & Kauhanen 2015, 23). Tutkimuksemme tavoite on kerätä aineistosta tutkimustietoa lapsiköyhyyden ja aikuisuuden hyvinvoinnin mahdollisista yhteyksistä sekä koota aiemmista tutkimustuloksista kattava kokonaiskuva. Tämän vuoksi valitsimme tutkimusmenetelmäksemme kuvailevan kirjallisuuskatsauksen.

Kirjallisuuskatsaus jaotellaan kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen, systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen sekä meta-analyysiin (Salminen 2011, 6). Tutkimusmenetelmämme on kuvaileva kirjallisuuskatsaus, joka mahdollistaa lapsiköyhyyden ja aikuisuuden hyvinvoinnin välisen yhteyden laaja-alaisen tarkastelun monipuolista aineistoa hyödyntäen. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tutkimusaineisto voi olla sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista, mikä tekee siitä laajimman kirjallisuuskatsauksen muodon. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa voidaan hyödyntää sekä empiiristä että teoreettista kirjallisuutta, jotta kokonaisvaltaisen kuvauksen luominen tutkittavasta ilmiöstä on mahdollista. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan määritellä käsitteitä, tarkastella tutkittavaa teemaa sekä analysoida metodologiaa. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan myös kehittää teoriaa. Saatuja tuloksia voidaan hyödyntää käytännön työhön tai politiikan tueksi. (Whittemore & Knalf 2015, 546–547.) Valitsimme kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tutkimusmenetelmäksi, sillä halusimme hyödyntää sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia tutkimuksia. Tarkoituksemme on koota yhteen erilaisin metodein kerättyjä tutkimustuloksia ja luoda kattava näkökulma lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutuksista aikuisuuteen. Köyhyyteen liittyvät ilmiöt ovat tunnistettavissa sosiaalityössä eri asiakasryhmien kanssa työskenneltäessä. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla on mahdollista kuvata tutkimustuloksia käytännön työn tueksi. Sosiaalityön käytännössä on tärkeää tunnistaa, mitkä tekijät vaikuttavat marginaalissa elävien yksilöiden elämäntilanteiden taustalla.

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan tarkastella tutkittavien ilmiöiden välisiä suhteita sekä vallitsevaa keskustelua, kehityssuuntia ja teorioita. Kirjallisuuskatsaus mahdollistaa aikaisempien tutkimusten tulosten tarkastelun, vahvistamisen ja kyseenalaistamisen. (Kangasniemi, Utriainen, Ahonen, Pietilä, Jääskeläinen & Liikanen 2013, 294.) Tarkastelemme kuvailevassa

kirjallisuuskatsauksessa Suomessa toteutettuja tutkimuksia sekä muita tieteellisiä julkaisuja, joissa käsitellään lapsiköyhyyden ja aikuisuuden hyvinvoinnin välistä yhteyttä. Olemme pyrkineet keräämään tutkimusaiheitamme mahdollisimman monipuolisesti käsittelevän aineiston, jotta pystymme kuvaamaan tutkimaamme ilmiötä laaja-alaisesti. Valitsimme kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tutkimusmenetelmäksemme, koska menetelmä mahdollistaa aiempien tutkimustulosten tarkastelun ja hypoteesimme syventämisen tai kyseenalaistaminen. Eri sosiaalityön asiakasryhmien kanssa työskennellessämme olemme havainneet köyhyyden ja huono-osaisuuden olevan ylisukupolvisia ilmiöitä.

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on prosessi, joka sisältää erilaisia vaiheita. Kirjallisuuskatsauksen teon vaiheet tulee esittää yksityiskohtaisesti, jolloin lukijalle tulee ilmi tutkimuksen toteuttaminen ja tutkimuksen luotettavuuden arviointi mahdollistuu. Tutkimusprosessin alussa tutkija määrittelee tutkimuksen tarkoituksen ja tunnistaa tutkimusongelman. (Niela-Vilén & Kauhanen 2015, 24; Whittemore & Knalf 2015, 548.) Tutkimusprosessi sisältää tutkimuskysymyksen muodostamisen, aineiston valitsemisen, kuvailun rakentamisen ja tuotettujen tulosten tarkastelun. Tutkimuskysymyksen tulee olla rajattu mutta myös väljä, mikä mahdollistaa ilmiön monipuolisen tarkastelun. (Kangasniemi ym. 2013, 294–295.) Tutkimuskysymykset voivatkin olla kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa väljempiä kuin systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa tai meta-analyysissä (Salminen 2011, 6).

Tutkimuskysymyksen pohjalta valitaan tarkasteltava aineisto, jonka avulla pyritään vastaamaan tutkimuskysymykseen. Aineiston valinnassa korostuu kuvailevalle kirjallisuuskatsaukselle tyypillinen aineistolähtöisyys. Aineisto koostuu tutkimusaihetta kuvaavasta tutkimustiedosta. (Kangasniemi ym. 2013, 295.) Aineistona käytetään pääsääntöisesti alkuperäisiä tutkimuksia (Niela-Vilén & Kauhanen 2015, 24–25). Ihanteellisessa tilanteessa kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen on sisällytetty jokainen soveltuva tutkimus (Whittemore & Knalf 2015, 548). Laaja tutkimusaineisto mahdollistaa tarkasteltavan ilmiön tarkan kuvailun (Salminen 2011, 6). Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineiston keruun tulee olla huolellisesti dokumentoitu. Dokumentoinnista pitää käydä ilmi hakutermit, käytetyt tietokannat, sisäänotto- ja poissulkukriteerit sekä hakustrategiat. (Whittemore & Knalf 2015, 548–549.) Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa huolellisesti toteutettu aineiston keruu lisää tutkimuksen luotettavuutta. Mahdolliset virheet voivat antaa vääriä johtopäätöksiä. (Niela-Vilén & Kauhanen 2015, 24–25; Whittemore & Knalf 2015, 548.) Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineistolähtöisyys mahdollisti sen, että hypoteesimme eivät ohjanneet tulosten

esittämistä. Tutkimusaineistomme koostuu alkuperäisistä tutkimuksista. Otimme tutkimukseemme mukaan jokaisen löytämämme tieteellisen julkaisun, joka täytti asettamamme sisäänottokriteerit lukuun ottamatta yhtä tutkimusta. Käsittelemme aineiston keruuta tarkemmin luvussa *3.3 Aineiston keruu*.

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen käsittelyosassa vastataan tutkimuskysymykseen aineiston pohjalta yhdistellen ja analysoiden sisältöä kriittisestä näkökulmasta (Kangasniemi ym. 2013, 296). Analyysivaiheessa kuvailevan kirjallisuuskatsauksen lähteiden järjestäminen, koodaaminen, luokittelu ja tiivistäminen tuottavat vastauksen tutkimusongelmaan. Tutkimusten tarkastelussa on tärkeää kiinnittää huomiota tutkijan puolueettomuuteen sekä perusteelliseen työtöteeseen. (Whittemore & Knalf 2015, 550.) Lopuksi kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa kuvataan tulokset, tiivistetään olennaiset asiat sekä tarkastellaan niitä laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin viitaten. (Kangasniemi ym. 2013, 296–297.) Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tulokset voidaan esittää esimerkiksi taulukon tai kaavion avulla. Tulosten kuvaamisen avulla voidaan laajentaa käsitystä tutkittavasta aiheesta sekä liittää tutkittava aihe esimerkiksi politiikkaan. (Whittemore & Knalf 2015, 552.) Seuraavissa luvuissa käsittelemme yksityiskohtaisemmin pro gradu -tutkielmamme vaiheita kuten aineiston keruuta ja analyysin tekoa.

3.3. Aineiston keruu

Tarkastelemme tutkimuksessamme suomalaisissa lapsiperheissä ilmenevän köyhyyden vaikutusta aikuisuuden hyvinvointiin, joten keräämämme aineisto koostuu ainoastaan Suomea koskevista tutkimuksista. Tutustuimme kuitenkin erityisesti tutkimukseemme suunnitteluvaiheessa kansainvälisiin tutkimuksiin, joita tutkimastamme aiheesta on toteutettu. Tämä mahdollisti aiheen tarkemman rajaamisen sekä tutkittavan ilmiön laajan tarkastelun.

Olemme etsineet tieteellisiä julkaisuja ja katsaukseen sopivia tutkimuksia systemaattisella tiedonhaulla Tampereen yliopiston hakupalvelu Andorista sekä Finnan hakupalvelusta. Finnan kautta tarkastelimme myös muun muassa Arto-tietokannan julkaisuja. Kotimainen hakupalvelu Finna sisältää eri tieteenaloihin ja kulttuuriin liittyvää aineistoa, joka on saatavilla ilmaiseksi verkosta. Lisäksi palvelun kautta voi hakea tietoa aineistosta, jota ei ole saatavilla digitaalisena. Sisällöstä ovat vastuussa sadat eri suomalaiset toimijat kuten kirjastot, arkistot ja museot. Finna.fi-sivustolla voi tehdä tarkennetun haun, jossa haun pystyy rajaamaan muun muassa aineistotyyppin,

valmistumisvuoden sekä maantieteellisen alueen mukaan. (Finna.fi 2021.) Andor puolestaan on Tampereen yliopiston hakupalvelu, joka sisältää sekä painettuja että digitaalisia teoksia. Andor sisältää myös kansainvälistä materiaalia. Andorin kautta voi tehdä yleishaun lisäksi tarkennettuja hakuja. Tarkennetussa haussa on mahdollista määritellä muun muassa aineistotyyppi, kieli sekä ajanjakso. Andor sisältää vain vähän suomalaisia artikkeleita ja sivustolla suositellaan hakemaan kotimaisia artikkeleita Finna-hakupalvelusta. (Andor 2021.)

Niela-Vilénin ja Kauhasen (2015) mukaan systemaattisella tiedonhaulla pyritään löytämään tutkimuskysymysten kannalta olennainen materiaali. Hakuja tehdään pätevien ja kattavien sisäänotto- ja poissulkukriteerien avulla. (Niela-Vilén & Kauhanen 2015, 25–26.) Esittelemme tutkimuksen sisäänotto- ja poissulkukriteerit taulukossa (Taulukko 1 Tutkimuksen sisäänotto- ja poissulkukriteerit). Hyödynsimme systemaattisessa tiedonhaussa Excel-tilukkolaskentaohjelmaan taulukoitua hakupäiväkirjaa, johon merkitsimme haun ajankohdat, hakupalvelut, käytetyt hakulausekkeet, hakutulosten lukumäärän sekä tutkimukseen valitut aineistot. Toteutimme aineiston keruun elo-, syys- ja lokakuun 2020 aikana. Lisäksi täydensimme tammi- ja helmikuun 2021 aikana aineistoa sekä tarkistimme aiemmasta aineistonkeruusta saamamme hakutulokset. Aineistomme koostuu vuosina 2000–2020 julkaistuista maksuttomasti saatavilla olevista väitöskirjoista, tutkimusjulkaisuista, lehti- sekä artikkelijulkaisuista, e-kirjoista ja painetuista teoksista.

Taulukko 1 Tutkimusten sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Tutkimuksen sisäänottokriteerit	Tutkimuksen poissulkukriteerit
Huono-osaisuuteen, köyhyyteen tai hyvinvointiin liittyvien käsitteiden ylisukupolvisuutta ja periytymistä käsittelevät tieteelliset tutkimukset.	Vain huono-osaisuutta, köyhyyttä tai hyvinvointia käsittelevät tieteelliset tutkimukset ilman ylisukupolvisuuden tai periytymisen näkökulmaa.
Vuosina 2000–2020 julkaistut tieteelliset tutkimukset.	Ennen vuotta 2000 julkaistut tieteelliset tutkimukset tai vuoden 2000 jälkeen julkaistut tieteelliset tutkimukset, joiden tutkimusaineisto on kerätty ainoastaan ennen vuotta 2000.

Suomessa toteutetut ja suomalaisia tutkivat tieteelliset tutkimukset.	Ulkomailla toteutetut tieteelliset tutkimukset sekä tieteelliset tutkimukset, joissa on tutkittu useamman maan kansalaisia.
Määritellyt hakutermit sisältävät tieteelliset tutkimukset. Määritellyt hakutermit voivat esiintyä missä tahansa tutkimuksen osassa.	Katsaukset, ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöt, kandidaatintutkielmat ja pro gradu -tutkielmat.
Millä tahansa tutkimusmenetelmällä toteutettu tieteellinen tutkimus.	Tutkimusta ei löydy käytetyistä tietokannoista.
Tutkimuksessa on tutkittu yli 18-vuotiaita.	Vain alle 18-vuotiaita käsittelevät tieteelliset tutkimukset.
Maksuttomat tieteelliset julkaisut.	Julkaisematon aineisto.

Tiedonhaussa käytetään aiheen kannalta keskeisiä käsitteitä, jotka toimivat hakusanoina (Niela-Vilén & Kauhanen 2015, 26). Käytimme hakuvaiheessa kymmentä hakulauseketta, jotka syötimme käyttämiimme hakupalveluihin. Hyödynsimme hakuvaiheessa tutkimusaiheeseen liittyvää suomenkielistä, englanninkielistä ja ruotsinkielistä termistöä. Suomenkielisessä haussa hyödynsimme hakulausekkeita (*vähävarai* OR lapsiköyh* OR lapsiperheköyh* OR köyh**) AND (*terv* OR hyvinvoin**), (*huono-os* OR hyvinvoin**) AND (*köyhyys* OR ylisukup* OR koulutu**), (*toimeentulo* AND periy**), (*perhetaust* AND köyh**), (*köyhyy* OR lapsiköyhyy* OR periyt**) AND (*hyvinvoin* OR ylisukupolv* OR sosiaalinen asem**), *ylisukupolvi* AND huono-osai* AND suom** sekä *ylisukupolvi* AND kasaut**. Englanninkielisessä haussa käytimme hakulausekkeita *povert* AND intergeneration* sekä *intergeneration AND income AND Finland*. Ruotsinkielisiä hakuja tehdessä käytimme hakulauseketta (*fattig* OR barnfattig**) AND (*välfärd* OR missgyn* OR overgenerat**).

Kirjallisuuskatsauksessa tutkija arvioi löytämiään tutkimuksia, niistä saadun tiedon laajuutta, tuloksia ja havainnoi tulosten relevanttiutta tutkimusongelmaan nähden. Tutkimuksia rajataan ensin otsikoiden avulla, sitten abstraktitasolla ja lopuksi täysmittaista tekstiä tarkastelemalla. (Niela-Vilén & Kauhanen 2015, 27–28.) Valitsimme aineistoomme vertaisarvioituja tutkimuksia ja tieteellisiä

artikkeleita, jotka käsittelevät suomalaisen lapsiköyhyyden näkökulmaa. Aluksi rajasimme tutkimuksia otsikon ja julkaisuvuoden perusteella. Jätimme pois hakupalveluista löytyneet tutkimukset, jotka eivät otsikon perusteella vastanneet tutkimuskysymykseemme tai täyttäneet määriteltyjä sisäänottokriteereitä. Ulkopuolelle jäivät tutkimukset, joissa ei käsitelty suomalaisten lapsiperheiden köyhyyttä, toimeentuloa, huono-osaisuutta, ylisukupolvisuutta tai hyvinvointia sekä sellaiset tutkimukset, jotka eivät otsikoiden mukaan tutkineet näiden tekijöiden vaikutuksia yksilön myöhempään elämään. Tutkimuksen ulkopuolelle jäivät myös ne tutkimukset, jotka tarkastelivat otsikon perusteella ylisukupolvisuutta alle 18-vuotiaiden näkökulmasta. Rajasimme haun ulkopuolelle ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöt, kandidaatintutkielmat ja pro gradu -tutkielmat.

Mikäli tutkimus oli julkaistu vuosina 2000–2020 ja otsikko täytti edellä mainitut kriteerit, tarkastelimme tutkimuksen tiivistelmää ja sisällysluetteloja tarkemmin. Etenimme edellä mainitulla tavalla myös silloin, kun otsikko ei ollut tarpeeksi informatiivinen, jolloin emme voineet tehdä sen perusteella rajausta. Teimme lopullisen rajauksen tutustumalla tarkemmin tutkimuksissa käytettyihin aineistoihin ja tutkimustuloksiin. Tässä vaiheessa tutkimuksemme ulkopuolelle jäivät muun muassa katsaukset sekä sellaiset tutkimukset, joissa tutkimuskysymystämme oli tutkittu Pohjoismaissa tai muualla maailmassa asuivilta ihmisiltä. Tutkimuksen ulkopuolelle jäivät myös tutkimukset, joissa oli käsitelty lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutuksia nuoruuden hyvinvointiin sekä tutkimukset, joissa oli käsitelty sellaisten lapsuudenaikaisten tapahtumien yhteyttä aikuisuuden hyvinvointiin, mitkä eivät liittyneet lapsuudenperheen köyhyyteen tai taloudellisiin ongelmiin. Systemaattisella tiedonhauilla löydetty hakutulokset ja tutkimukseen hyväksytyt tutkimukset on koottu taulukoksi (Taulukko 2 Hakupäiväkirja). Osa tutkimukseen hyväksytyistä tutkimuksista löytyi useammalla käyttämällämme hakulausekkeella.

Sisällytimme tutkimusaineistoomme kaikki hakukriteereillämme löytämämme sisäänottokriteerit täyttäneet tutkimukset lukuunottamatta Pasi Moisio ja Timo Kauppinen vuonna 2010 Hyvinvointikatsauksen numerossa 1 julkaistua tutkimusta *Toimeentulotuen asiakkuus periytyy vanhemmilta lapsille*. Julkaisu oli saatavilla Tampereen yliopiston kirjastossa vain painettuna versiona. Julkaisua ei ollut mahdollista saada lainattavaksi tai tarkasteltavaksi Covid-19-pandemian aiheuttaman kirjastojen sulun takia keväällä 2021, jolloin toteutimme tutkimuksemme aineiston analyysin. Tutkimukseemme valikoituneet tutkimukset on koottu taulukoksi (Taulukko 3 Kirjallisuuskatsauksessa käytetyt tutkimukset).

Taulukko 2 Hakupäiväkirja

Hakulauseke	Hakutulokset (lkm)	Hyväksytyt tutkimukset (lkm)
ylisukupolvi* AND kasaut*	Andor: 2 Finna: 8	Andor: 1 Finna: 1
(vähävarai* OR lapsiköyh* OR lapsiperheköyh* OR köyh*) AND (terv* OR hyvinvoin*)	Andor: 635 Finna: 3796	Andor: 1 Finna: 4
(huono-os* OR hyvinvoin*) AND (köyhyys* OR ylisukup* OR koulutu*)	Andor: 501 Finna: 2765	Andor: 0 Finna: 2
ylisukupolvi* AND huono-osai* AND suom*	Andor: 3 Finna: 0	Andor: 1 Finna: 0
(köyhyy* OR lapsiköyhyy* OR periyt*) AND (hyvinvoin* OR ylisukupolv* OR sosiaalinen asem*)	Andor: 247 Finna: 2022	Andor: 4 Finna: 5
(toimeentulo* AND periy*)	Andor: 5 Finna: 22	Andor: 2 Finna: 3
(perhetaust* AND köyh*)	Andor: 6 Finna: 44	Andor: 0 Finna: 1
(fattig* OR barnfattig*) AND (välfärd* OR missgyn* OR overgenerat*)	Andor: 181 Finna: 1360	Andor: 0 Finna: 7

intergeneration AND income AND finland	Andor: 76 Finna: 18	Andor: 0 Finna: 2
povert* AND intergeneration	Andor: 707 Finna: 57	Andor: 0 Finna: 1

3.4. Kirjallisuuskatsauksessa käytetyt tutkimukset

Tutkimuksen aineisto koostuu suomalaisista tutkimuksista, jotka on julkaistu vuosina 2000–2020. Tutkimusaineisto koostuu 19 tutkimuksesta, jotka ovat sekä suomen- että englanninkielisiä. Tutkimusaineistossa on kuusi väitöskirjaa, 12 tieteellistä artikkelia ja yksi tutkimuskatsaus. Artikkelit on julkaistu seuraavissa lehdissä: Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti (1), Yhteiskuntapolitiikka (1), Diakonia (1) ja Sosiologia (2). Aineiston yhteenlaskettu sivumäärä on 1 252 sivua, joista 1 047 sivua koostuu väitöskirjoista, 192 sivua tieteellisistä artikkeleista ja 13 sivua tutkimuskatsauksesta.

Taulukko 3 Kirjallisuuskatsauksessa käytetyt tutkimukset

Tutkimus	Tekijä	Julkaisu- vuosi	Julkaisukanava
Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten koulupudokkuuteen	Johanna Kallio, Helena Hautala & Jani Erola	2020	Teoksessa Kallio, Johanna & Hakovirta, Mia (toim.) Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus. Tampere: Vastapaino, 175–198.
Lapsuuden elinolojen yhteydet aikuisuuden hyvinvointiin: Kansallinen syntymäkohortti 1987 -rekisteritutkimus	Marko Merikukka	2020	Oulu: Oulun yliopisto.
Reserve Capacity and other Adolescent Pathways in	Paulyn Jean Acacio-Claro	2020	Tampere: PunaMusta Oy.

Socioeconomic Inequalities in Mortality and Education – A Three-Generation Study in Finland			
Economic difficulties during the transition into adulthood in Finland	Ilari Ilmakunnas	2019	Turku: Grano Oy.
Ylisukupolvinen kasautuva huono-osaisuus Turussa ja muissa Suomen suurissa kaupungeissa	Jani Erola, Johanna Kallio & Teemu Vauhkonen	2017	Turun kaupunki, Kaupunkitutkimusohjelma . Tutkimuskatsauksia 2/2017.
Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa	Teemu Vauhkonen, Johanna Kallio & Jani Erola	2017	Yhteiskuntapolitiikka 82 (5), 501–512.
Lapsuuden aikaisen köyhyyden vaikutus hyvinvointiin nuorena aikuisuudessa	Tiina Ristikari, Aino Lappi & Tiina Molander	2016	Diakonia 33 (2), 33–35.
Constrained Life Changes: Intergenerational Transmission of Income in Finland	Outi Sirniö	2016	Helsinki: Helsingin Yliopisto.
Hyvinvointi ulottuu yli sukupolvien	Reija Paananen & Mika Gissler	2014	Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen Sakari (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 208–214.

Childhood Determinants of Later Health	Laura Kauhanen	2013	Kuopio: Kopijyvä Oy.
Oikeuspsykiatristen potilaiden sosiaalinen tausta	Miisa Törölä	2013	Teoksessa Niemelä, Mikko & Saari, Juh (toim.) Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 80–102.
Millä tavoin huono-osaisuus periytyy?	Matti Kortteinen ja Marko Elovainio	2012	Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.) Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Helsinki: Hakapaino, 153–167.
Nuorten perhetausta ja politisoituminen nuorisobarometrin valossa	Tuukka Tomperi	2012	Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.) Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Helsinki: Hakapaino, 128–152.
Lapsuudentapahtumat, terveys ja elämäntyytyväisyys	Karoliina Koskenvuo	2010	Teoksessa Hämäläinen, Ulla & Kangas, Olli (toim.) Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 294–318.

Perhetaustan yhteys aikuisiän köyhyyteen Suomessa 1995–2005	Ilpo Airio & Mikko Niemelä	2009	Sociologia 46 (1), 3–19.
Lapsuudentapahtumien yhteys itse ilmoitettuun syöpään aikuisiässä	Sonja Korpimäki, Markku Sumanen, Lauri Sillanmäki ja Kari Mattila	2008	Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 45 (4), 293–300.
Sosiaalinen liikkuvuus ja mahdollisuuksien tasa-arvo 2000-luvun Suomessa	Pasi Moisio	2006	Teoksessa Kautto, Mikko (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2006. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy, 264–284.
Koulutuksen ja lapsi-vanhempisuhteen yhteys elämässä selviytymiseen – Sosiaalinen perimä ja koulutuskulttuurisen pääoman periytyminen sukupolvesta toiseen	Tuulikki Kärkkäinen	2004	Helsinki: Yliopistopaino
Periytyykö Köyhyys? – Köyhyyden Ja Toimeentulotukiasiakkaiden Sukupolvinen Liikkuvuus	Ilpo Airio & Mikko Niemelä	2002	Sociologia 39 (3), 215–226.

Tutkimusaineiston metodiset valinnat

Tarkastelemiemme tutkimusten aineistoja oli kerätty kyselylomakkeilla, haastatteluilla, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ylläpitämästä Kansallisesta syntymäkohortista 1987, Tilastokeskuksen rekisteriaineistoista, Nuorisobarometrasta, Youth Trajectories -rekisteriaineistosta, Nuorten terveystapatutkimuksesta (NTTT), Kuopio Ischaemic Heart Disease Risk Factor Study (KIHD) -

tutkimuksesta, Health and Social Support (HeSSup) -tutkimuksesta, Stakesin Hyvinvointi- ja palvelut (HYPA) -kyselyllä sekä Alueellisesta terveys- ja hyvinvointitutkimuksesta (ATH). Aineistoja oli kerätty myös mielentilatutkimuslausunnoista sekä potilasasiakirjoista. Osassa tarkastelemistamme tutkimuksista oli käytetty useampaa tutkimusmetodia. Kerromme tutkimusaineiston metodisista valinnoista taulukossa (Taulukko 4 Tutkimusaineiston metodiset valinnat).

Tutkimusaineistossamme sekä Marko Merikukka että Tiina Ristikari, Aino Lappi ja Tiina Molander ovat hyödyntäneet samaa aineistoa, joka on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ylläpitämä Kansallinen syntymäkohortti 1987. Myös Reija Paananen ja Mika Gissler hyödynsivät samaa aineistoa. Ristikarin tutkimusryhmän vuonna 2016 Diakonia-lehdessä julkaistussa tutkimusartikkelissa *Lapsuuden aikaisen köyhyyden vaikutus hyvinvointiin nuorena aikuisuudessa* kuvataan, että kyseisessä syntymäkohortissa seurattiin vuonna 1987 syntyneitä suomalaisia lapsia syntymästä 25-vuotiaiksi. Kohorttiin kuului 59 476 lasta. Tutkimusaineisto sisälsi myös rekisteritietoja heidän vanhemmistaan. (Ristikari, Lappi & Molander 2016, 34.) Paananen ja Gissler huomauttivat vuonna 2014 julkaistussa tutkimuksessaan *Hyvinvointi ulottuu yli sukupolvien* 1990-luvun laman näkyvän aineistossa, sillä 38 prosentilla tutkittavista vanhempi oli ollut toimeentulotuen asiakkaana (Paananen & Gissler 2014, 209).

Merikukan vuonna 2020 julkaistu lääketieteellisen tiedekunnan väitöskirjassa *Lapsuuden elinolojen yhteydet aikuisuuden hyvinvointiin: Kansallinen syntymäkohortti 1987 -rekisteritutkimus* tarkasteltiin kohorttilapsia sekä heidän biologisia vanhempiaan keskittyen heidän terveydentilaansa, käyttämiinsä palveluihin sekä sosiaalisiin olosuhteisiin. Lisäksi aineistossa tarkasteltiin nuorten elinoloja, elämäntapoja, kouluoloja, terveyttä sekä oppilashuoltoa. Tutkimuksen aineisto on kerätty opiskelijoilta anonymisti ja aineistoa on täydennetty opettajien oppilaille antamalla luokkakyselyillä. Merikukan väitöskirjan kolmannessa osajulkaisussa selvitettiin, miten vanhempien somaattiset sairaudet ovat yhteydessä heidän lastensa myöhempään mielenterveyteen. Kyseiseen tutkimukseen diagnoosiin liittyvää tietoa kerättiin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ylläpitämästä hoitoilmoitusrekisteristä. Neljännen osatutkimuksen tiedot psykenlääkkeiden käytöstä vuosina 1996–2012 saatiin lääkeresepitiedostosta vuosilta 1996–2012. Viidennessä osatutkimuksessa aineisto kerättiin kohorttilasten Kouluterveyskyselyaineistosta. Lisäksi työkyvyttömyyttä kuvaava aineisto on hankittu Eläketurvakeskuksen (ETK) eläkerekisteristä sekä Kelan etuusrekisteristä. Merikukan väitöskirjan aineiston analyysi tehtiin logistisella regressioanalyysillä ensimmäisessä, kolmannessa ja neljännessä tutkimuksessa. Toisessa osajulkaisussa käytettiin mediaatioanalyysia ja

polkuanalyysia. Viidennessä osajulkaisussa käytettiin logistista monitasomallinnusta. (Merikukka 2020, 47–49, 52–55, 57, 64–68.)

Kyselylomakkeiden käyttöä aineistonkeruussa hyödynnettiin useammassa tarkastelemassamme tutkimuksessa. Tutkimusaineistoomme kuuluu kaksi Ilpo Airion ja Mikko Niemelän Sosiologia-lehdessä julkaistua tutkimusta, joissa kummassakin aineisto on kerätty kyselyillä. Ensimmäinen tutkimus *Periytykö Köyhyys? – Köyhyyden Ja Toimeentulotukiasiakkaiden Sukupolvinen Liikkuvuus* on julkaistu vuonna 2002 ja toinen tarkastelemamme tutkimus *Perhetaustan yhteys aikuisiän köyhyyteen Suomessa 1995–2005* on julkaistu vuonna 2009. Vuonna 2002 julkaistussa tutkimuksessa vastaajien taloudellista tilannetta tarkasteltiin konsensuaalisella deprivaatiolla. Köyhyyden ylisukupolvisuutta tarkasteltiin regressioanalyysillä ja niin sanotulla kerroinsuhteella, joka kuvasi konsensuaalisen deprivaation riskin kasvua, kun siirryttiin ei-köyhien perheessä kasvaneiden ryhmästä köyhissä perheissä kasvaneiden ryhmään. Vuonna 2009 julkaistussa tutkimuksessa köyhyyden ylisukupolvisuuden muutoksia tarkasteltiin analyysivaiheessa köyhyysasteen ja logistisen regressioanalyysin tuottamia vedonlyöntisuhteita hyödyntäen. Lisäksi analyysivaiheessa toteutettiin profiilitarkastelu, jossa korostuivat ikä, sukupuoli, koulutus ja työllisyystilanne. Kyseisessä profiilitarkastelussa vastaajat oli jaettu ikäryhmittäin 18–34, 35–54 sekä 55–70-vuotiaisiin. Lopuksi analyysivaiheessa tarkasteltiin kohorttitaulukoiden avulla iän vaikutusta kyselyissä annettuihin vastauksiin ja toisen polven köyhyyteen. (Airio & Niemelä 2002, 219–220; Airio & Niemelä 2009, 9, 11.)

Airion ja Niemelän vuonna 2009 julkaistun tutkimuksen tutkimusaineisto koostuu Turun yliopiston Sosiaalipolitiikan laitokselta postitse kerätystä kyselyaineistosta, joka on kerätty vuosina 1995, 2000 ja 2005. Kyselyt lähetettiin satunnaisotannalla 18–70-vuotiaille suomenkielisille henkilöille. Vuonna 1995 otoskoko oli 3 000 ja vastausprosentti oli 65, vuonna 2000 otoskoko oli 4 001 ja vastausprosentti 62 ja vuonna 2005 otoskoko oli 4 001 ja vastausprosentti 63. Vuonna 2002 julkaistussa tutkimuksessa aineistona käytettiin edellä mainitusta kyselyaineistosta vuonna 2000 kerättyjä tietoja. Vastaajilta kysyttiin subjektiivista kokemusta siitä, oliko heidän lapsuudenperheensä heikosti toimeentuleva ja oliko lapsuudenperheellä pitkäaikaisia toimeentulo-ongelmia. Opiskelijat jätettiin kummankin tutkimuksen analyysivaiheessa tutkimuksen ulkopuolelle. (Airio & Niemelä 2002, 219; Airio & Niemelä 2009, 7, 9.)

Airion ja Niemelän kummassakin tutkimuksessa lapsuudenkodin toimeentuloa ja nykyistä köyhyyttä mitattiin samalla tavalla. Tutkimuksissa korostuivat vastaajien subjektiiviset kokemukset heidän lapsuutensa taloudellisesta tilanteesta. Vastaajat saivat itse arvioida lapsuudenperheensä taloudellisen tilanteen ja oliko perheellä ollut taloudellisia ongelmia. Myös nykyistä köyhyyttä tarkasteltiin tutkimuksissa samalla tavalla eli kolmivaiheisella konsensuaalisella deprivatiolla. Ensimmäisessä vaiheessa vastaajien piti luetella kyselylomakkeessa mielestään välttämättömät taloudelliseen hyvinvointiin liittyvät asiat. Toisessa vaiheessa tarkasteltiin, omistiko vastaaja itse kyseisiä asioita, joita enemmistö piti välttämättöminä hyvinvoinnin kannalta ja johtuiko omistamattomuus varattomuudesta. Viimeisessä vaiheessa oli köyhyysrajan määritelmä, jonka mukaan köyhiksi luettiin ne henkilöt, joille ei ollut taloudellisesti mahdollista hankkia kolmea tai useampaa välttämättömyyttä. (Airio & Niemelä 2009, 3, 7–8.)

Kyselytutkimusta käyttivät myös Sonja Korpimäki, Markku Sumanen, Lauri Sillanmäki ja Kari Mattila vuonna 2008 Sosiaalilääketieteellisessä aikakauslehdessä julkaistussa tutkimuksessaan *Lapsuudentapahtumien yhteys itse ilmoitettuun syöpään aikuisiässä*. Tutkimusaineisto kerättiin satunnaisotannalla väestörekisteristä neljästä eri ikäluokasta, jotka olivat 20–24, 30–34, 40–44 ja 50–54-vuotiaat. Aineiston ensimmäinen osa kerättiin lähettämällä postitse vuonna 1998 kyselylomake 52 739 suomalaiselle, joista lomakkeen palautti 21 101 henkilöä. Lomakkeeseen vastanneilla oli diagnosoitu 307 uutta syöpää vuosina 1998–2003. Kyselylomakkeessa oli kuusi kysymystä kuormittavista lapsuudentapahtumista. Kysymykset liittyivät vanhempien avioeroon, pitkäaikaisiin taloudellisiin vaikeuksiin, vakaviin ristiriitaisuuksiin, perheenjäsenen kohdistuvaan pelkoon, perheenjäsenen pitkäaikaiseen tai vakavaan sairastumiseen sekä perheenjäsenen alkoholiongelmaan. Kyselylomakkeessa kartoitettiin myös tapahtumien kokonaiskuormittavuutta sekä suhdetta kumpaankin vanhempaan. Vuonna 2003 toteutettuun seurantakyselyyn vastasi 80 prosenttia ensimmäiseen kyselyyn vastanneista. Tutkimuksen analyysimenetelmänä hyödynnettiin logit-funktiota käyttävää bionäärin vasteen regressioanalyysia. Tutkimuksen tilastolliset analyysit toteutettiin SASohjelmiston Windows-versiolla 9.1.3. Lapsuudentapahtumien luotettavuutta mitattiin kappa-kertoimella vertaamalla vuosien 1998 ja 2003 vastauksia. (Korpimäki, Sumanen, Sillanmäki & Mattila 2008, 293–295.)

Myös Tuulikki Kärkkäisen vuonna 2004 julkaistussa käyttäytymistieteellisen tiedekunnan väitöskirjassa *Koulutuksen ja lapsi-vanhempisuhteen yhteys elämässä selviytymiseen – Sosiaalinen perimä ja koulutuskulttuurisen pääoman periytyminen sukupolvesta toiseen* osa aineistosta kerättiin

kyselylomakkeilla. Tutkimuksen aineisto kerättiin espoolaisilta koululuokilta ja heidän vanhemmiltaan. Oppilaita oli yhteensä 74 ja vanhempia 148. Tutkimuksen ensimmäinen vaihe toteutettiin kyselytutkimuksena sekä lapsille että heidän vanhemmilleen vuonna 1976, jolloin tutkittavat lapset olivat 14–15-vuotiaita. Kyselylomakkeissa lapsilta kysyttiin muun muassa koulumenestyksestä, tavoitteista ja perheestä. Vanhemmilta puolestaan kysyttiin muun muassa heidän arvoistaan ja kasvatustavoitteistaan. Lisäksi ensimmäisessä vaiheessa hyödynnettiin opettajilta, rehtorilta ja kouluterveydenhoitajalta kerättyjä tietoja oppilaista. Toisessa tutkimusvaiheessa tutkimuksen päähenkilöt haastateltiin teemahaastattelulla vuonna 1994. He olivat tuolloin 33–34-vuotiaita. Aineiston analyysi on toteutettu polkuanalyysillä ja regressioanalyysillä. (Kärkkäinen 2004, 141–142, 147–152.)

Paulyn Jean Acacio-Claron yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa vuonna 2020 julkaistussa väitöskirjassa *Reserve Capacity and other Adolescent Pathways in Socioeconomic Inequalities in Mortality and Education – A Three-Generation Study in Finland* aineisto kerättiin Suomessa vuosina 1979–1997 Nuorten terveystapatutkimuksella (NTTT). Kyselylomakkeilla kerättyyn aineistoon yhdistettiin Tilastokeskuksen rekisteritietoja muun muassa kuolinsyistä ja suoritetuista tutkinnoista. Tilastokeskuksen rekistereistä kerättiin myös tietoa vastaajien vanhempien ja isovanhempien sosioekonomisesta asemasta. Tutkimukseen osallistuessaan vastaajat olivat 12, 14, 16 ja 18 vuoden ikäisiä. Tutkimuksen seuranta-aika oli keskimäärin 18,4 vuotta ja tutkimuksen päähenkilöt olivat tutkimuksen päättyessä 27–43-vuotiaita. Ensimmäisessä osatutkimuksessa analyysi tehtiin Coxin regression avulla. Toisessa osatutkimuksessa hyödynnettiin multinomiaalista logistista regressioanalyysia ja kolmannessa osatutkimuksessa analyysitapa oli rakenneyhtälömallinnus. (Acacio-Claro 2020, 65–66, 76–79.)

Nuorisobarometrin vuonna 2012 kyselyn ja haastattelujen avulla kerättyä aineistoa hyödynsivät Matti Kortteinen ja Marko Elovainio vuonna 2012 julkaistussa tutkimuksessa *Millä tavoin huono-osaisuus periytyy?* sekä Tuukka Tomperi vuonna 2012 julkaistussa tutkimuksessa *Nuorten perhetausta ja politisoituminen nuorisobarometrin valossa*. Nuorisobarometri pohjautui kevään 2012 aikana kerättyyn kyselyaineistoon, jossa aiheena olivat sukupolvisuhteet. Nuorille kohdistetun kyselyn lisäksi tutkimuksessa hyödynnettiin vanhemmista koostuvaa otosta, jonka avulla saatiin tarkasteltua ylisukupolvisuuden ilmiötä. Tutkimuskohteena olivat 15–29-vuotiaat Suomessa asuvat nuoret Ahvenanmaa pois lukien. Tutkimus toteutettiin vuonna 2012 haastatteleamalla 1 902 nuorta, joista suomenkielisiä oli 1 792, ruotsinkielisiä 105 ja muun kielisiä 5. Yhteydenottoja tehtiin yhteensä 17

994 henkilölle, joista 4 961 kieltäytyi ja 46 keskeytyi. Yhteensä haastateltiin 597 vanhempaa. Sekä vanhemmilta että nuorilta kysyttiin taustatekijöistä ja perheen sisäisistä asioista. Nuorisobarometrissa ikä, äidinkieli ja asuinkunta tarkistettiin rekistereistä ja muut tiedot vastaajat ilmoittivat itse. (Kortteinen & Elovainio 2012, 160; Myllyniemi 2012, 8, 14.) Tomperin tutkimuksessa käytettiin tilastollista analyysia sekä tarkasteltiin regressiomalleilla selitettävänä kaksiluokkaisena muuttujana kahta vastaajien ryhmää. Selitettävänä muuttujina tarkasteltiin eri mallien kuten sukupuolen, iän ja vanhempien koulutustason yhdistelmiä. (Tomperi 2012, 143–144.) Kortteisen ja Elovainion tutkimuksessa käytettiin logistista regressioanalyysia (Kortteinen & Elovainio 2012, 160).

Tilastokeskuksen rekisteriaineistoja pääasiallisena aineistonkeruumenetelmänä hyödynnettiin Ilari Ilmakunnaksen vuonna 2019 julkaistussa yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan väitöskirjassa *Economic difficulties during the transition into adulthood in Finland* sekä Outi Sirniön vuonna 2016 julkaistussa sosiaalitieteiden tiedekunnan väitöskirjassa *Constrained Life Changes: Intergenerational Transmission of Income in Finland*. Ilmakunnaksen väitöskirjan tutkimusaineisto koottiin satunnaisotannalla Tilastokeskuksen rekisteriaineistoista. Neljännessä tutkimusartikkelissa hyödynnettiin myös Ruotsin ja Norjan rekisteriaineistoja. Tiedot kattoivat 25 prosenttia vuosina 1977–1994 syntyneistä henkilöistä. Ilmakunnaksen väitöskirjan tutkimusartikkeleissa käytettiin erilaisia tilastollisia menetelmiä kuten tapahtumahistoria-analyysia, paneeliregressiomalleja, latenttien luokkien kasvumallia sekä sekvenssianalyysia. (Ilmakunnas 2019, 17, 56, 58–59, 68.)

Sirniön tutkimuksen aineisto on rekisteripohjainen pitkäaikaisaineisto, jota kerättiin vuosittain 1987–2012. Aineistoon lisättiin tietoja viiden vuoden välein vuosien 1970–1985 väestönlaskennoista. Aineisto on kerätty Tilastokeskuksesta ja siinä on hyödynnetty tilastoja väestön kuolleisuudesta, työllisyydestä sekä väestönlaskennasta. Lisäksi aineistoa täydennettiin veroviranomaisten antamalla tulotiedoilla. Verottamattomat ansiot ja tulot kuten asumistuki eivät täten sisällyneet aineistoon. Aineiston otos oli 11 prosenttia Suomen väestöstä. Tutkimuksen ulkopuolelle jäivät ne henkilöt, jotka eivät asuneet mittausajankohtana vanhempiensa kanssa, koska olivat esimerkiksi laitoshoidossa tai muuttaneet lapsuudenkodista pois. Tutkimuksen ulkopuolelle jäivät myös ne henkilöt, joilta puuttui tulotietoja aikuisiässä. Ensimmäisessä ja toisessa osatutkimuksessa käytettiin logistista regressioanalyysia, kolmannessa osatutkimuksessa toistomittauksiin perustuvaa lineaarista regressioanalyysia ja neljännessä osatutkimuksessa yleistettyä järjestysasteikollista logit-analyysia. (Sirniö 2016, 5, 46–47, 52.)

Teemu Vauhkonen, Johanna Kallion ja Jani Erolan vuonna 2017 Yhteiskuntapolitiikka-lehdessä julkaistun tutkimuksen *Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa* aineistona hyödynnettiin Youth Trajectories -rekisteriaineistoa. Tutkimuksen otokseen kuuluivat rekisteriaineistosta poimitut henkilöt sekä heidän biologiset sisaruksensa, jotka olivat vuosina 1980–1986 syntyneitä ja vähintään vuoden Suomessa vuosina 1991–2008 asuneita henkilöitä. Otos kattoi 25 prosenttia edellä mainitut kriteerit täyttäneistä henkilöistä. Lapsia oli yhteensä 157 135 ja aineisto kerättiin lasten ollessa 15-vuotiaita. Tutkittavien ollessa 22-vuotiaita heiltä kerättiin tiedot mahdollisista työttömyyksistä, koulupudokkuuksista sekä toimeentulotukiasiakkuuksista kuluneen vuoden ajalta. Aineiston ulkopuolelle jäivät ne henkilöt, jotka eivät asuneet vanhempiensa luona 15-vuotiaina tai jotka eivät asuneet Suomessa 15–22-vuotiaina. Aineiston analyysi toteutettiin lineaarisella todennäköisyysmallilla. Tutkimus sisälsi kahdeksan mallia, joiden avulla tarkasteltiin vanhempien ja heidän lastensa sosiaalisen huono-osaisuuden välisiä yhteyksiä. (Vauhkonen, Kallio & Erola 2017, 505–506.)

Myös Johanna Kallio, Helena Hautala ja Jani Erola käyttivät vuonna 2020 julkaistussa tutkimuksessaan *Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten koulupudokkuuteen* Tilastokeskuksen Youth Trajectories -rekisteriaineistoa, joka kerättiin Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle (THL). Tutkimuksessa tarkasteltiin tuloköyhyyttä kaksiluokkaisen muuttujan avulla. Muuttuja koostui vanhempien kokonaistuloista, jotka jaettiin perheessä olevien henkilöiden lukumäärällä. Tuloköyhissä perheissä vanhempien tulot olivat alle 60 prosenttia aineistossa olevien vanhempien mediaanituloista. Vanhempien toimeentulotuen saantia mitattiin toimeentulotukikuukausilla ja työttömyyttä mitattiin työttömyyskuukausilla. Vanhempien koulutusaste mitattiin kolmiluokkaisella muuttujalla. Lisäksi kontrollimuuttujiksi merkittiin maahanmuuttajatausta sekä lapsen sukupuoli. Tutkimuksessa käytettiin monitasoanalyysiä, jonka avulla tarkasteltiin vanhempien huono-osaisuuteen liittyviä tekijöitä ja niiden vaikutuksia lasten koulupudokkuuteen. (Kallio, Hautala & Erola 2020, 189, 294–295.)

Aineistoomme kuuluu myös toinen Jani Erolan, Johanna Kallion ja Teemu Vauhkonen toteuttama tutkimus. Vuonna 2017 julkaistussa tutkimuskatsauksessa *Ylisukupolvinen kasautuva huono-osaisuus Turussa ja muissa Suomen suurissa kaupungeissa* käytettiin aineistona Alueellista terveys- ja hyvinvointitutkimusta (ATH), joka toteutettiin vuosina 2012–2015. Kyseessä oli Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) keräämä kysely, joka sisälsi 150 000 yli 20-vuotiaan suomalaisen tiedot. Tutkimuksessa oli runsaasti subjektiivisia huono-osaisuuden mittareita. Tämän lisäksi

ensimmäisessä ja toisessa osatutkimuksessa käytettiin Tilastokeskuksen avointa aluetietokantaa. Kolmannessa ja neljännessä osatutkimuksessa hyödynnettiin myös edellä mainituissa tutkimuksissa käytettyä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Youth Trajectories -rekisteriaineistoa. Ensimmäisessä osatutkimuksessa analyysimenetelmä oli logistinen regressioanalyysi, toisessa osatutkimuksessa faktori- ja lineaarinen regressioanalyysi, kolmannessa osatutkimuksessa lineaarinen todennäköisyysmalli sekä sisaruskorrelaatio ja neljännessä osatutkimuksessa lineaarinen todennäköisyysmalli ja sisaruskorrelaatio. (Erola, Kallio & Vauhkonen 2017, 3–5, 7–8.)

Laura Kauhasen vuonna 2013 julkaistu terveystieteiden tiedekunnan väitöskirjan *Childhood Determinants of Later Health* tutkimusaineisto kerättiin Kuopio Ischaemic Heart Disease Risk Factor Study (KIHD) -tutkimuksen avulla. Tutkimukseen osallistuneet olivat 1980-luvulla 42–60-vuotiaita miehiä ja heitä oli 2 682. Aineistoa kerättiin kyselylomakkeilla, lapsuudenaikaisista kouluterveystiedoista, sairaanhoitajan tekemistä havainnoista yksilön lapsuuden olosuhteista sekä lääketieteellisillä tutkimuksilla. Kolmessa ensimmäisessä tutkimuksessa analyysissa hyödynnettiin lineaarista regressiomallia. Neljännessä tutkimuksessa kolmen ryhmän väliset perusominaisuudet analysoitiin chi-square-testeillä ja varianssianalyysillä. (Kauhanen 2013, 3, 14–19, 23–26.)

Pasi Moision vuonna 2006 julkaistun tutkimuksen *Sosiaalinen liikkuvuus ja mahdollisuuksien tasaro 2000-luvun Suomessa* aineisto kerättiin vuonna 2004 Stakesin Hyvinvointi- ja palvelut (HYPA) -kyselyllä. Kyselyssä kartoitettiin muun muassa sekä tutkittavien omaa että vanhempien ammatteja. Tutkittavien sosiaaliluokat muodostettiin ammattinimikkeistä. Ammatit luokiteltiin ylempiin ja alempiin professioihin, toimisto- ja asiakaspalvelutyöhön, maanviljelyyn, ammattitaitoisiin työntekijöihin sekä muihin työntekijöihin. Tutkittavien koulutusaste kerättiin rekisteritiedoista. Tutkittavat jaettiin iän mukaan 30–39, 40–49, 50–59 ja 60–79-vuotiaisiin olettaen, että noin 35-vuotiaat henkilöt ovat pääosin vakiinnuttaneet yhteiskuntaluokkansa. Tutkimuksessa hyödynnettiin liikkuvuusanalyysia. Tutkimuksen ulkopuolelle jätettiin kotiäidit, sillä heidän yhteiskunnallinen asemansa saattaa olla yhteydessä perheen toisen osapuolen asemaan. (Moisio 2006, 266–268.)

Miisa Törölään vuonna 2013 julkaistun tutkimuksen *Oikeuspsykiatristen potilaiden sosiaalinen tausta* kohteena olivat vuosina 1949–1975 syntyneet miespuoliset 35–60-vuotiaat oikeuspsykiatrisen sairaalan potilaat. Aineisto koostui 106 miehestä. Tutkimuksessa tarkasteltiin tutkittavien sosioekonomista taustaa, heidän perhepiirissä ilmenneitä ongelmia, yhteiskunnan kohdistamia tukitoimia ennen hoitoon siirtymistä sekä sosiaalisen taustan ja virallisen sosiaalisen tuen tai

kontrollin välistä yhteyttä. Tutkimuksen kohteena olleiden henkilöiden lapsuudenkodin ongelmia kuvattiin yhden vanhemman kotitalouden, taloudellisten vaikeuksien, alkoholin suurkulutuksen sekä perheessä ilmenneiden mielenterveysongelmien ja väkivaltaisuuden kautta. Taloudellisista vaikeuksista saadut tiedot kerättiin omaiskyselyistä. Perheväkivalta kuvasi tutkittavaan kohdistettua henkistä tai fyysistä väkivaltaa tai niille altistumista. Tutkittavien lapsuudenkodissa olleita ongelmia suhteutettiin Suomen väestön sekä mielentilatutkimuksessa olleiden henkilöiden taustatietoihin vertaamalla niitä Jussi Pajuojan vuonna 1995 julkaistun oikeussosiologian tutkimuksen ja vuonna 1986 tehdyn Elinolotutkimuksen (ELO-86) tuloksiin. Pajuojan (1995) tutkimuksen aineistona olivat 15–64-vuotiaiden naisten ja miesten henkirikosten mielentilatutkimukset vuosilta 1987–1989. Tutkimuksessa selvitettiin mielentilatutkimuslausuntojen kautta tutkittavien syyntakeisuutta epäillyn teon tapahtuma-aikana. Aineisto kattoi 267 henkilöä. Tutkittavista 47 henkilöä oli syyntakeettomia, 141 henkilöä alentuneesti syyntakeisia ja 88 henkilöä syyntakeisia. ELO-86 oli haastattelututkimus, joka kattoi yli 15-vuotiaiden suomalaisten hyvinvointiin liittyviä osa-alueita. Lausunnon tueksi käytettiin potilasasiakirjoja, joista kerättiin tietoja tutkittavasta sekä omaisten lausuntoja ja sosiaalityöntekijän kirjauksia. Lisäksi tutkimuksessa hyödynnettiin tutkittavan perusasteen koululta tai opettajilta saatuja tietoja. Törölän tutkimuksen aineisto on laadittu 1970-luvulta 2000-luvun lopulle ja se on kerätty tilastolliseen muotoonsa maaliskuussa 2010. Tutkimuksessa hyödynnettiin kuvailevia ja vertailevia jakaumia. Lapsuudenkodin ongelmien kasautumisen ilmiötä havainnollistettiin ja analysoitiin summamuuttujalla ja pääkomponenttianalyysillä. Ongelmien kasautumisen yhteyttä tutkittavien rikollisuuteen ja päihteidenkäyttöön tutkittiin pääkomponenttianalyysillä ja analysoitiin logistisella regressioanalyysillä. (Törölä 2013, 83–87, 91.)

Karoliina Koskenvuon vuonna 2010 julkaistu tutkimuksessa *Lapsuudentapahtumat, terveys ja elämäntyytyväisyys* hyödynnettiin seurantatutkimusaineistoa Health and Social Support (HeSSup). Tutkimuksen kohderyhmä koostui työikäisistä suomalaisista, jotka olivat ensimmäisen kyselyn ajankohtana iältään 20–24, 30–34, 40–44 ja 50–54-vuotiaita. Ensimmäinen kysely toteutettiin vuonna 1998 ja se lähetettiin 25 901 henkilölle. Seurantakysely toteutettiin vuonna 2003. Ensimmäisen kyselyn vastausprosentti oli 40 ja toisen kyselyn 80 prosenttia. Kyselyissä kartoitettiin vastaajien terveyttä, elämäntapahtumia, lapsuuden kuormittavia tekijöitä, elämäntyytyväisyyttä, työuraa ja psykososiaalisia tekijöitä. Lapsuudenaikaisia kuormittavia elämäntapahtumia olivat vanhempien avioero, perheen pitkäaikaiset taloudelliset vaikeudet, perheenjäsenen vakava tai pitkäaikainen sairaus, vakavat ristiriitaisuudet perheessä, pitkittynyt pelko perheenjäsentä kohtaan tai perheenjäsenen alkoholiongelma. Aineistoa täydennettiin erilaisilla rekisteritiedoilla, jotka

käsittelivät terveyteen, toimintaan ja työkykyyn liittyviä tietoja kuten lääkekorvauksia, kuolleisuutta, eläkkeitä ja sairaalahoitajaksoja. Lapsuudentapahtumien ja elämäntyytyväisyyden välisen yhteyden tutkimiseen käytettiin tilastollisen analyysimenetelmän multinomiaalista regressiota. (Koskenvuori 2010, 296, 304–306, 309.)

Taulukko 4 Tutkimusaineiston metodiset valinnat

Tutkimus	Aineisto	Analyysitapa
Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten koulupudokkuuteen (Kallio, Hautala & Erola)	Youth Trajectories -rekisteriaineisto.	Monitasoanalyysi.
Lapsuuden elinolojen yhteydet aikuisuuden hyvinvointiin: Kansallinen syntymäkohortti 1987 - rekisteritutkimus (Merikukka)	Kansallinen syntymäkohortti 1987, hoitoilmoitusrekisteri, lääkeresepitiedosto, kouluterveyskyselyaineisto, eläkerekisteri ja etuusrekisteri.	Ensimmäisessä, kolmannessa ja neljännessä osajulkaisussa logistinen regressioanalyysi. Toisessa osajulkaisussa mediaatioanalyysi ja polkuanalyysi. Viidennessä osajulkaisussa logistinen monitasomallinnus.
Reserve Capacity and other Adolescent Pathways in Socioeconomic Inequalities in Mortality and Education – A Three-Generation Study in Finland (Acacio-Claro)	Nuorten terveystapatutkimus (NTTT) ja Tilastokeskuksen rekisteritiedot.	Ensimmäisessä tutkimuksessa Coxin regressio. Toisessa tutkimuksessa multinomiaalinen logistinen regressioanalyysi. Kolmannessa tutkimuksessa rakenneyhtälömallinnus.
Economic difficulties during the transition into	Tilastokeskuksen rekisteritiedot, Ruotsin ja Norjan rekisteriaineistot.	Tapahtumahistoria-analyysi, paneeliregressiomallit,

adulthood in Finland (Ilmakunnas)		latenttien luokkien kasvumalli sekä sekvenssianalyysi.
Ylisukupolvinen kasautuva huonosisuus Turussa ja muissa Suomen suurissa kaupungeissa (Erola, Kallio & Vauhkonen)	Alueellinen terveys- ja hyvinvointitutkimus (ATH), Tilastokeskuksen avoin aluetietokanta, Youth Trajectories -rekisteriaineisto.	Ensimmäisessä osatutkimuksessa logistinen regressioanalyysi. Toisessa osatutkimuksessa faktori- ja lineaarinen regressioanalyysi. Kolmannessa osatutkimuksessa lineaarinen todennäköisyysmalli ja sisaruskorrelaatio. Neljännessä osatutkimuksessa lineaarinen todennäköisyysmalli ja sisaruskorrelaatio.
Sosiaalisen huonosisuuden ylisukupolvisuus Suomessa (Vauhkonen, Kallio & Erola)	Youth Trajectories -rekisteriaineisto.	Lineaarinen todennäköisyysmalli.
Lapsuuden aikaisen köyhyyden vaikutus hyvinvointiin nuorena aikuisuudessa (Ristikari, Lappi & Molander)	Kansallinen syntymäkohortti 1987.	Ei mainittu.
Constrained Life Changes: Intergenerational	Tilastokeskuksen rekisteritiedot, väestönlaskennat, veroviranomaisten tulotiedot.	Ensimmäisessä ja toisessa osatutkimuksessa logistinen regressioanalyysi, kolmannessa

Transmission of Income in Finland (Sirniö)		osatutkimuksessa lineaarinen regressioanalyysi ja neljännessä osatutkimuksessa yleistetty järjestysasteikollinen logit-analyysi.
Hyvinvointi ulottuu yli sukupolvien (Paananen & Gissler)	Kansallinen syntymäkohortti 1987.	Ei mainittu.
Childhood Determinants of Later Health (Kauhanen)	Kuopio Ischaemic Heart Disease Risk Factor Study (KIHD): kyselylomakkeet, kouluterveystiedot, sairaanhoitajan tekemät havainnot, lääketieteelliset tutkimukset.	Kolmessa ensimmäisessä tutkimuksessa lineaarinen regressiomalli. Neljännessä tutkimuksessa chi-square-testit ja varianssianalyysi.
Oikeuspsykiatristen potilaiden sosiaalinen tausta (Törölä)	Potilasasiakirjat (mielentilalausunnot, omaisten kyselyt, sosiaalityöntekijän kirjaukset), koulun tiedot ja opettajilta kerätyt tiedot.	Pääkomponenttianalyysi ja logistinen regressioanalyysi.
Millä tavoin huonosuaisuus periytyy? (Kortteinen & Elovainio)	Nuorisobarometri 2012: kyselylomakkeet ja haastattelut.	Logistinen regressioanalyysi.
Nuorten perhetausta ja politisoituminen nuorisobarometrin valossa (Tomperi)	Nuorisobarometri 2012: kyselylomakkeet ja haastattelut.	Tilastollinen analyysi ja regressiomalli.
Lapsuudentapahtumat, terveys ja	Health and Social Support (HeSSup): kyselylomakkeet, rekisteritiedot.	Multinomiaalinen regressio.

elämäntyytyväisyys (Koskenvuo)		
Perhetaustan yhteys aikuisiän köyhyyteen Suomessa 1995–2005 (Airio & Niemelä)	Kyselylomakkeet.	Köyhyysasteen ja logistisen regressioanalyysin tuottamat vedonlyöntisuhteet, profiilitarkastelu, kohorttitaulukot.
Lapsuudentapahtumien yhteys itse ilmoitettuun syöpään aikuisiässä (Korpimäki, Sumanen, Sillanmäki & Mattila)	Kyselylomakkeet.	Logit-funktiota käyttävä bionääriseen vasteeseen regressioanalyysi, tilastolliset analyysit SAS-ohjelmiston Windows-versiolla 9.1.3.
Sosiaalinen liikkuvuus ja mahdollisuuksien tasarvo 2000-luvun Suomessa (Moisio)	Hyvinvointi- ja palvelut (HYPA) -kysely, rekisteritiedot.	Liikkuvuusanalyysi.
Koulutuksen ja lapsi-vanhempisuhteen yhteys elämässä selviytymiseen – Sosiaalinen perimä ja koulutuskulttuurisen pääoman periytyminen sukupolvesta toiseen (Kärkkäinen)	Kyselylomakkeet, haastattelut, koulun henkilökunnalta kerätyt tiedot oppilaista.	Polkuanalyysi ja regressioanalyysi.
Periytyykö Köyhyys? – Köyhyyden Ja Toimeentulotukiasiakkaiden Sukupolvinen	Kyselylomakkeet.	Konsensuaalinen deprivatio, regressioanalyysi ja kerroinsuhde.

Liikkuvuus (Airio & Niemelä)		
------------------------------	--	--

Tutkimusten painotukset

Tutkimusaineistossamme painotettiin tutkimuksesta riippuen erilaisia aikuisuuden hyvinvoinnin osa-alueita. Tutkimukset painottivat hyvinvoinnin osa-alueista terveyttä, taloudellisen hyvinvoinnin osa-alueita sekä laajemmin huono-osaisuuteen liitettäviä tekijöitä kuten koulutusta ja mielenterveyttä. Esittelemme tutkimusten painotukset taulukossa (Taulukko 5 Tutkimusten painotukset).

Tutkimuksissaan lapsuudenaikaisten olosuhteiden yhteyttä aikuisuuden fyysiseen terveyteen painottivat Korpimäen tutkimusryhmä (2008) sekä Kauhanen (2013). Korpimäen tutkimusryhmän julkaisu *Lapsuudentapahtumien yhteys itse ilmoitettuun syöpään aikuisiässä* tutki kuormittavien lapsuudentapahtumien yhteyttä itse ilmoitettuun aikuisiän syöpään. Kauhasen väitöskirja *Childhood Determinants of Later Health* tutki lapsuuden sosiaalisen huono-osaisuuden, haitallisten lapsuudenkokemusten ja olosuhteiden sekä lapsuuden tunne- ja käyttäytymisongelmien yhteyttä suomalaisten aikuisten sairastavuuteen, kuolleisuuteen ja päihteiden käyttöön. Väitöskirjassa on tarkasteltu edellä mainittujen tekijöiden yhteyttä aikuisuuden terveyteen elämäntapa-epidemiologian avulla. (Kauhanen 2013, 3, 14.)

Kauhasen väitöskirja perustuu neljään alkuperäisjulkaisuun. Ensimmäinen julkaisu on Laura Kauhasen, John Lynchin, Hanna-Maaria Lakan, Jussi Kauhasen ja George Davey Smithin vuonna 2010 julkaistu artikkeli *Association of diarrhoea, poor hygiene and poor social conditions in childhood with blood pressure in adulthood*. Artikkelin on julkaistu Journal of Epidemiology and Community Health -lehden numerossa 64 (5). Tutkimuksen tarkoitus oli tutkia ripulin, huonon hygienian ja lapsuudenkodin haitallisten sosiaalisten olosuhteiden yhteyttä jälkeläisen verenpaineeseen aikuisuudessa. Toinen julkaisu on Laura Kauhasen, Hanna-Maaria Lakan, John Lynchin ja Jussi Kauhasen kirjoittama *Social disadvantages in childhood and risk of all-cause death and cardiovascular disease in later life: a comparison of historical and retrospective childhood information*, joka on julkaistu vuonna 2006 International Journal of Epidemiology -lehden numerossa 35. Toisessa tutkimuksessa tarkasteltiin lapsuuden sosioekonomisen aseman yhteyttä kokonaiskuolleisuuteen sekä sydän- ja verisuonisairauksiin ja niistä johtuvaan kuolleisuuteen. Kolmannen julkaisun *Adverse childhood experiences and risk of binge-drinking and drunkenness in*

middle-aged men ovat kirjoittaneet Laura Kauhanen, Janne Leino, Hanna-Maaria Lakka, John Lynch ja Jussi Kauhanen. Artikkelin on julkaistu *Advances in Preventive Medicine* -lehdessä vuonna 2011. Kolmannessa osiossa tarkasteltiin negatiivisten lapsuudenkokemusten yhteyttä humalahakuihin juomiseen aikuisuudessa. Neljäs artikkeli *Emotional and behavioural problems in childhood and risk of overall and cause-specific morbidity and mortality in middle-aged Finnish men* on julkaistu vuonna 2011 *Longitudinal and Life Course Studies* -lehden numerossa 2 (2). Julkaisun ovat kirjoittaneet Laura Kauhanen, Janne Leino, Hanna-Maaria Lakka, John Lynch sekä Jussi Kauhanen. Neljännessä artikkelissa tarkasteltiin tunne-elämän häiriöiden ja käytöshäiriöiden vaikutusta aikuisuuden kokonais- ja syyspesifiin sairastavuuteen ja -kuolleisuuteen, jotka liittyvät esimerkiksi syöpään tai alkoholiin liittyviin sairauksiin. (Kauhanen 2013, 14.)

Myös Acacio-Claron (2020) väitöskirjassa *Reserve Capacity and other Adolescent Pathways in Socioeconomic Inequalities in Mortality and Education – A Three-Generation Study in Finland* tutkittiin lapsuudenperheen sosioekonomisen aseman yhteyttä jälkeläisten terveyteen ja kuolleisuuteen, mutta samalla myös koulutukseen ja eriarvoisuuteen. Lisäksi tutkimuksessa huomioitiin isovanhempien sosioekonomisen aseman yhteys heidän lastenlastensa sosioekonomiseen asemaan. Tutkimuksen keskeinen käsite oli suorituskykyvaranto, jolla viitattiin yksilön psykososiaalisiin resursseihin. Väitöskirjassa tutkittiin muun muassa suorituskykyvarannon ja puberteetin ajankohdan sekä opintomenestyksen yhteyttä yksilön elämäntilanteeseen. (Acacio-Claro 2020, 62–64.)

Acacio-Claron väitöskirja pohjautuu kolmeen tutkimukseen, joissa käsiteltiin edellä mainittuja teemoja. Ensimmäinen tutkimus *Adolescent reserve capacity, socioeconomic status and school achievement as predictors of mortality in Finland – a longitudinal study* on julkaistu vuonna 2017 *BMC Public Health* -lehden numerossa 17 (1). Tutkimuksen ovat toteuttaneet Paulyn Jean Acacio-Claro, Leena Kristiina Koivusilta, Judith Rafaelita Borja ja Arja Hannele Rimpelä. Toinen tutkimus *How socioeconomic circumstances, school achievement and reserve capacity in adolescence predict adult education level: a threegeneration study in Finland* on julkaistu vuonna 2018 *International Journal of Adolescence and Youth* -lehden numerossa 23 (3). Julkaisun ovat kirjoittaneet Paulyn Jean Acacio-Claro, David Teye Doku, Leena Kristiina Koivusilta ja Arja Hannele Rimpelä. Kolmas tutkimus *Timing of puberty and reserve capacity in adolescence as pathways to educational level in adulthood—a longitudinal study* on julkaistu vuonna 2019 *Annals of Human Biology* -lehden

numerossa 46 (1). Julkaisun ovat kirjoittaneet Paulyn Jean Acacio-Claro, Leena Kristiina Koivusilta, David Teye Doku ja Arja Hannele Rimpelä. (Acacio-Claro 2020, 21.)

Törölä (2013) tutkimuksessa *Oikeuspsykiatristen potilaiden sosiaalinen tausta* painotettiin lapsuudenkodin olosuhteiden vaikutuksia yksilön tulevaisuuteen. Tutkimuksessa käsiteltiin sosiaaliseen valikoitumiseen, huono-osaisuuden kasautumiseen sekä sosiaaliseen perimään liittyviä ilmiöitä. Tutkimuksessa tarkasteltiin edellä mainittujen tekijöiden yhteyttä siihen, päätyykö yksilö oikeuspsykiatrian potilaaksi. Tutkimuksessa kiinnitettiin huomiota muun muassa lapsuudenperheen sisäisiin ongelmiin sekä tutkittavien käyttämiin yhteiskunnan palveluihin kuten sosiaalipalveluihin ja oppilaitokseen. (Törölä 2013, 80, 83–84.)

Taloudellista näkökulmaa tutkimuksissaan painottivat Airio ja Niemelä sekä Ilmakunnas ja Sirniö. Airion ja Niemelän (2009) tutkimusartikkeli *Perhetaustan yhteys aikuisiän köyhyyteen Suomessa 1995–2005* käsittelee köyhyyden ylisukupolvisuutta ja köyhyyden ylisukupolvisuudessa tapahtuneita muutoksia Suomessa vuosina 1995–2005. Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää kotitaustan yhteys aikuisiän köyhyyteen ja tarkastella mahdollisia ylisukupolvisuudessa tapahtuneita eroavaisuuksia vuosien 1995, 2000 ja 2005 välillä. Lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin toisen polven köyhien eroavaisuutta suhteessa koko väestöön ja niihin köyhiin, jotka eivät olleet kärsineet lapsiköyhyydestä. Edellä mainittuja eroavaisuuksia tarkasteltiin ja vertailtiin vuosiin 1995, 2000 ja 2005. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös iän ja syntymäkohortin yhteyttä lapsuuden taloudellisiin vaikeuksiin ja köyhyyden ylisukupolvisuuteen. (Airio & Niemelä 2009, 6–7.)

Airion ja Niemelän (2002) tutkimuksessa *Periytykö Köyhyys? – Köyhyyden Ja Toimeentulotukiasiakkaiden Sukupolvinen Liikkuvuus* tutkittiin köyhyyden periytymistä sukupolvelta toiselle Suomessa. Tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita siitä, missä väestöryhmissä köyhyyden periytymistä tapahtui. Lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin erikseen toimeentulotukiasiakkuuden mahdollista periytymistä sekä pohdittiin, missä väestöryhmissä toimeentulotukiasiakkuuden periytymistä tapahtui. Köyhyyden periytymistä tarkasteltiin tutkimuksessa nelikentän avulla. Nelikentän kahdessa lokerossa oli tapahtunut sosiaalista liikkuvuutta siten, että toisessa lokerossa yksilön taloudellinen tilanne oli parantunut verrattuna lapsuudenperheen toimeentuloon, kun taas toisessa lokerossa taloudellinen tilanne oli huonontunut. Kahdessa muussa lokerossa taloudellinen tilanne oli pysynyt samana. Nelikentän avulla tehtiin profiilitarkastelua toisen polven köyhistä verrattuna muuhun väestöön. Profiilitarkastelussa huomioitiin vastanneiden sukupuoli, ikä, koulutus,

työllistyminen sekä lapsuudenperheen vanhemman sosioekonominen asema. Myös toisen polven toimeentulotuen asiakkaita verrattiin muuhun väestöön. Vastanneet oli jaettu tarkastelussa kolmeen ikäryhmään: 18–34, 35–54 sekä 55–70-vuotiaisiin. (Airio & Niemelä 2002, 215, 218–219, 220–221, 223.)

Ilmakunnaksen (2019) väitöskirjassa *Economic difficulties during the transition into adulthood in Finland* tutkittiin taloudellisia ongelmia Suomessa. Tutkimuksessa käsiteltiin nuorten aikuisten taloudellisten ongelmien syitä, esiintyvyyttä ja kehittymistä siirtymävaiheessa nuoruudesta aikuisuuteen. Tutkimuksessa keskityttiin pitkittäisnäkökulman kautta yksilön elämänkulun ja taloudellisten ongelmien väliseen yhteyteen. Aihetta tarkasteltiin tuloköyhyyden, toimeentulotukiasiakkuuden sekä työmarkkinoille kiinnittymistä mittaavan tuloihin pohjautuvan indikaattorin avulla. (Ilmakunnas 6–7, 17, 52, 56, 62.)

Ilmakunnaksen väitöskirja koostuu neljästä kansainvälisestä tutkimusartikkelista, joissa seuranta-aikojen pituudet ja tutkittavien iät poikkesivat toisistaan. Kaksi ensimmäistä vertaisarvioitua artikkelia ovat Ilari Ilmakunnaksen kirjoittamia. Ensimmäinen artikkeli on *Social Science Research* -lehden numerossa 70 vuonna 2018 julkaistu artikkeli *Trigger events and poverty transitions among young adults in Finland after leaving the parental home* ja toinen *International Journal of Social Welfare* -lehden numerossa 27 (1) vuonna 2018 julkaistu artikkeli *Risk and vulnerability in social assistance receipt of young adults in Finland*. Ensimmäisessä ja toisessa artikkelissa taloudellisia ongelmia käsiteltiin nuoruudesta aikuisuuteen tapahtuvan siirtymävaiheen ja lyhytaikaisten muutosten näkökulmasta. Ensimmäisessä artikkelissa tarkasteltiin kotitalouden rakenteen ja työskentelyyn liittyvien tapahtumien yhteyttä tuloköyhyyden päättymiseen ja tuloköyhyyden poistumiseen nuorten aikuisten muutettua pois lapsuudenkodista. Toisessa artikkelissa tutkittiin perhetaustan ja kriittisten elämänkulkutekijöiden vaikutusta 19–29-vuotiaiden toimeentulotuen saantiin. (Ilmakunnas 2019, 6, 14, 17–18, 56–57, 61.)

Ilmakunnaksen väitöskirjan kolmannessa ja neljännessä artikkelissa käsiteltiin laajemmin nuorilla aikuisilla ilmeneviä pitkän aikavälin taloudellisia ongelmia. Kolmannen tutkimusartikkelin *Social assistance trajectories among young adults in Finland: What are the determinants of welfare dependency?* ovat kirjoittaneet Ilari Ilmakunnas ja Pasi Moisio. Artikkeli on julkaistu *Social Policy & Administration* -lehdessä vuonna 2018. Neljäs artikkeli *Pathways to Adulthood: Sequences in the School-to-Work Transition in Finland, Norway and Sweden* on julkaistu vuonna 2019 *Social*

Indicators Research -lehden numerossa 141 (3). Artikkelin ovat kirjoittaneet Thomas Lorentzen, Olof Bäckman, Ilari Ilmakunnas ja Timo Kauppinen. Kolmannessa artikkelissa tutkittiin syitä, jotka olivat johtaneet tutkittavien toimeentulotukiasiakkuuteen. Neljännessä artikkelissa tutkittiin ja vertailtiin opinnoista työelämään siirtymistä Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa. (Ilmakunnas 2019, 14, 18, 57, 63.)

Myös Sirniön (2016) tutkimus keskittyi taloudellisen tilanteen periytymiseen. Väitöskirjassa *Constrained Life Changes: Intergenerational Transmission of Income in Finland* Sirniö tutki, miten vanhempien sosioekonominen asema ja etenkin tulotaso vaikuttavat jälkeläisten tavoittamaan tulotasoon aikuisuudessa. Lisäksi Sirniö tutki lasten erilaisten saavutusten sekä nuoruuden ja varhaisaikuisuuden tapahtumien yhteyttä aikuisuuden tulotasoon. Tulotason määritelmään liittyivät yksilön ja perheen käytävissä olevat resurssit, sosioekonominen asema, elinolot sekä saavutettavissa olevat mahdollisuudet. Tutkimuksessa tarkasteltiin tutkittavista kerättyjä tietoja koulutukseen, työllisyyteen ja perheisiin liittyen sekä yksilö- että kotitaloustasolla. (Sirniö 2016, 5, 46.)

Sirniön tutkimus koostuu neljästä alatutkimuksesta. Jokaisessa alatutkimuksessa tarkasteltiin vanhempien tulotason yhteyttä jälkeläisiin. Ensimmäiseen alatutkimukseen osallistui 24 839 henkilöä, jotka olivat syntyneet vuosina 1973–1976. Toiseen alatutkimukseen valitut henkilöt olivat syntyneet vuosina 1956–1958, 1961–1963, 1966–1968, 1971–1973 sekä 1976–1978. Tämä kattoi 106 180 henkilöä. Kolmanteen alatutkimukseen otettiin mukaan henkilöt, jotka olivat valmistuneet oppilaitoksesta vuosina 1995–2000, jolloin heitä oli yhteensä 32 412. Neljännessä alatutkimuksessa keskityttiin vuosina 1972–1975 syntyneisiin henkilöihin, joita oli yhteensä 24 030. Jokaisessa alatutkimuksessa vanhempien tulot mitattiin lasten ollessa 12–15-vuotiaita ja lasten tulot mitattiin uudelleen aikuisuudessa. Ensimmäisessä alatutkimuksessa jälkeläisten tulot mitattiin heidän ollessaan 29–34-vuotiaita, toisessa alatutkimuksessa 32–36-vuotiaita ja neljännessä alatutkimuksessa 35–37-vuotiaita. Kolmannessa alatutkimuksessa tarkasteltiin kahdeksan valmistumista seuranneen vuoden tulotasoja. (Sirniö 2016, 46.)

Ylisukupolvisuutta on tarkasteltu tutkimusaineistossamme vanhempien tulotason lisäksi huono-osaisuuden sekä politisoitumisen periytymisen näkökulmista Nuorisobarometrin vuonna 2012 keräämien kyselyjen ja haastatteluiden pohjalta. Kortteinen ja Elovainio (2012) ovat tutkineet huono-osaisuuden periytymistä ja huono-osaisuuteen liittyviä ylisukupolvisia tekijöitä. Tutkimuksessa

kiinnitettiin huomiota sosiaalisen resilienssin periytymiseen, periytymisen mekanismeihin sekä niiden mahdollisiin seurauksiin. Tutkimuksessa tarkasteltiin nuorten disintegraatiota tutkimalla heidän vanhempensa vastauksia. Lisäksi vastauksissa huomioitiin erilaiset muuttujat kuten ikä, sukupuoli, äidin koulutusaste sekä kodin taloudellinen tilanne. (Kortteinen & Elovainio 2012, 160.) Tomperi (2012) puolestaan tutki nuorten perhetaustaa ja politisoitumista. Aihetta tutkittiin kysymällä nuorilta poliittisen kiinnostuksen tason sijoittumista vasemmisto-oikeisto-akselille kuvaten asiaa politisoitumisen indikaattorilla. Politisoitumisen perhevaikutuksia kartoitettiin kolmen eri osa-alueen mukaan, jotka tutkivat lasten ja vanhempien välisiä asenteita ja kiinnostusta, perheen kasvatusilmapiiriä ja keskustelukulttuuria sekä perheen käytettävissä olevia resursseja ja yhteiskunnallista asemaa. Tutkimuksessa selvitettiin poliittisen aktiivisuuden taustoja siten, että nuorilta kysyttiin arviota lapsuudenkodin toimeentulosta kymmenportaisen asteikon mukaan. (Tomperi 2012, 129, 131, 142.)

Ylisukupolvisuutta tarkasteltiin keräämässämme tutkimusaineistossa edellä mainittujen näkökulmien lisäksi myös vanhempien muiden ominaisuuksien näkökulmasta. Merikukan (2020) väitöskirjan *Lapsuuden elinolojen yhteydet aikuisuuden hyvinvointiin: Kansallinen syntymäkohortti 1987 -rekisteritutkimus* tarkoitus oli selvittää, mitkä lapsuuden sosiaaliset tekijät ovat myöhemmin yhteydessä mielenterveyteen ja koulutusasteeseen sekä miten vanhempien mielenterveysongelmat vaikuttavat lapsen myöhempään mielenterveyteen. Väitöskirja koostuu viidestä osajulkaisusta. Ensimmäisen vuonna 2018 julkaistun osajulkaisun *Childhood determinants for early psychiatric disability pension: A 10-year follow-up study of the 1987 Finnish Birth Cohort* ovat kirjoittaneet Marko Merikukka, Tiina Ristikari, Annamari Tuulio-Henriksson, Mikko Laaksonen ja Mika Gissler. Ensimmäisessä osajulkaisussa tutkittiin nuorten aikuisten mielenterveydenhäiriöistä johtuneiden työkyvyttömyyseläkkeiden yhteyttä vanhempien sosiaalisiin tekijöihin. Tutkimus toteutettiin vuosina 2003–2012. Toinen osajulkaisu *Pathways from parental mental disorders to offspring's work disability due to depressive or anxiety disorders in early adulthood – The 1987 Finnish Birth Cohort* on julkaistu vuonna 2018 *Depression and Anxiety* -lehden numerossa 36 (4). Julkaisun ovat kirjoittaneet Jaana I. Halonen, Marko Merikukka, Mika Gissler, Martta Kerkelä, Marianna Virtanen, Tiina Ristikari, Heikki Hiilamo ja Tea Lallukka. Toisessa osajulkaisussa tutkittiin välittäviä mekanismeja vanhemman mielenterveyshäiriön ja heidän jälkeläistensä mielialahäiriöistä ja neuroottisista häiriöistä johtuneiden työkyvyttömyyseläkkeiden välillä. (Merikukka 2020, 9, 52.)

Merikukan väitöskirjan kolmas osajulkaisu *Association between parental hospital-treated somatic illnesses in childhood and later mental disorders among offspring up to early adulthood: An explorative study in the 1987 Finnish Birth Cohort* julkaistiin vuonna 2018. Sen ovat kirjoittaneet Marko Merikukka, Sami Räsänen, Helinä Hakko, Tiina Ristikari, Mika Gissler ja Mika Niemelä. Kolmannessa osajulkaisussa tutkittiin vanhempien somaattisten sairauksien yhteyttä heidän lastensa myöhempään mielenterveydenhäiriöihin. Neljännessä osajulkaisussa syvennettiin kolmatta osajulkaisua tarkastelemalla lääkäreiden kirjoittamia psyykenlääkereseptejä. Neljäs osajulkaisu *Parental hospital-treated somatic illnesses during offspring's childhood associated with later offspring use of psychotropic medication during childhood to young adult - The 1987 Finnish Birth Cohort study* on julkaistu vuonna 2018. Julkaisun ovat kirjoittaneet Marko Merikukka, Sami Räsänen, Helinä Hakko, Tiina Ristikari, Mika Gissler ja Mika Niemelä. Viidennen vuonna 2019 Yhteiskuntapolitiikka-lehden numerossa 84 (4) julkaistun tutkimuksen *Suojaako yläkouluikäisten nuorten osallisuuden kokemus koulussa lyhyeltä koulutuspolulta?* ovat kirjoittaneet Marko Merikukka, Tiina Ristikari ja Tomi Kiilakoski. Viidennessä osajulkaisussa tutkittiin oppilaiden koulussa kokeman osallisuuden yhteyttä opintojen pituuteen. (Merikukka 2020, 9, 20, 53–55.)

Merikukan kanssa samaa tutkimusaineistoa ovat hyödyntäneet Ristikarin tutkimusryhmä (2016) sekä Paananen ja Gissler (2014), jotka käsitelivät lapsuudenaikaisten olosuhteiden vaikutusta yksilön tulevaisuuteen samankaltaisista näkökulmista. Paananen ja Gissler tarkastelivat tutkimuksessaan *Hyvinvointi ulottuu yli sukupolvien* vanhempien sosioekonomisen aseman, terveyden, taloudellisen tilanteen, koulutuksen ja perhesuhteiden muutosten yhteyttä jälkeläisten myöhempään hyvinvointiin. Ristikarin tutkimusryhmä tarkasteli tutkimusartikkelissa *Lapsuuden aikaisen köyhyyden vaikutus hyvinvointiin nuorena aikuisuudessa* vanhempien köyhyyden yhteyttä heidän lastensa myöhempään hyvinvointiin. Tutkimuksissa tarkasteltiin jälkeläisten hyvinvointiin liittyvien ongelmien lukumäärää suhteessa heidän vanhempiansa toimeentulotuen ajalliseen keston. Tarkasteltavia hyvinvointiin liittyviä ongelmia olivat jälkeläisen toimeentulotuen asiakkuus, koulupudokkuus, rikollisuus, mielenterveyspalveluiden käyttö, mielialalääkkeiden käyttö sekä kodin ulkopuolinen sijoitus. Nuoren koulupudokkuudella tarkoitettiin peruskoulun kesken jättämistä sekä peruskoulun jälkeisen tutkinnon puuttumista. (Paananen & Gissler 2014, 208; Ristikari ym. 2016, 34–35.)

Myös Kärkkäisen (2004) väitöskirjassa *Koulutuksen ja lapsi-vanhempisuhteen yhteys elämässä selviytymiseen – Sosiaalinen perimä ja koulutuskulttuurisen pääoman periytyminen sukupolvesta toiseen* huomioitiin vanhemmuuteen ja perheeseen liittyviä ominaisuuksia ylisukupolvisuuden

näkökulmasta. Tutkimuksessa tarkasteltiin vanhempien koulutustaustan, sosiaaliluokan sekä lapsen ja vanhemman suhteen yhteyttä ylisukupolvisuuteen. Seurantatutkimuksessa selvitettiin eri tieteenaloja hyödyntäen lapsuuden tekijöitä, jotka vaikuttavat aikuisuudessa elämässä selviytymiseen ja parantavat elämänhallintaa. (Kärkkäinen 2004, 137, 140.)

Kärkkäisen väitöskirjassa tarkasteltiin neljän hypoteesin pätevyyttä espoolaisessa koululaisaineistossa. Kärkkäisen tutkimuksen ensimmäinen oletus käsitteli vanhempien koulutuskulttuuristen pääomien periytymistä. Hypoteesi sisälsi muun muassa olettamuksia, että vanhempien oma koulutus ja sosiaaliluokka vaikuttavat lapsen kohdistettuihin ja lapsen omiin koulutustavoitteisiin. Toisessa hypoteesissa käsiteltiin koulutustavoitteisiin vaikuttavia taloudellisia, kulttuurisia ja henkisiä osa-alueita. Tämä käsitti muun muassa vanhemman pyrkimyksen antaa lapselleen vähintään yhtä hyvän koulutuksen kuin heillä itsellään oli sekä vanhempien taloudellisen tilanteen ja ympäristön asenteiden yhteyden lasten kouluttautumiseen. Kolmannessa hypoteesissa käsiteltiin koulutuskulttuuristen pääomien ja sukupuolen yhteyttä elämässä selviytymiseen. Neljäs hypoteesi käsitteli lapsuuden sosiaalisen pääoman yhteyttä elämässä selviytymiseen ja vanhemmuuden psykososiaalista perimää. Tämä oletamus käsitti muun muassa hyvän sosiaalisen pääoman olevan yhteydessä elämässä selviytymiseen sekä koulussa käyttäytymisen vaikuttavan yhdessä sosiaalisen pääoman kanssa elämässä selviytymiseen. (Kärkkäinen 2004, 137–140.)

Erolan tutkimusryhmän (2017) tutkimuskatsaus *Ylisukupolvinen kasautuva huono-osaisuus Turussa ja muissa Suomen suurissa kaupungeissa* erosi muusta tutkimusaineistostamme siten, että siinä huomioitiin alueelliset yhteydet huono-osaisuuteen. Tutkimus pohjautui kaksivuotiseen hankkeeseen, jossa huomioitiin sosiaalisen huono-osaisuuden ja lapsen kasvuympäristön vaikutus subjektiivisiin kokemuksiin sekä huono-osaisuuden ylisukupolviseen kasautumiseen. Sosiaalisen huono-osaisuuden mittareita olivat koulupudokkuus, työttömyys, subjektiivinen kokemus vähäisestä onnellisuudesta eli onnettomuus sekä toimeentulotukiasiakkuus. Koulupudokkaalla viitattiin henkilöön, jolla ei ollut toisen asteen koulutusta. Kasvuympäristön vaikutusta tarkasteltiin kaupunkipainotteisesti keskittyen erityisesti Turkuun ja muihin Suomen suurimpiin kaupunkeihin. Kaupunkien asuinalueet ryhmiteltiin tutkimusta varten. Asuinalue luokiteltiin klusterianalyysin avulla huono-osaiseksi postinumeroalueittain tehdyn vertailun myötä. Vertailussa huomioitiin asuinalueen työttömyysaste, koulupudokkaiden määrä sekä köyhyysaste. (Erola ym. 2017, 2–4.)

Erolan tutkimusryhmän käyttämä hanke muodostui neljästä osatutkimuksesta, jotka toteutettiin vuosina 2015–2016. Ensimmäisessä osatutkimuksessa kartoitettiin koulupudokkuuden ja toimeentulotukiasiakkuuden yhteyttä työttömän onnettomuuteen, asuinalueen itsenäistä yhteyttä onnettomuuteen sekä asuinalueen yhteyttä onnettomuuteen verraten työttömiä ja työssä käyviä. Toisessa osatutkimuksessa kartoitettiin sitä, ovatko koulupudokkuus, työttömyys sekä toimeentulotukiasiakkuus ja asuinalueen huono-osaisuus eri tavalla yhteydessä onnettomuuteen 20–32-vuotiaiden ja vanhempien ikäryhmien välillä. Onnettomuudella viitattiin tutkimuksessa tyytymättömyyteen sosiaalisiin verkostoihin, elämänlaatuun sekä itseä kohtaan. Kolmannessa osatutkimuksessa tarkasteltiin ylisukupolvisia yhteyksiä liittyen vanhempien koulupudokkuuteen, työttömyyteen ja toimeentulotukiasiakkuuteen sekä toimeentulotukiasiakkuuden kestoon. Kolmannessa osatutkimuksessa tarkasteltiin myös työttömyyden ja toimeentulotukiasiakkuuden ylisukupolvisuutta lapsen koulupudokkuuden osalta sekä vanhempien työttömyyden ja toimeentulotukiasiakkuuden mahdollisia suoria ylisukupolvisia yhteyksiä. Lisäksi tutkittiin vanhempien toimeentulotukiasiakkuuden ja työttömyyden mahdollisten suorien yhteyksien lisäksi epäsuoria yhteyksiä jälkeläisten huono-osaisuuteen aikuisuudessa. Neljännessä osatutkimuksessa tarkasteltiin vanhempien koulupudokkuuden, työttömyyden ja toimeentulotukiasiakkuuden yhteyttä jälkeläisten huono-osaisuuteen aikuisuudessa, sekä vanhempien kasautuneen huono-osaisuuden kasautumisen ylisukupolvisuutta. Neljännessä osatutkimuksessa tarkasteltiin myös lapsuudenaikaisen köyhyyden yhteyttä sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisiin yhteyksiin. (Erola ym. 2017, 3, 5–8.)

Vauhkosen tutkimusryhmän (2017) tutkimus *Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa* tarkasteli vanhempien sosiaalisen huono-osaisuuden ja jälkeläisten nuorina aikuisina koetun huono-osaisuuden välistä yhteyttä. Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuutta mitattiin koulupudokkuudella, joka tarkoitti toisen asteen koulutuksesta ulkopuolelle jäämistä. Lisäksi sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden mittaamiseen liittyivät työttömyys ja toimeentulotukiasiakkuus sekä näiden kesto kuukausissa vuoden aikana. Tutkimus pyrki selvittämään, onko vanhempien työttömyydellä ja toimeentulotukiasiakkuudella suora yhteys heidän lastensa työttömyyteen ja toimeentulotuen asiakkuuteen. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös näiden huono-osaisuuden mittareiden keskinäistä yhteyttä ylisukupolvisuuden näkökulmasta. (Vauhkonen ym. 2017, 501, 504–505.)

Kallion tutkimusryhmän (2020) tutkimus käsitteli vanhempien huono-osaisuuden yhteyttä lasten koulupudokkuuteen usean eri tekijän kautta. Vanhempien huono-osaisuutta mitattiin työttömyydellä, toimeentulotukiasiakkuudella, tuloköyhyydellä ja äidin alhaisella koulutustasolla lapsen ollessa 15-vuotias. Koulupudokkuutta mitattiin toisen asteen tutkinnon suorittamisella vastaajan täytettyä 22 vuotta. Koulupudokkaalla viitattiin yksilöön, jolta puuttui toisen asteen tutkinto tai joka oli keskeyttänyt opintonsa. (Kallio ym. 2020, 175, 177.)

Koskenvuon (2010) tutkimus *Lapsuudentapahtumat, terveys ja elämäntyytyväisyys* sisälsi sekä katsauksen että tutkimusosion. Katsauksessa tarkasteltiin lapsuudentapahtumien ja -olosuhteiden vaikutuksia aikuisiän terveyteen aiemmin toteutettujen tutkimustulosten pohjalta. Tutkimusosiossa tarkasteltiin emotionaalisesti ja taloudellisesti kuormittavien lapsuudentapahtumien vaikutuksia aikuisiän subjektiiviseen hyvinvointiin. (Koskenvuo 2010, 295–296.)

Moision (2006) tutkimuksessa *Sosiaalinen liikkuvuus ja mahdollisuuksien tasa-arvo 2000-luvun Suomessa* tarkasteltiin sosioekonomisen aseman ylisukupolvisuutta eri ikäryhmissä ja sukupuolten välillä. Lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin koulutuksen yhteyttä sosiaalisen aseman ylisukupolvisuuteen. Sosiaalista liikkuvuutta tarkasteltiin vertaamalla jälkeläisten tilannetta heidän kumpaankin vanhempaan. (Moisio 2006, 266–268, 278.)

Taulukko 5 Tutkimusten painotukset

Tutkimus	Tutkimuksen painotus
Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten koulupudokkuuteen (Kallio, Hautala & Erola)	Vanhempien työttömyyden, toimeentulotukiasiakkuuden, tuloköyhyyden ja äidin alhaisen koulutustason yhteys lapsen koulupudokkuuteen.
Lapsuuden elinolojen yhteydet aikuisuuden hyvinvointiin: Kansallinen syntymäkohortti 1987 -rekisteritutkimus (Merikukka)	Lapsuuden sosiaalisten tekijöiden ja vanhempien mielenterveysongelmien yhteys jälkeläisen mielenterveyteen ja koulutusasteeseen.
Reserve Capacity and other Adolescent Pathways in Socioeconomic Inequalities in	Lapsuudenperheen sosioekonomisen aseman, suorituskykyvarannon, puberteetin ajankohdan

Mortality and Education – A Three-Generation Study in Finland (Acacio-Claro)	ja opintomenestyksen vaikutukset jälkeläisen myöhempään elämään.
Economic difficulties during the transition into adulthood in Finland (Ilmakunnas)	Yksilön elämäntilanteen vaikutus myöhempään taloudellisiin ongelmiin.
Ylisukupolvinen kasautuva huono-osaisuus Turussa ja muissa Suomen suurissa kaupungeissa (Erola, Kallio & Vauhkonen)	Sosiaalisen huono-osaisuuden ja lapsuuden kasvuympäristön vaikutus subjektiivisiin kokemuksiin sekä huono-osaisuuden ylisukupolviseen kasautumiseen.
Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa (Vauhkonen, Kallio & Erola)	Vanhempien sosiaalisen huono-osaisuuden yhteys jälkeläisten nuorina aikuisina kokemaan huono-osaisuuteen kuten työttömyyteen ja toimeentulotuen asiakkuuteen.
Lapsuuden aikaisen köyhyyden vaikutus hyvinvointiin nuorena aikuisuudessa (Ristikari, Lappi & Molander)	Vanhempien köyhyyden yhteys jälkeläisten myöhempään hyvinvointiin kuten koulupudokkuuteen, toimeentulotuen asiakkuuteen, rikollisuuteen, mielenterveysongelmiin ja sijoitukseen.
Constrained Life Changes: Intergenerational Transmission of Income in Finland (Sirniö)	Vanhempien sosioekonomisen aseman ja tulotason sekä lapsuudentapahtumien ja saavutusten yhteys jälkeläisten tulotasoon.
Hyvinvointi ulottuu yli sukupolvien (Paananen & Gissler)	Vanhempien sosioekonomisen aseman, terveyden, taloudellisen tilanteen, koulutuksen ja perhesuhteiden muutosten yhteys jälkeläisten myöhempään hyvinvointiin.
Childhood Determinants of Later Health (Kauhanen)	Lapsuuden sosiaalisen huono-osaisuuden, haitallisten lapsuudenkokemusten ja olosuhteiden sekä lapsuuden tunne- ja käyttäytymisongelmien yhteys jälkeläisten

	sairastavuuteen, kuolleisuuteen ja päihteiden käyttöön.
Oikeuspsykiatristen potilaiden sosiaalinen tausta (Törölä)	Lapsuudenkodin olosuhteiden kuten perheen sisäisten ongelmien yhteys jälkeläisten oikeuspsykiatrian asiakkuuteen.
Millä tavoin huono-osaisuus periytyy? (Kortteinen & Elovainio)	Huono-osaisuuden periytyminen ja huono-osaisuuteen liittyvät ylisukupolviset tekijät kuten sosiaalinen resilienssi.
Nuorten perhetausta ja politisoituminen nuorisobarometrin valossa (Tomperi)	Perhetaustan yhteys jälkeläisten politisoitumiseen.
Lapsuudentapahtumat, terveys ja elämäntyytyväisyys (Koskenvuo)	Emotionaalisesti ja taloudellisesti kuormittavien lapsuudentapahtumien yhteys jälkeläisten hyvinvointiin.
Perhetaustan yhteys aikuisiän köyhyyteen Suomessa 1995–2005 (Airio & Niemelä)	Perhetaustan yhteys jälkeläisen köyhyyteen, köyhyyden ylisukupolvisuudessa tapahtuneet muutokset tarkasteluajankohtana sekä toisen polven köyhien eroavaisuudet koko väestöön ja niihin köyhiin, jotka eivät olleet kärsineet lapsiköyhyydestä.
Lapsuudentapahtumien yhteys itse ilmoitettuun syöpään aikuisiässä (Korpimäki, Sumanen, Sillanmäki & Mattila)	Kuormittavien lapsuudentapahtumien yhteys itse ilmoitettuun aikuisiän syöpään.
Sosiaalinen liikkuvuus ja mahdollisuuksien tasa-arvo 2000-luvun Suomessa (Moisio)	Sosioekonomisen aseman ylisukupolvisuus eri ikäryhmissä ja sukupuolten välillä sekä koulutuksen yhteys sosiaalisen aseman ylisukupolvisuuteen.
Koulutuksen ja lapsi-vanhempisuhteen yhteys elämässä selviytymiseen – Sosiaalinen perimä	Vanhempien koulutustaustan, sosiaaliluokan sekä lapsen ja vanhemman suhteen yhteys ylisukupolvisuuteen. Lapsuuden tekijöiden

ja koulutuskulttuurisen pääoman periytyminen sukupolvesta toiseen (Kärkkäinen)	yhteys aikuisuudessa selviytymiseen ja elämänhallintaan.
Periytyykö Köyhyys? – Köyhyyden Ja Toimeentulotukiasiakkaiden Sukupolvinen Liikkuvuus (Airio & Niemelä)	Köyhyyden periytyminen eri väestöryhmät huomioiden.

3.5. Aineiston analyysi

Aineiston keruun ja siihen tutustumisen jälkeen toteutimme sisällönanalyysin, joka on tyypillinen analyysimenetelmä kvalitatiivisissa tutkimuksissa ja jota hyödynnetään laajasti eri tieteenaloilla. Sisällönanalyysi mahdollistaa erilaisten aineistojen analysoinnin ja niiden monipuolisen kuvaamisen. (Elo & Kyngäs 2008, 108; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2015, 163, 165–166.) Toteuttamamme sisällönanalyysi oli induktiivinen eli aineistolähtöinen analyysi. Eskola ja Suoranta (2014) toteavat aineistolähtöisen analyysin toimivan erityisesti silloin, kun tutkittavasta ilmiöstä halutaan saada perustietoa. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkimusaineistosta luodaan teoreettinen kokonaisuus, jossa analyysiyksiköt eli esimerkiksi yksittäiset sanat määritellään tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävän mukaan. Tutkijan etukäteisolettamukset eivät saisi ohjata analyysin tekoa ja teoreettisen kokonaisuuden muodostumista. (Eskola & Suoranta 2014, 19, 153; Tuomi & Sarajärvi 2002, 97, 112.)

Sisällönanalyysin teko etenee vaiheittain. Ensimmäisessä vaiheessa tutkijan pitää rajata huolellisesti minkälaista materiaalia hän hyödyntää valmiiksi kerätystä aineistosta. Tutkijan pitää pystyä pitämään mielessään tutkimuskysymys ja tutkimustehtävä, jotta hän onnistuu keräämään aineistosta vain tutkimuksensa kannalta oleellista tietoa. Kun aineisto on litteroitu tai koodattu, aletaan sitä pilkkomaan ja luokittelemaan tutkimuskysymysten sekä teoreettisen viitekehyksen pohjalta. Tutkija havainnoi yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia sekä nimeää kyseisiä rakenteita. Tätä kutsutaan klusteroinniksi eli ryhmittelyksi. Ryhmittelyn avulla voidaan tiivistää jo kerättyä tietoa. Lopuksi seuraa aineiston abstrahointi eli käsitteellistäminen, jossa oleellisin tieto siirretään käsitteelliselle ja teoreettiselle tasolle. Yhdistetyt käsitteet tarjoavat vastauksen tutkimustehtävään. (Elo & Kyngäs 2008, 109–113; Tuomi & Sarajärvi 2002, 94–95, 112–114.)

Sisällönanalyysin tarkoituksena on esittää tutkittavasta ilmiöstä tietoa ja tosiasioita sekä luoda uusia oivalluksia. Tulosten tulee olla toistettavia sekä päteviä. Tarkoituksena on esittää kuvattavasta ilmiöstä laaja ja tiivistetty kuvaus. Analyysivaiheen valmistuttua tutkijan on tärkeää raportoida prosessin vaiheita ja tuloksia mahdollisimman yksityiskohtaisesti, jotta tutkimus säilyttää luotettavuutensa. (Elo & Kyngäs 2008, 108, 112.) Hyödynsimme sisällönanalyysissa Excel-
taulukointia, mikä mahdollisti selkeän ja yhdenmukaisen tulosten keräämisen. Kuvaamme seuraavaksi pro gradu -tutkielmamme analyysin toteutuksen yksityiskohtaisesti vaiheittain.

Analyysin teko pohjautui tutkimuskysymykseemme. Tutustuimme aluksi itsenäisesti tutkimusaineistoon ja keräsimme yhteistyössä tutkimustulokset. Keräsimme tutkimusaineistosta lauseita ja kappaleita, jotka kuvasivat yksilön kokemaa hyvinvointia aikuisuudessa tai liittyivät muulla tavoin hyvinvointiin. Tutkimusaineiston tulosten yhdistämisen, ryhmittelyn sekä eroavaisuuksien ja yhtäläisyyksien etsimisen toteutimme yhteistyönä. Hyödynsimme tutkielmamme teoreettista viitekehystä, kun ryhmittelimme keräämäämme aineistoa. Ryhmittelyn päätteeksi olimme jakaneet tutkimustulokset 23 luokkaan. Tämän vaiheen jälkeen teimme käsitteellistämisen ja pohdimme yhdessä teoreettisia käsitteitä, joihin voimme kerätyt tulokset liittää. Yhdistimme teemoiltaan samankaltaisia osa-alueita keskenään, mikä johti yhdeksään aikuisuuden hyvinvointia kuvaavaan ryhmään. Nämä ryhmät jaoimme kolmen teoreettisen käsitteen alle: sosioekonomiseen asemaan, terveyteen sekä sosiaaliseen pääomaan. Lisäksi loimme erillisen luvun, joka kuvasi lapsuudenaikaiselta köyhyydeltä suojaavia tekijöitä.

3.6. Tutkimusetiikka

Ihmisten tutkimista ja tutkimuksen eri vaiheita määrittelevät tarkat eettiset periaatteet, joita tutkijan pitää noudattaa. Päävastuu tutkimuksen eettisyydestä on tutkijalla. (Kuula 2011, 26, 35; Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 6, 14–15.) Tutkimusetiikkaan kuuluu hyvien tieteellisten käytäntöjen noudattaminen, mikä myös lisää tieteellisen tutkimuksen asianmukaisuutta ja luotettavuutta. Hyviin tieteellisiin käytäntöihin lukeutuu muun muassa tiedeyhteisön tunnustamien toimintatapojen noudattaminen kuten yleinen huolellisuus ja tarkkuus tutkimuksen eri vaiheissa. Lisäksi tutkijan pitää työskennellä avoimesti sekä toimia eettisesti kestäväällä tavalla tiedonhankinnassa, tutkimuksessa ja arvioinnissa. Myös muiden tutkijoiden töitä pitää kunnioittaa ja viitata asianmukaisesti heidän tuottamiinsa sisältöihin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 129–130; Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6–7.) Pro gradu -tutkielmamme noudattaa tieteelliselle

tutkimukselle asetettuja eettisiä periaatteita sekä hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Olemme toteuttaneet ja raportoineet huolellisesti tutkimuksemme vaiheet sekä viitanneet asianmukaisesti käyttämiimme lähdemateriaaleihin. Käytämme tutkielmassamme vain alkuperäisiä lähteitä.

Tutkimuksen eettisyyteen liittyy hyödyn ja haitan välinen suhde. Tutkijan pitää pohtia, ovatko tutkimuksesta saatavat hyödyt suurempia kuin mahdolliset haitat, joita tutkittaville voi tutkimuksen teosta aiheutua. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2015, 218; Kuula 2011, 55.) Kiinnitimme tähän huomiota pro gradu -tutkielmamme suunnitteluvaiheessa erityisesti tutkimusaihetta ja tutkimuskysymystä suunnitellessamme. Tutkimuksemme tavoitteena on tarkastella lapsiköyhyyden ylisukupolvisuutta ja sen yhteyksiä aikuisuuden hyvinvointiin. Käsitlemme köyhyyden ja huono-osaisuuden periytyvyyttä tarkastelemalla 2000-luvulla aiheesta julkaistuja tutkimuksia. Toivomme, että pro gradu -tutkielmamme lisää tarkastelemiimme ilmiöihin liittyvää ymmärrystä, mikä puolestaan voi vaikuttaa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon tai käytännön sosiaalityön toteutukseen. Ylisukupolvisuuden ilmiön näkyväksi tekeminen voi edesauttaa yhteiskunnallisten resurssien kohdentamista ennaltaehkäisevään työhön sosiaalityössä. Koemme, että pro gradu -tutkielmamme hyödyt ovat merkittävämpiä kuin mahdolliset haittavaikutukset.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) toteaa vuonna 2019 julkaistussa ohjeessaan, että tutkijan on mahdollista ehkäistä tutkittaville ja heidän edustamilleen yhteisöille kohdistuvaa tarpeetonta haittaa perehtymällä etukäteen tutkittavaan yhteisöön, kulttuuriin ja historiaan (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 8). Ennen tutkimuksen toteuttamista tutustuimme monipuolisesti aiheeseemme liittyvään tieteelliseen kirjallisuuteen. Tämän lisäksi perehdyimme sekä kansainvälisiin että suomalaisiin tutkimuksiin, joita on toteutettu ylisukupolvisuudesta, lapsiköyhyydestä, huono-osaisuuden kasautumisesta sekä yhteiskunnan marginaalissa elämisestä. Halusimme luoda mahdollisimman kattavan mutta samalla puolueettoman perustan tutkimusaiheen käsittelyyn. Teoreettisen tiedon lisäksi olemme saaneet tutkimusaiheesta käytännön työkokemusta. Olemme työskennelleet sosiaalialalla ja kohdanneet työssämme muun muassa lapsiköyhyyttä sekä huono-osaisuuden kasautumista. Aiemman työkokemuksemme ansiosta olemme päässeet tutustumaan käytännön tasolla yksilöihin ja perheisiin, joita tutkimusaiheemme koskettaa.

Arvioimme tutkimuksemme eettisyyttä ja luotettavuutta sen pätevyyden ja toistettavuuden avulla. Tutkimusmenetelmien luotettavuutta voidaan arvioida validiteetin ja reliabiliteetin avulla. Validiteetti kuvaa tutkimuksen pätevyyttä ja mittaa sitä, miten hyvin tutkimuksessa on tutkittu

olennaista asiaa. Reliabiliteetti kuvaa tutkimuksen toistettavuutta. (Eskola & Suoranta 2014, 214; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2015, 189; Tuomi & Sarajärvi 2002, 133.) Tutkimuksemme validiteettia todistaa muun muassa se, että olemme hyödyntäneet tieteellistä kirjallisuutta ja vertaisarvioituja tutkimuksia. Olemme lähestyneet tutkimusaihetta teoreettisen viitekehiksemme kautta. Suunnittelimme ja aikataulutimme tutkimuksen vaiheet etukäteen huolellisesti. Olemme rajanneet tutkimusaiheen ja keränneet tutkimusaineiston rajauksiin perustuen. Keräsimme tutkimusaineistomme kahdesta elektronisesta hakupalvelusta. Hyödynsimme hakuvaiheessa luvussa 3.3. *Aineiston keruu* esiteltyjä hakulausekkeita. Toteutimme aineiston keruun kahdesti yhteistyössä, minkä avulla minimoimme mahdolliset hakuihin liittyvät virheet. Varmistimme, että tutkimusaineisto vastaa tutkimuskysymykseemme sekä ennalta määriteltyihin sisäänotto- ja poissulkukriteereihin. Varasimme aineiston lukuun riittävästi aikaa, jotta pystyimme tutustumaan monipuoliseen tutkimusaineistoon mahdollisimman huolellisesti. Tutkimuksemme reliabiliteetin varmistamme kuvailemalla työmme vaiheet yksityiskohtaisesti ja esittelemällä tutkimustuloksemme tarkasti. Olemme taulukoineet pro gradu -tutkielmamme tutkimusvaiheisiin liittyvää tietoa, jotta työn vaiheet ovat mahdollisimman selkeästi esillä.

4. LAPSUUDENAIKAISEN KÖYHYHDEN VAIKUTUKSET AIKUISUUDEN HYVINVOINTIIN

Tässä luvussa kuvaamme aineistolähtöisen sisällönanalyysin luokitteluvaiheiden perusteella muodostamiimme käsitteitä ja luokkia sekä niiden sisältöä. Vastamme tässä luvussa tutkimuskysymykseemme eli miten lapsuudenaikainen köyhyys vaikuttaa yksilön hyvinvointiin aikuisuudessa. Tutkimuksemme tuloksena muodostimme kolme pääluokkaa, jotka ovat sosioekonominen asema, terveys sekä sosiaalinen pääoma. Käsittelemme tässä kappaleessa nämä pääluokat ja niihin sisällytetyt alaluokat. Luvun lopussa esittelemme tutkimusaineistosta ilmenneitä lapsuudenaikaiselta köyhyydeltä suojaavia tekijöitä.

4.1. Sosioekonominen asema

Tutkimusaineistomme osoitti, että lapsuudenaikaisella köyhyydellä on yhteys yksilön sosioekonomiseen asemaan. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL) määrittelee sosioekonomiseen asemaan sisältyväksi hyvinvoinnin aineelliset voimavarat sekä niiden saavuttamiseen tarvittavat edellytykset. Aineellisiksi voimavaroiksi luetaan tulot, omaisuus ja asuminen. Niiden edellytyksiä ovat koulutus, ammatti ja sijoittuminen työelämään. (THL 2019.) Tutkimustulostemme perusteella käsittelemme tässä luvussa työllistymisen, koulutuksen sekä toimeentulon.

4.1.1. Lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutus työllistymiseen

Tarkastelemamme aineiston perusteella lapsuudenaikaisella köyhyydellä ja siihen liitettävillä tekijöillä kuten vanhempien toimeentulotuen asiakkuudella sekä vanhempien matalalla koulutustasolla on yhteys aikuisiän työttömyyteen. Airion ja Niemelän vuonna 2002 julkaistussa tutkimuksessa todettiin noin puolien toisen sukupolven köyhistä olevan työttömiä (Airio & Niemelä 2002, 222). Vauhkonen tutkimusryhmä (2017) puolestaan havaitsi, että matalasti kouluttautuneiden vanhempien lapsilla oli kuusi prosenttia suurempi todennäköisyys päätyä työttömäksi nuorina aikuisina verrattuna korkeasti kouluttautuneiden vanhempien jälkeläisiin (Vauhkonen ym. 2017, 507).

Vanhempien pitkäaikainen toimeentulotuen saanti on yhteydessä heidän jälkeläistensä työttömyyteen (Erola ym. 2017, 10; Vauhkonen ym. 2017, 507–509). Vanhempien toimeentulotuen saannin kesto vaikutti siihen, kuinka monta prosenttia lapsista oli työttöminä nuorina aikuisina. Vauhkonen tutkimusryhmä (2017) havaitsi eron niiden lasten välillä, joiden vanhemmat eivät saaneet toimeentulotukea. Vanhemman pitkään jatkunut toimeentulotuen asiakkuus johti siihen, että heidän lapsistaan 38 prosenttia oli työttöminä nuorina aikuisina. Lyhytaikaisesti asiakkaana olevien vanhempien lapsista 33 prosenttia oli työttöminä nuorina aikuisina. Vanhempien toimeentulotukiasiakkuus aiheuttaa heidän lapsilleen työttömyyttä todennäköisemmin, kuin vanhempien koulupudokkuus tai työttömyys. (Vauhkonen ym. 2017, 506–509.)

Aineistossamme havaittiin työttömien vanhempien lasten olevan tulevaisuudessa todennäköisesti itsekin työttömiä (Erola ym. 2017, 7, 10; Vauhkonen ym. 2017, 509). Pitkäaikainen vanhemman työttömyys lisäsi todennäköisyyttä heidän lastensa työttömyyteen enemmän kun taas lyhytaikainen työttömyys. Vauhkonen tutkimusryhmän (2017) mukaan pitkäaikaisen työttömien lapsista 29 prosenttia oli työttömiä nuorina aikuisina ja lyhytaikaisesti työttömien lapsista vastaava luku oli 25 prosenttia. Vanhemman työttömyysjakson pituus vaikuttaa myös lapsen todennäköisyyteen joutua työttömäksi. Pitkäaikaistyöttömien lapsilla oli 13 prosentin todennäköisyys joutua työttömäksi ja lyhytaikaisesti työttömien lapsilla taas 8 prosenttiyksikköä verrattuna niihin lapsiin, joiden vanhemmat olivat työelämässä. (Vauhkonen ym. 2017, 506–508.)

Aineistostamme selviää, että edes koulutus ei välttämättä suojaa todennäköisyydeltä joutua työttömäksi. Sekä Erolan tutkimusryhmän että Vauhkonen tutkimusryhmän aineistosta on havaittavissa, että työttömien vanhempien lasten toisen asteen tutkinto ei suojaa lasta tulevaisuudessa työttömyydeltä (Erola ym. 2017, 7; Vauhkonen ym. 2017, 509). Ilmakunnas (2019) havaitsi puolestaan sukupuolten välisen eron vanhempien työttömyyttä tarkastellessa. Ilmakunnaksen tutkimuksessa todettiin vanhempien työttömyyden vaikuttavan enemmän naisiin kuin miehiin. (Ilmakunnas 2019, 84.)

4.1.2. Lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutus koulutukseen

Lapsuudenperheen toimeentulo-ongelmien sekä ylisukupolvisen köyhyyden voidaan tutkimusaineiston perusteella nähdä vaikuttavan lapsen tai nuoren myöhempään koulutukseen ja sen myötä myös työllistymiseen. Työttömyyden ja alhaisen koulutustason voidaan puolestaan nähdä

olevan yhteydessä toimeentulotukiasiakkuuteen sekä köyhyyden periytymiseen sukupolvelta toiselle. Airio ja Niemelä (2002) toteavat tutkimuksessaan, että suurin osa toisen polven köyhistä on suorittanut vain perusasteen opintoja. Matalampi koulutustaso puolestaan vaikutti haitallisesti työllistymiseen sekä oli yhteydessä toimeentulotuen asiakkuuteen. Airion ja Niemelän tutkimuksessa noin puolet tutkittavista oli työttömiä. Lisäksi puolet toisen polven toimeentulotukiasiakkaista on suorittanut vain perusasteen koulutuksen. (Airio & Niemelä 2002, 220–222, 224.) Airio ja Niemelä ovat saaneet samankaltaisia tuloksia myös vuonna 2009 julkaisussa tutkimuksessaan. Kyseisessä tutkimuksessa todettiin matalan koulutuksen olevan yhteydessä köyhyyden periytymiseen. Tutkimuksen mukaan toisen polven köyhien osuus laski selkeästi koulutusasteen kasvaessa. (Airio & Niemelä 2009, 11.) Myös Ilmakunnas (2019) sekä Ristikari, Lappi ja Molander (2016) ovat todenneet matalan koulutuksen johtavan herkästi taloudellisiin ongelmiin. Lyhyt kouluttautuminen oli Ilmakunnaksen tutkimuksessa yhteydessä sosiaaliavun piiriin joutumiseen (Ilmakunnas 2019, 84, 86, 91). Ristikarin tutkimusryhmä puolestaan totesi matalan koulutuksen olevan taloudellisten ongelmien lisäksi yhteydessä psyykkisiin ongelmiin ja rikollisuuteen (Ristikari ym. 2016, 35).

Kallion tutkimusryhmän (2020) mukaan köyhien perheiden jälkeläisistä 27 prosenttia oli 22-vuotiaina ilman toisen asteen tutkintoa, kun taas muiden perheiden jälkeläisistä vastaava luku oli 14 prosenttia. Kallion tutkimusryhmän hyödyntämän monitasoanalyysin mukaan vanhempien köyhyys heikensi lapsen todennäköisyyttä toisen asteen tutkinnon suorittamiseen. Lisäksi pitkäaikaisesti työttöminä olleiden jälkeläisistä 23 prosenttia ja lyhyesti työttöminä olleiden jälkeläisistä 22 prosenttia jäivät ilman toisen asteen tutkintoa nuorina aikuisina, kun taas työssä käyvien lapsista vastaava prosentti oli 14. Pitkään toimeentulotukea saaneiden lapsista 40 prosentilla ei ollut toisen asteen tutkintoa nuorina aikuisina. Lyhyen aikaa toimeentulotukea saaneilla vastaava luku oli 33 prosenttia ja työelämään kuuluvien lapsilla taas 15 prosenttia. Korkeasti koulutettujen vanhempien jälkeläisistä vain 7 prosenttia oli ilman toisen asteen tutkintoa. Vain perusasteen tutkinnon omaavien äitien jälkeläisistä 26 prosenttia oli ilman toisen asteen tutkintoa. (Kallio ym. 2020, 189.)

Kallion tutkimusryhmän (2020) mukaan vanhempien huono-osaisuus ja köyhyys vaikuttivat enemmän poikien kuin tyttöjen koulupudokkuuteen. Köyhien perheiden jälkeläisistä tytöistä 23 prosentilla ja pojista 31 prosentilla ei ollut toisen asteen tutkintoa. Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneiden vanhempien jälkeläisistä 36 prosenttia tytöistä ja 44 prosenttia pojista eivät olleet suorittaneet toisen asteen tutkintoa. Äidin koulutustaso vaikutti todennäköisemmin poikien

kouluttautumiseen. Matalasti kouluttautuneiden äitien pojista 30 prosenttia jäi ilman toisen asteen tutkintoa, kun taas tytöillä vastaava prosentti oli 21. (Kallio ym. 2020, 191–192.)

Aineistostamme on havaittavissa vanhempien roolin merkitys heidän lastensa matalaan koulutusasteeseen. Sekä Kärkkäinen (2004) että Acacio-Claro (2020) kiinnittivät huomiota tutkimuksissaan vanhempien rooliin lapsen tai nuoren kouluttautumisessa. Acacio-Claro (2020) totesi tutkimuksessaan, että hyvän koetun terveyden sekä terveyttä edistävän käyttäytymisen lisäksi perheen sosiaalinen tuki erityisesti ydinperheessä vaikuttaa myönteisesti lapsen koulutustasoon. Nämä lapset ja nuoret saavuttavat todennäköisemmin keskitason tai sitä korkeamman koulutuksen. (Acacio-Claro, 2020, 96–97, 102.) Kärkkäinen (2004) puolestaan osoitti tutkimuksessaan vanhempien asenteiden olevan yhteydessä lasten koulutustavoitteisiin. Tutkimus osoitti, että vanhempien toiveet ja asenteet lapsen opiskeluun liittyvissä tavoitteissa ja opintoihin suuntautumisessa vaikuttivat joissain tapauksissa ratkaisevasti lapsen tuleviin opintoihin. Mikäli vanhemman ja lapsen koulutustavoitteet poikkesivat toisistaan, toteutuivat todennäköisemmin lyhyemmän koulutuksen tavoitteet riippumatta siitä, oliko kyseessä lapsen vai vanhemman tavoite. (Kärkkäinen 2004, 219.)

Vanhemman ja lapsen koulutustavoitteiden ristiriitaisuus näyttäytyi Kärkkäisen (2004) tutkimuksessa siten, että työväestöön kuuluva vanhempi vastusti lapsensa opiskelua lukiossa. Syyt tähän olivat taloudellisia: lapsen haluttiin siirtyvän työelämään mahdollisimman pian, jotta oman toimeentulon ansaitseminen mahdollistuisi. Myös perheen taloudellisen tilanteen yllättävä heikkeneminen saattoi vaikuttaa toiveeseen jälkeläisen lyhyemmästä koulutuksesta. Ristiriitainen asennoituminen lapsen koulutustavoitteisiin oli yhteydessä vanhemmuuden henkisiin ja vuorovaikutuksellisiin ongelmiin. Tutkimukseen osallistuneiden lasten tavoitteet ja opiskelutoiveet jäivät tällöin toteutumatta ja he toteuttivat vanhempiansa toiveet lyhyemmästä opintopolusta. (Kärkkäinen 2004, 219, 300–301.)

Vanhempien koulutustaustalla on yhteys heidän jälkeläistensä kouluttautumiseen ja koulupudokkuuteen. Ilmakunnas (2019) totesi tutkimuksessaan vanhempien matalan koulutuksen vaikuttavan selkeämmin naisiin (Ilmakunnas 2019, 84). Vauhkonen tutkimusryhmä (2017) puolestaan selvitti, että vain perusasteen koulutuksen saaneiden vanhempien lapsista 30 prosentilla ei ole toisen asteen tutkintoa 22-vuotiaana (Vauhkonen ym. 2017, 506). Ristikari, Lappi ja Molander (2016) sekä Merikukka (2020) totesivat tutkimuksissaan vanhempien matalan koulutusasteen ja lapsuudenperheen taloudellisten ongelmien olevan yhteydessä nuorten koulupudokkuuteen

(Merikukka 2020, 79; Ristikari ym. 2016, 35). Erola, Kallio ja Vauhkonen (2017) havaitsivat puolestaan vanhempien koulupudokkuuden ennustavan heidän lastensa koulupudokkuutta enemmän kuin lasten muuta huono-osaisuutta (Erola ym. 2017, 7, 10). Paananen ja Gissler (2014) totesivat vanhempien koulutustason sekä toimeentulotuen asiakkuuden olevan yhteydessä jälkeläisten kouluttautumiseen (Paananen & Gissler 2014, 209, 213). Myös Acacio-Claron (2020) tutkimus osoitti, että koulutustaso periytyy: keski- ja korkeakoulutus oli yleisempää niillä nuorilla, joiden vanhemmilla tai isovanhemmilla oli sama koulutustaso (Acacio-Claro 2020, 209).

Paanasen ja Gisslerin (2014) tutkimuksessa kouluttamattomien vanhempien lapsista 38 prosenttia oli käynyt vain peruskoulun 21-vuotiaina ja 21 prosenttia oli suorittanut lukion. Korkeammin koulutettujen vanhempien lapsista vain peruskoulun käyneitä oli 10 prosenttia ja lukion oli suorittanut 74 prosenttia. (Paananen & Gissler 2014, 209–210.) Acacio-Claron (2020) tutkimus puolestaan osoitti, että lapsuudenperheen korkea sosioekonominen asema oli yhteydessä suurempaan todennäköisyyteen saada korkea-asteen koulutus kuin heikomman sosioekonomisen aseman perheestä tulevalla nuorella. Lisäksi tutkimus osoitti perheen heikon sosioekonomisen aseman vaikuttavan haitallisesti lapsen tai nuoren koulumenestykseen sekä koulutustasoon. Kyseisestä tutkimuksesta selvisi, että ne lapset ja nuoret, jotka menestyivät hyvin opinnoissaan saivat todennäköisesti keski- tai korkea-asteen koulutuksen verrattuna heikommin pärjänneisiin oppilaisiin. Toisin sanoen perheen heikko sosioekonominen asema lisäsi todennäköisyyttä sille, että jälkeläinen ajautui matalaan koulutukseen. (Acacio-Claro 2020, 84–86, 96–99.)

Vanhempien oman koulutustaustan sekä heidän asenteidensa lisäksi vanhempien toimeentulotuen asiakkuus ja työttömyys saattavat vaikuttaa heidän lastensa koulutukseen. Sekä Erolan tutkimusryhmä (2017) että Ristikarin tutkimusryhmä (2016) ja Vauhkonen tutkimusryhmä (2017) havaitsivat tutkimuksissaan vanhempien toimeentulotuen asiakkuuden aiheuttavan jälkeläisille koulupudokkuutta (Erola ym. 2017, 10; Ristikari ym. 2016, 34; Vauhkonen ym. 2017, 506–507). Vauhkonen tutkimusryhmän mukaan pidemmän aikaa toimeentulotukea saaneiden vanhempien lapsilla oli 19 prosenttia ja lyhyemmän aikaa toimeentulotukea saaneiden vanhempien lapsilla 12 prosenttia suurempi todennäköisyys jäädä ilman toiseen asteen tutkintoa verrattuna niihin, joiden vanhemmat eivät olleet toimeentulotuen asiakkaina (Vauhkonen ym. 2017, 507). Paanasen ja Gisslerin (2014) tutkimuksen mukaan vain peruskoulun suorittaneista tutkittavista kahdella kolmesta vanhempi oli ollut toimeentulotuen asiakkaana. Ilman toimeentulotukea eläneiden vanhempien lapsista 11 prosenttia oli suorittanut vain peruskoulun, kun taas toimeentulotuen asiakkaina olleiden

vanhempien lapsista 31 prosenttia oli suorittanut vain peruskoulun. Pitkään toimeentulotuen asiakkaina olleiden vanhempien lapsista noin puolet oli suorittanut vain peruskoulun. (Paananen & Gissler 2014, 209–210.)

Vauhkonen tutkimusryhmä (2017) on tutkinut myös vanhempien työttömyyden yhteyttä heidän lastensa koulutukseen. Tutkimuksen mukaan pitkä- ja lyhytaikaisesti työttömien vanhempien lapsista hieman yli 20 prosentilla ei ollut tutkintoa 22-vuotiaana. Pitkäaikaistyöttömien lapsilla oli viisi prosenttia ja lyhytaikaisesti työttömien lapsilla kolme prosenttia suurempi todennäköisyys joutua koulupudokkaaksi kuin niillä lapsilla, joiden vanhemmat eivät olleet olleet työttömiä. Tutkimuksen mukaan vanhempien toimeentulotuen asiakkuus vaikuttaa kuitenkin vanhempien työttömyyttä tai koulupudokkuutta enemmän heidän lastensa koulupudokkuuteen. (Vauhkonen ym. 2017, 506–507, 509.)

Myös yksilöllisten piirteiden voidaan nähdä vaikuttavan koulutustasoon ja koulumenestykseen. Kärkkäisen (2004) tutkimuksessa korostuivat persoonallisuuden piirteiden vaikutus opiskeluun ja kouluttautumiseen. Osa tutkittavista vaikutti luopuneen helposti ja lyhyen harkinnan jälkeen koulutustavoitteistaan vastoinikäymisiä kohdatessaan ja tyytyneen epäsuotuisimpiin vaihtoehtoihin, vaikka yksilön taitojen kannalta alkuperäinen tavoite olisi ollut realistinen. Näille henkilöille oli tyypillistä, että tavoite ja vaadittu toiminta eivät kohdanneet toisiaan. Osa näistä henkilöistä oli heikon sosioekonomisen aseman perheestä. Kyseinen tutkimustulos tuki Kärkkäisen (2004) teoriaa, jonka mukaan perityt voimavarat olivat näillä henkilöillä heikot. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että heikon sosioekonomisen aseman perheestä lähtöisin oleva lapsi tai nuori saattoi jäädä vaille kannustusta tai hän kärsi matalasta itseluottamuksesta, opitusta avuttomuudesta, ennakkoluuloista tai hauraasta minäkuvasta. (Kärkkäinen 2004, 298.)

Tutkimusaineistossa tarkasteltiin myös haitallisten lapsuudenkokemusten yhteyttä aikuisuuden hyvinvointiin ja koulutukseen. Aineistomme perusteella haitallisilla lapsuudenkokemuksilla on todettu olevan yhteyttä yksilön koulutus- ja ammattitasoon. Kauhasen (2013) tutkimuksessa todettiin haitallisista lapsuudenkokemuksista kärsineiden miesten koulutus- ja ammattitason olevan matalampia kuin niillä miehillä, joilla ei ollut haitallisia lapsuudenkokemuksia. Tutkimuksen mukaan haitalliset lapsuudenkokemukset vaikuttivat heikentävän miesten sosioekonomista asemaa. (Kauhanen 2013, 36, 40.)

4.1.3. Lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutus toimeentuloon

Lapsuudenkodin toimeentulo-ongelmat lisäävät todennäköisyyttä kokea köyhyyttä myöhemmin elämässä (Airio & Niemelä 2002, 220, 224; Airio & Niemelä 2009, 9, 14; Ilmakunnas 2019, 81). Myös Paanasen ja Gisslerin tutkimus osoitti taloudellisten ongelmien olevan ylisukupolvinen ilmiö (Paananen & Gissler 2014, 213). Ristikarin tutkimusryhmä (2013) totesi, että vanhempien kokemilla talousvaikeuksilla oli huomattavia vaikutuksia lapsen myöhempään elämään (Ristikari ym. 2016, 35). Airion ja Niemelän (2009) tutkimuksessa havaittiin lapsuudenkodin köyhyyden selittävän myöhempää köyhyyttä vuosien 1995–2005 välisenä tarkasteluajankohtana, erityisesti 2000-luvun aikana verrattuna niihin, joiden lapsuudessa ei ollut taloudellisia ongelmia. Kyseisessä tutkimuksessa tarkasteltiin myös sukupuolen vaikutusta toisen polven köyhyyteen. Tutkijat havaitsivat, että miesten määrä toisen polven köyhistä kasvoi tutkimusjakson aikana, mutta sukupuolten väliset erot eivät olleet tilastollisesti merkittäviä. Vielä tarkastelujakson alussa vuonna 1995 suurin osa toisen polven köyhistä oli naisia. (Airio & Niemelä 2009, 9–11, 15.) Myös Ilmakunnas (2019) havaitsi vanhempien sosiaaliavun saamisen periytyvän vahvemmin miehille kuin naisille (Ilmakunnas 2019, 84).

Tutkimusaineisto osoittaa, että vanhempien toimeentulotuen asiakkuudella on taipumus periytyä heidän jälkeläisilleen. Airion ja Niemelän (2002) tutkimuksen mukaan todennäköisyys toimeentulotuen saamiseen oli huomattavasti korkeampi niillä, joiden lapsuudenkodissa vanhemmat saivat toimeentulotukea tai huoltoapua. Minimitoimeentuloturva saaneiden vanhempien lapsilla oli yli kaksi kertaa suurempi todennäköisyys saada toimeentulotukea aikuisuudessa. (Airio & Niemelä 2002, 222, 224.) Aineistomme mukaan etenkin vanhempien pitkäaikaisella toimeentulotuen asiakkuudella havaittiin olevan vaikutuksia heidän jälkeläistensä toimeentuloon. Erolan tutkimusryhmä (2017) havaitsi, että tuloköyhyys ja toimeentulotuen asiakkuus periytyvät herkästi. Tutkimus osoitti, että pitkäaikaisesti toimeentulotuen asiakkaana olevien vanhempien lapsilla on kasvanut todennäköisyys saada itsekin toimeentulotukea aikuisuudessa. (Erola ym. 2017, 10.)

Vauhkonen tutkimusryhmän (2017) mukaan pitkään toimeentulotukea saaneiden vanhempien lapsilla on 29 prosenttia korkeampi todennäköisyys saada toimeentulotukea aikuisuudessa verrattuna lapsiin, joiden vanhemmat eivät olleet toimeentulotuen asiakkaita. Lyhytaikaisten toimeentulotuen asiakkaiden lapsilla taas vastaava todennäköisyys oli 19 prosenttia. Tutkimuksessa havaittiin vanhempien pitkäaikaisen toimeentulotuen asiakkuuden vaikuttavan vakavimmin heidän jälkeläistensä ollessa 22-vuotiaita. (Vauhkonen ym. 2017, 506, 508–509.) Ristikarin tutkimusryhmä

(2016) sai samankaltaiset tutkimustulokset. Tutkimus osoitti vanhempien toimeentulotukikuukausien määrän olevan yhteydessä heidän jälkeläistensä toimeentulotukeen. Mitä useammin vanhemmat nostivat toimeentulotukea, sitä enemmän heidän lapsensa nostivat toimeentulotukea nuorina aikuisina. Toimeentulotukea saaneiden nuorten aikuisten vanhemmista 72 prosenttia oli myös toimeentulotuen asiakkaita. (Ristikari ym. 2016, 34–35.)

Aiempiä tutkimustuloksia mukaillen myös Paanasen ja Gisslerin (2014) mukaan vanhempien toimeentulotuen asiakkuus ennusti heidän jälkeläistensä toimeentulotukiasiakkuutta aikuisuudessa. Tutkittavista toimeentulotuen saajista 72 prosentilla myös vanhempi oli ollut toimeentulotuen asiakas. Niiden vanhempien, jotka eivät olleet saaneet toimeentulotukea, lapsista 10 prosenttia olivat toimeentulotuen asiakkaita aikuisuudessa. Seuranta-aikana toimeentulotukea jossakin vaiheessa saaneiden vanhempien lapsista 43 prosenttia oli saanut toimeentulotukea aikuisuudessa. 92 toimeentulotukikuukautta käyttäneiden vanhempien lapsista 75 prosenttia oli saanut toimeentulotukea aikuisuudessa. (Paananen & Gissler 2014, 209–210.)

Ilmakunnas (2019) totesi tutkimuksessaan, että nuorten aikuisten taloudellisten vaikeuksien todennäköisyyteen vaikuttaa heidän sosiaalinen taustansa. Tutkimus osoitti, että vanhempien epäedulliset olosuhteet kuten sosiaaliavun saaminen ja työttömyys ennustivat heidän lapsilleen taloudellisia ongelmia nuorina aikuisina sekä riippuvuutta sosiaalihuollosta. (Ilmakunnas 2019, 7, 86, 91.) Vauhkonen tutkimusryhmä (2017) havaitsi, että pitkäaikaisesti työttöminä olleiden vanhempien lapsilla on 8 prosenttia korkeampi todennäköisyys olla toimeentulotuen asiakkaita nuorina aikuisina kuin niillä, joiden vanhemmat eivät olleet työttömiä. Tutkimuksessa havaittiin myös jälkeläisen toimeentulotuen asiakkuuden ja vanhempien koulupudokkuuden välinen yhteys. Tutkimuksen aineiston mukaan koulupudokkaiden lapsista 24 prosenttia sai toimeentulotukea 22-vuotiaana. (Vauhkonen ym. 2017, 506, 508.) Myös Paanasen ja Gisslerin (2014) tutkimus osoitti vanhempien koulutustason olevan yhteydessä heidän jälkeläistensä toimeentulotuen asiakkuuteen aikuisuudessa. Matalammin kouluttautuneiden vanhempien lapset saivat enemmän toimeentulotukea aikuisina kuin korkeasti koulutettujen vanhempien lapset. (Paananen & Gissler 2014, 209.)

Erolan tutkimusryhmä (2017) havaitsi, että toimeentulotuen asiakkuus siirtyy herkemmin sukupolvelta toiselle kuin muu huono-osaisuus (Erola ym. 2017, 2). Airio ja Niemelä (2002) puolestaan totesivat, että toimeentulotuen asiakkuus periytyy vanhemmilta lapsille laajemmin ja herkemmin kuin köyhyys. Toimeentulotuen asiakkaista etenkin nuoret aikuiset osoittautuivat

heikoimmassa tilanteessa oleviksi ja erityisen heikko tilanne oli niillä, jotka olivat lisäksi työttömiä ja kouluttamattomia. Tutkimuksessa todettiin, ettei toimeentulotuen asiakkuuden ylisukupolvinen siirtyminen kuitenkaan ole kovin yleistä. Heidän aineistossaan noin yksi viidestä toimeentulotuen saajasta oli lähtöisin huoltoapua saaneesta perheestä. (Airio & Niemelä 2002, 222, 224.)

Tutkimusaineistossa kuvailtiin erilaisia syitä, jotka ovat toimeentulotuen asiakkuuden taustalla lapsuudenperheen taloudellisen tilanteen tai sosioekonomisen aseman lisäksi. Ilmakunnas (2019) kuvaa erilaisten kriittisten elämänvaiheiden kuten yhden aikuisen kotitalouden, ensimmäisen lapsen syntymän ja matalan koulutustason vaikuttavan toimeentulotuen asiakkuuden keston perhetaustan kuten vanhempien työttömyyden ja matalan koulutuksen lisäksi. Etenkin nuorten aikuisten toimeentulotuen saamista ennustivat heidän vanhempiansa toimeentulotuen saaminen sekä varhaisessa iässä lapsuudenkodista omilleen muuttaminen. Tutkimuksessa naiset saivat nuoruudessaan miehiä useammin sosiaaliapua, mihin vaikutti todennäköisesti naisten poismuutto lapsuudenkodista miehiä aiemmin. Kuitenkin miesten toimeentulotuen asiakkuus oli pidempikestoista naisiin verrattuna. (Ilmakunnas 2019, 7, 84, 86, 92.)

Tutkimuksemme aineistossa tarkasteltiin yksilön toimeentuloon liittyen myös tulotasoon liittyviä piirteitä. Kauhasen (2013) tutkimuksessa havaittiin, että tulotaso oli alhaisempi niillä miehillä, jotka olivat kokeneet haitallisia asioita lapsuudessaan (Kauhanen 2013, 40). Sirniö (2016) puolestaan totesi aineistonsa pohjalta tulotason ylisukupolvisuuden olleen todennäköisintä tulojakauman reunoilla eli pieni- ja suurituloisten kohdalla. Tutkimuksen mukaan korkeatuloisten vanhempien jälkeläiset olivat todennäköisemmin korkea- kuin matalatuloisia. Alhaisemmassa tuloluokassa olevilla oli vähiten mahdollisuuksia nousta tuloluokassaan ylöspäin sekä vähiten suojaavia tekijöitä siihen, että he saisivat ylläpidettyä tulotasonsa verrattuna muihin ryhmiin. (Sirniö 2016, 55–56, 63–65.) Moisio (2006) tutkimuksen mukaan sosiaalinen periytyvyys on vähentynyt nuorempien ikäryhmien kohdalla. Sekä äidin että isän asemaan verrattuna noin 70–80 prosenttia suomalaisista on eri sosiaaliluokassa kuin heidän vanhempansa. Suomessa sosiaalinen liikkuvuus on yleistä verrattuna moneen muuhun maahan, vaikka myös Suomessa sosiaalinen asema ajoittain periytyy vanhemmilta heidän jälkeläisilleen. (Moisio 2006, 273, 277–280.)

Tutkimusaineistossamme käsiteltiin myös tulotason periytymiseen liittyen sukupuolten välisiä eroja. Sirniön (2016) mukaan matalat tulot periytyivät useammin naisten keskuudessa ja korkeat tulot taas useammin miesten keskuudessa. Vanhempien tulotason yhteys yksilön tuloihin selittyi miesten

keskuudessa perhetaustan ominaisuuksilla ja naisten keskuudessa taas naisten henkilökohtaisilla ominaisuuksilla. Lisäksi yhteyttä selittivät muun muassa sairaudet, velkaantuminen ja rikollisuus, jotka lisäsivät sosiaalisen syrjäytymisen riskiä. (Sirniö 2016, 54, 57, 67, 71–72.)

Kaikissa tarkastelemissamme tutkimuksissa jälkeläisten köyhyys ei kuitenkaan ollut yhteydessä vanhempien työttömyyteen. Airio ja Niemelä (2002) havaitsivat tutkimuksessaan, että toisen polven köyhien vanhemmat olivat suurimmaksi osaksi työntekijä- tai maanviljelijätaustaisista perheistä ja loppujen vajaan 10 prosentin vanhemmat työskentelivät toimihenkilöinä (Airio & Niemelä 2002, 222). Lisäksi Airio ja Niemelä havaitsivat vuonna 2009 julkaistussa tutkimuksessaan, että työssä käyvien toisen polven köyhien osuus oli lisääntynyt. Heidän aineistonsa perusteella vuonna 2005 toisen polven köyhistä lähes puolet olivat työelämässä. (Airio & Niemelä 2009, 12.)

4.2. Terveys

Aineistomme perusteella lapsuudenaikaisella köyhyydellä on monin tavoin vaikutusta yksilön myöhempään fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen. Lapsuudenaikaisen köyhyyden ja aikuisuuden terveyden väliset syy-yhteydet ovat riippuvaisia useasta eri tekijästä eivätkä yhteydet ole kiistattomia. Käsittelemme tässä luvussa lapsuudenaikaisen köyhyyden yhteyttä sekä fyysiseen että psyykkiseen terveyteen. Käsittelemme myös lapsuudenaikaisen köyhyyden yhteyttä aikuisuuden päihteiden käyttöön, koska päihteiden käyttö saattaa vaikuttaa yksilön terveyteen sekä lisätä sairastavuutta tai kuolleisuutta.

4.2.1. Lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutus fyysiseen terveyteen

Tutkimuksemme aineisto osoitti, että lapsuudenaikainen köyhyys on yhteydessä joissakin tapauksissa jälkeläisten kuolleisuuteen sekä joihinkin aikuisuudessa kohdattuihin fyysisiin sairauksiin. Tutkimusaineistostamme Kauhanen (2013) tutki lapsuuden vaikutusta yksilön päihteiden käyttöön aikuisuudessa. Tutkimuksessa ei viitattu suoraan lapsuudenaikaiseen köyhyyteen, vaan yhteys löydettiin negatiivisista lapsuudenkokemuksista, onnettomasta lapsuudesta, riitaisasta perheympäristöstä sekä vanhemmuuden puutteista. Kyseisessä tutkimuksessa päihteiden käyttö yhdistettiin humalahakuiseen juomiseen ja tupakointiin. Tutkimus osoitti, että edellä mainitut negatiiviset lapsuudenkokemukset lisäsivät humalahakuista juomista sekä alkoholin väärinkäyttöä aikuisuudessa. Kauhasen tutkimuksen mukaan suurempi todennäköisyys humalahakuiseen

juomiseen oli niillä miehillä, joilla oli kolme tai useampi vastoinikäminen lapsuudessa verrattuna niihin miehiin, joilla oli kaksi tai vähemmän vastoinikäymistä lapsuudessaan. (Kauhanen 2013, 38, 40, 56.) Törölä (2013) tutkimuksessa käsiteltiin myös lapsuudenkokemusten yhteyttä aikuisuuden päihdeongelmiin. Tutkimuksessa ei havaittu lapsuudessa yhden aikuisen taloudessa asumisella tai perheen sosioekonomisilla lähtökohdilla olevan suoraa tilastollista yhteyttä jälkeläisten myöhempiin päihdeongelmiin. (Törölä 2013, 98.)

Kauhanen (2013) totesi tutkimuksessaan, että lapsuuden vastoinikäymisestä johtuva päihteiden käyttö voi olla yhteydessä kuolleisuuteen (Kauhanen 2013, 56). Kauhasen lisäksi myös Acacio-Claro (2020) tutki lapsuudenaikaisten olosuhteiden yhteyttä kuolleisuuteen aikuisuudessa. Kumpikin tutkimus osoitti, että lapsuudenaikaisilla olosuhteilla on yhteys aikuisuuteen terveyteen, sairastavuuteen ja kuolleisuuteen. Kauhasen tutkimuksessa havaittiin lapsuudenaikaisten haitallisten olosuhteiden olevan yhteydessä lisääntyneeseen kuolleisuuden riskiin aikuisuudessa (Kauhanen 2013, 33, 53, 56). Acacio-Claro (2020) totesi tutkimuksessaan perheen matalan sosioekonomisen aseman lisäävän kuolleisuuden riskiä kaksinkertaiseksi verrattuna yksilöihin, joiden lapsuudenperheellä oli korkea sosioekonominen asema. Tutkimuksessa havaittiin lapsuudenperheen matalan sosioekonomisen aseman vaikuttavan merkittävästi etenkin poikien kuolleisuuteen. Lisäksi poikien kuolleisuuteen vaikuttivat terveyden ylläpito hyvän suuhygienian avulla sekä perheen tarjoama sosiaalinen tuki. (Acacio-Claro 2020, 80, 96–98.)

Sekä Kauhasen (2013) että Acacio-Claron (2020) tutkimuksissa käsiteltiin niitä kuolleisuuteen johtavia tekijöitä, joita lapsuudenaikainen köyhyys voi lisätä. Acacio-Claro (2020) esitti tutkimuksessaan perheen taloudellisten ongelmien johtavan siihen, ettei lasten terveyteen ole mahdollista investoida riittävästi. Lisäksi tutkimuksessa havaittiin vähäisen hampaiden harjauksen murroisässä lisänsä poikien kuolleisuusriskiä aikuisuudessa. (Acacio-Claro 2020, 81, 98, 101.) Kauhanen (2013) totesi tutkimuksessaan lapsuuden käytöshäiriöiden olleen yhteydessä kuolleisuuteen sekä syöpään menehtymiseen aikuisuudessa (Kauhanen 2013, 58). Myös Korpimäki, Sumanen, Sillanmäki ja Mattila (2008) tutkivat lapsuudenaikaisten olosuhteiden vaikutusta aikuisuudessa itse raportoituun syöpään. Tutkimuksessa todettiin lapsuudenperheen pitkäaikaisten taloudellisten ongelmien ja perheen sisäisten vakavien ristiriitojen olevan yleisempiä erityisesti syöpään sairastuneilla naisilla. Myös kuormittavien tapahtumien määrä oli suurempi syöpään sairastuneilla. Muilta osin lapsuudentapahtumat olivat yhtä yleisiä sekä syöpään sairastuneilla että terveillä henkilöillä. Lopulta vain perheen sisäiset ristiriidat olivat tilastollisesti yleisempiä syöpään

sairastuneilla, kun tutkimusjoukossa huomioitiin iän, sukupuolen, koulutuksen ja terveyskäyttäytymisen merkitys. Täten tutkimus osoitti, että lapsuudenaikaisten olosuhteiden yhteys syövän sairastamiseen aikuisuudessa ei ollut tilastollisesti merkittävä. (Korpimäki ym. 2008, 296–299.)

Lapsuudenperheen taloudelliset ongelmat ovat tutkimustulosten mukaan yhteydessä muihin fyysisiin muutoksiin ja sairastavuuteen yksilön elämässä. Acacio-Claro (2020) havaitsi perheen matalan sosioekonomisen aseman olevan yhteydessä myöhäiseen puberteettiin. Tutkimuksen mukaan myös murrosiässä koetut huonot suhteet vanhempiin olivat yhteydessä fyysisiin terveysongelmiin. (Acacio-Claro 2020, 97, 101.) Kauhasen (2013) tutkimus puolestaan osoitti lapsuuden haitallisten olosuhteiden olleen yhteydessä lisääntyneisiin sydän- ja verisuonisairauksiin, sepelvaltimotautiin sekä sydäninfarktin riskiin (Kauhanen 2013, 53).

4.2.2. Lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutus psyykkiseen terveyteen

Ristikarin tutkimusryhmä (2016) osoitti vanhempien vähävaraisuuden olevan monella tapaa yhteydessä heidän lastensa myöhempään hyvinvointiin. Tutkimuksessa havaittiin, että mitä usempi toimeentulotukikuukausi vanhemmalla oli, sitä runsaammin heidän lapsensa käyttivät mielenterveyspalveluita sekä psyykenlääkkeitä nuorina aikuisina. Toisaalta tutkimuksessa todettiin, että toimeentulotuen saanti oli yleistä niissä perheissä, joissa lapsella oli psykiatrinen diagnoosi, mielenterveyslääkkeiden käyttöä tai lapsi sai psykiatrasta erikoissairaanhoidon. (Ristikari ym. 2016, 34–35.)

Paanasen ja Gisslerin (2014) tutkimuksessa havaittiin lapsuudenperheen taloudellisen tilanteen olevan yhteydessä jälkeläisten mielenterveyteen aikuisuudessa. Tutkimuksen mukaan psykiatrisen diagnoosin saaneista tutkittavista yli 50 prosentilla vanhempi oli ollut toimeentulotuen asiakkaana. Ilman toimeentulotukea eläneiden vanhempien lapsista 16 prosenttia oli ollut psykiatrisen erikoissairaanhoidon asiakas tai käyttänyt psyykenlääkkeitä, kun taas toimeentulotukea saaneiden vanhempien lapsista 28 prosenttia oli käyttänyt psykiatrisia palveluita tai psyykenlääkkeitä. Pitkäaikaisten toimeentulotukiasiakkaiden lapsista 41 prosenttia oli käyttänyt psykiatrisia palveluita tai psyykenlääkkeitä. (Paananen & Gissler 2014, 209–211.)

Joissakin tapauksissa psyykkisten ongelmien voidaan nähdä olevan yhteydessä lapsuudenaikaiseen köyhyyteen. Erolan tutkimusryhmä (2017) tarkasteli lapsuudenaikaisen köyhyyden ja siihen liitettävien ilmiöiden vaikutuksia yksilöiden onnettomuuteen aikuisuudessa. Tutkimuksessa todettiin matalan sosioekonomisen aseman olevan yhteydessä yksilön kokemaan onnettomuuteen. Lisäksi esimerkiksi koulupudokkuuden havaittiin ennustavan nuorilla aikuisilla onnettomuutta. Kuitenkin 33–65-vuotiaiden ikäryhmässä koulupudokkuus oli heikosti yhteydessä onnettomuden kokemukseen. Tutkimuksessa havaittiin, että 33–65-vuotiaiden ikäryhmässä ainoastaan peruskoulun käyneet olivat huomattavasti tyytyväisempiä itseensä verrattuna korkeammin koulutettuihin yksilöihin. Työttömistä puolestaan noin 17 prosenttia koki itsensä todennäköisemmin onnettomammaksi verrattuna työssäkäyviin. Työttömyys vaikutti hieman vähemmän nuorten aikuisten onnettomuuden kokemukseen kuin 33–65-vuotiaiden onnettomuuteen. Työttömät nuoret aikuiset sekä työttömät 33–65-vuotiaat olivat yhtä tyytymättömiä elämänlaatuunsa, mutta vanhempi ikäryhmä koki suurempaa tyytymättömyyttä itseensä. Myös toimeentulotuen asiakkuus lisäsi yksilöiden onnettomuutta. Erityisesti toimeentulotuen asiakkuus vaikutti haitallisesti onnettomuuden tasoon 33–65-vuotiailla verrattuna nuoriin aikuisiin. Vanhemmalla ikäryhmällä toimeentulotuen asiakkuus oli yhteydessä lisäksi heikompaan itsetuntoon ja suurempaan tyytymättömyyteen elämänlaatua kohtaan. Yleisesti toimeentulotuen asiakkuus lisäsi tutkimuksen mukaan onnettomuuden todennäköisyyttä enemmän kuin työttömyys. (Erola ym. 2017, 4–6, 8.)

Koskenvuon (2012) tutkimuksessa lapsuudessa sekä taloudellisia että emotionaalisia vaikeuksia kokeneiden elämäntyytyväisyydessä havaittiin yhteys. Vaikeuksien kasautuessa riski tyytymättömyyden kokemuksiin kasvoi. Mikäli kuormittavia tapahtumia oli 5–6, riski tyytymättömyyteen kasvoi 3,3-kertaiseksi verrattuna heihin, jotka eivät olleet kokeneet kyseisiä kuormittavia tapahtumia. Lapsuudessa taloudellisesti ja emotionaalisesti kuormittavien kokemusten kasautuminen lisäsi riskiä aikuisuudessa kokea tyytymättömyyttä elämään. (Koskenvuo 2010, 308, 310.)

Ristikarin tutkimusryhmä (2016) havaitsi matalan koulutuksen olevan yhteydessä yksilön psyykkiseen hyvinvointiin aikuisuudessa. Vain peruskoulun käyneet nuoret aikuiset käyttivät merkittävästi useammin psykiatrisen erikoissairaanhoidon palveluita sekä psyykenlääkkeitä verrattuna niihin nuoriin aikuisiin, joilla oli vähintään toisen asteen koulutus. (Ristikari ym. 2016, 35.) Samankaltaiset tutkimustulokset saatiin Merikukan (2020) tutkimuksessa, jossa matalan koulutusasteen havaittiin olevan yhteydessä yksilön mielenterveysongelmiin sekä

koulumenestykseen (Merikukka 2020, 79). Paanasen ja Gisslerin (2014) tutkimus puolestaan osoitti vanhempien koulutustason olevan yhteydessä heidän jälkeläistensä mielenterveyspalveluiden käyttöön. Vähemmän kouluttautuneiden vanhempien lapset käyttivät korkeammin koulutettujen vanhempien lapsia runsaammin psykiatrisen erikoissairaanhoidon palveluita. (Paananen & Gissler 2014, 209.)

Vanhempien työkyvyttömyyseläke ja sairastelu, jotka voivat osaltaan vaikuttaa haitallisesti perheen taloudelliseen tilanteeseen aiheuttaen toimeentulo-ongelmia, olivat tutkimusaineistomme mukaan yhteydessä jälkeläisten myöhempään psyykkiseen hyvinvointiin. Merikukan (2020) tutkimuksessa esitettiin vanhempien työkyvyttömyyseläkkeiden olevan yhteydessä jälkeläisten myöhempään mielenterveysperustaiseen työkyvyttömyyseläkkeeseen. Toisaalta tutkimus osoitti mielenterveyshäiriöitä sairastavien nuorten vanhempien kärsivän somaattisista sairauksista enemmän kuin niiden vanhempien, joiden lapsilla ei ollut mielenterveyden häiriöitä. Myös vanhempien mielenterveysongelmat olivat yhteydessä nuorten aikuisten masennuksesta ja ahdistuneisuushäiriöistä johtuvaan työkyvyttömyyteen. Riskitekijöitä olivat erityisesti isän psykiatrisen erikoissairaanhoidon sekä äidin psykiatrisen työkyvyttömyyseläkkeen. Tutkimuksen mukaan muita erityisiä riskitekijöitä jälkeläisten mielenterveyden häiriöstä johtuvalle työkyvyttömyyseläkkeelle olivat naissukupuoli, vanhempien avioero, perheen suhteellinen köyhyys ja äidin psykiatrisen erikoissairaanhoidon. (Merikukka 2020, 69, 78, 85.)

4.3. Sosiaalinen pääoma

Tässä luvussa käsittelemme lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutusta yksilön sosiaaliseen pääomaan aikuisuudessa. Sisällytimme sosiaaliseen pääomaan huono-osaisuuden periytymisen sekä sosiaaliset suhteet. Lisäksi käsittelemme tässä luvussa yhteiskunnan marginaalissa elämiseen liittyviä ilmiöitä, kuten rikollisuutta ja lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamista.

4.3.1. Lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutus huono-osaisuuden periytymiseen

Köyhyyden periytymisen syynä voivat olla vanhempiin liittyvät ei-taloudelliset tekijät. Erolan tutkimusryhmä (2017) havaitsi, että sosiaalisen huono-osaisuuden todennäköisyyttä lisäsi vanhempien tuloköyhyyttä ja materiaalisia puitteita enemmän vanhemmilta omaksutut asenteet. Lapset samaistuiivat helposti vanhempien arvoihin, ajattelutapoihin sekä tottumuksiin. Tutkimuksen

mukaan tämä lisää sosiaalisen aseman ylisukupolvisen siirtymän todennäköisyyttä. (Erola ym. 2017, 8.) Kärkkäisen (2004) tutkimustulokset olivat samankaltaisia. Tutkimuksen mukaan vanhempien asenteet sekä käyttäytymis- ja toimintamallit siirtyivät usein lapsille. Hyvä tai huono sosiaalinen pääoma siirtyi sukupolvelta toiselle, sillä totutut ja lapsuudessa opitut tavat tulivat ongelmien ratkaisussa mieleen ennen muita tapoja. (Kärkkäinen 2004, 319.) Myös Vauhkonen tutkimusryhmä (2017) havaitsi, että huono-osaisuuden ylisukupolvisia yhteyksiä vahvistivat tiettyjen ominaisuuksien välittyminen vanhemmilta lapsille sekä ei-materiaalisten resurssien puute (Vauhkonen ym. 2017, 506, 509). Vanhempien huono-osaisuuteen liittyvä kielteinen leima saattaa myös siirtyä heidän lapsilleen. Erolan tutkimusryhmä (2017) havaitsi tutkimuksessaan, että vanhempien kasautunut huono-osaisuus siirtyi lapsille heidän vanhempiensa kantaman leiman kautta, joka oli rakentunut työttömyyden tai toimeentulotukiasiakkuuden myötä. Lisäksi lasten huono-osaisuutta lisäsi opiskeluun ja työhön kannustavien roolimallien puute. (Erola ym. 2017, 8.)

Kortteisen ja Elovainion (2012) tutkimuksen mukaan yhteisöllisen disintegraation havaittiin olevan yleisempää huono-osaisissa perheissä ja se periytyi jälkeläisille perheen sisäisen elämän kautta. Tämä rakenteellisesti tuotettu asenteellinen sisäistymä näytti tuottavan toimintaa, joka heikensi yksilön asemaa, kuten jälkeläisen työmarkkina-asemaa. Mikäli huonompaan asemaan liitettiin keskivertoa isompi ongelmien ja vastoinkäymisten riski sekä heikko asenteellinen sisäistymä, huono-osaisuuden havaittiin periytyvän keskivertoa heikompana asemana sekä haurautena. (Kortteinen & Elovainio 2012, 162–163.)

Tutkimusaineistomme perusteella vanhempien huono-osaisuudella on taipumus periytyä heidän jälkeläisilleen. Ristikarin tutkimusryhmän (2016) mukaan lapsuudenaikaiset olosuhteet vaikuttivat monella tavalla yksilön myöhempään elämään. Merkittäväksi tekijäksi nimettiin vanhempien taloudelliset vaikeudet. (Ristikari ym. 2016, 34.) Myös Erolan tutkimusryhmä (2017) havaitsi, että vanhempien pitkäkestoinen huono-osaisuus siirtyy todennäköisesti heidän jälkeläisilleen. Etenkin vanhempien pitkäkestoinen toimeentulotuen asiakkuus lisäsi jälkeläisten huono-osaisuuden eri osaluueita aikuisuudessa. Vanhempien koulupudokkuuden, työttömyyden ja toimeentulotuen saannin nähtiin aineiston perusteella lisäävän vastaavaa huono-osaisuutta myös jälkeläisten elämässä. Myös kasautuneen huono-osaisuuden havaittiin siirtyvän vanhemmilta lapsille. (Erola ym. 2017, 2, 7–8, 10.) Vauhkonen tutkimusryhmä (2017) kuitenkin havaitsi, että huono-osaisen perhetaustan omaavista lapsista 53 prosenttia ei kokenut lainkaan sosiaalista huono-osaisuutta 22-vuotiaana (Vauhkonen ym. 2017, 506.)

4.3.2. Lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutus sosiaalisiin suhteisiin

Kuten tutkimustuloksistamme on käynyt ilmi, toimeentulotukiasiakkuus ja työttömyys ovat usein ylisukupolvisia ilmiöitä ja ne voivat olla yhteydessä lapsuudenaikaiseen köyhyteen. Tutkimusaineistomme osoitti, että vaikeudet sosiaalisissa suhteissa näyttäytyivät todennäköisimpinä toimeentulotuen saajien sekä työttömien keskuudessa. Erolan tutkimusryhmän (2017) mukaan 33–65-vuotiaat joukossa toimeentulotuen asiakkaat olivat kaksi kertaa todennäköisemmin tyytymättömiä sosiaalisiin suhteisiinsa. Kyseisen ikäjoukon työttömien sekä työttömien nuorten aikuisten keskuudessa havaittiin tyytymättömyyttä sosiaalisiin suhteisiin suunnilleen yhtä paljon. (Erola ym. 2017, 6.)

Kärkkäinen (2004) puolestaan havaitsi, että perheenjäsenten väliset suhteet saattavat vaikuttaa lasten myöhempään elämään. Erityisesti lapsuudenperheen isäsuhteella havaittiin olevan vaikutusta lapsen elämään tulevaisuudessa. Etenkin poikien havaittiin selviytyneen heikosti elämässään, jos isäsuhde puuttui kokonaan tai osittain. Lapsen ollessa 14–15-vuotias hänen suhteensa vanhempiin todettiin olevan yhteydessä lähimmäissuhteiden laatuun ja määrään aikuisiässä sekä kokemukseen elämänlaadusta. Lisäksi tutkimuksessa todettiin, että yksinhuoltajaperheissä kasvaneet yksilöt pitivät huomattavasti vähemmän yhteyttä sukulaisiinsa aikuisuudessa. (Kärkkäinen 2004, 237, 317, 320.)

4.3.3. Lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutus asemaan yhteisössä

Tarkastelemastamme aineistosta ilmeni, että lapsuudenaikainen köyhyys voi vaikuttaa yksilön asemaan yhteisössä. Tutkimuksemme aineistossa havaittiin yhteys vanhempien heikon taloudellisen tilanteen ja lapsen kodin ulkopuolisen sijoituksen välillä. Ristikarin tutkimusryhmä (2016) totesi, että vanhempien pidempiaikainen toimeentulotuen saaminen oli vahvasti yhteydessä lapsen huostaanottoon tai kodin ulkopuolelle sijoittamiseen (Ristikari ym. 2016, 35). Myös Paananen ja Gisslerin (2014) tutkimuksen mukaan vanhempien toimeentulotuen asiakkuus oli yhteydessä lasten sijoittamiseen kodin ulkopuolelle. Sijoitetuista lapsista 90 prosentilla vanhempi oli ollut toimeentulotuen asiakkaana. Ilman toimeentulotukea eläneiden vanhempien lapsista 0,4 prosenttia oli sijoitettu kodin ulkopuolelle, kun taas toimeentulotukea saaneiden vanhempien lapsista kahdeksan prosenttia oli sijoitettu kodin ulkopuolelle. Pitkäaikaisten toimeentulotuen asiakkaiden lapsista 24 prosenttia oli sijoitettu kodin ulkopuolelle. (Paananen & Gissler 2014, 210–211.)

Tomperin (2012) tutkimuksen mukaan matalan toimeentuloluokan perheissä lapset ovat poliittisesti aktiivisempia korkeampien tuloluokkien perheiden lapsiin nähden. Tutkimusaineisto ei anna kuitenkaan yhtenäistä näyttöä siitä, että lapsuudenkodin tulotasolla olisi tilastollisesti huomattavaa yhteyttä politisoitumiseen. Lapsuudenkodin ollessa hyvin toimeentuleva, näytti nuori todennäköisemmin kuuluvan politiikasta erittäin kiinnostuneiden ryhmään samoin, kun heikommin toimeentulevan perheen nuori todennäköisesti kiinnostui politiikasta keskivertoa enemmän. Vanhempien koulutustaso ja kodin keskustelukulttuuri olivat vahvasti yhteydessä nuoren poliittiseen kiinnostukseen. (Tomperi 2012, 143–145.)

Tarkastelemastamme aineistosta ilmeni lapsuudenperheen köyhyyden yhteys rikollisuuteen, joka puolestaan on yhteydessä yksilön yhteiskunnalliseen asemaan sekä hyvinvointiin laajemmassa merkityksessä. Ristikarin tutkimusryhmä (2016) osoitti, että vanhempien toimeentulotukikuukausien määrä vaikutti heidän jälkeläistensä rikollisuuteen. Suurempi toimeentulotukikuukausien määrä ennusti runsaampaa rikollisuutta jälkeläisillä heidän nuorena aikuisuudessaan. (Ristikari ym. 2016, 34.) Paanasen ja Gisslerin (2014) tutkimus osoitti lapsuudenaikaisten olosuhteisen olevan yhteydessä jälkeläisten oikeuslaitoksen ja poliisin rekisterimerkintöihin. Matalammin koulutautuneiden vanhempien lapsilla oli aikuisuudessa runsaammin merkintöjä oikeuslaitoksen ja poliisin rekistereissä kuin korkeammin koulutettujen vanhempien lapsilla. Lisäksi 22 prosentilla ilman toimeentulotukea eläneiden vanhempien lapsista oli merkintöjä oikeuslaitoksen tai poliisin rekisterissä, kun taas toimeentulotukea saaneiden vanhempien lapsista 32 prosentilla oli merkintöjä kyseisissä rekistereissä. Pitkäaikaisten toimeentulotuen asiakkaiden lapsista 39 prosentilla oli merkintöjä oikeuslaitoksen tai poliisin rekistereissä. (Paananen & Gissler 2014, 209–211.)

Törölä (2013) tutkimuksessa tarkasteltiin oikeuspsykiatrian potilaita. Potilaat olivat rikoksesta epäiltyinä ja syyntakeettomina määrätty mielentilatutkimukseen. Tämän jälkeen heidät oli lähetetty tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon, jonka kesto ei ollut ennalta määritelty. Oikeuspsykiatrian potilaiden lapsuudencodeissa 34 prosentilla oli ollut taloudellisia ongelmia ja 39 prosentilla yhden aikuisen talous. Yhden aikuisen taloudella tai lapsuudenperheen sosioekonomisilla lähtökohdilla ei kuitenkaan ollut suoraa tilastollista yhteyttä rikollisuuteen aikuisuudessa. Tutkimuksen mukaan sosiaalinen tausta vaikutti rikosten tekemiseen. Työntekijätaustaisesta perheestä lähtöisin olevalla henkilöllä oli suurempi todennäköisyys tehdä rikoksia kuin yrittäjien, toimihenkilöiden tai työelämän ulkopuolella olevien vanhempien perheistä tulevilla yksilöillä. (Törölä 2013, 81, 91, 98–99.)

4.4. Suojaavat tekijät

Käsitlemme tutkimuksessamme lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutusta aikuisuuden hyvinvoinnin eri osa-alueisiin. Tulostemme perusteella lapsuudenaikaisen köyhyyden voidaan nähdä heikentävän yksilön hyvinvointia joillakin osa-alueilla aikuisuudessa. Tarkastelemassamme aineistossa ilmeni myös lasta tai nuorta lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutuksilta suojaavia tekijöitä, joita esittelemme tässä luvussa. Nämä kodin ulkopuoliset tekijät ja perheen sisäisiin vuorovaikutussuhteisiin liittyvät piirteet voivat suojata vähävaraisen perheen lasta epäsuotuisalta kehitykseltä ja elämäkululta.

Sosiaalisen tuen saaminen murrosiässä saattaa suojata yksilöä terveysongelmilta ja kuolleisuusriskiltä aikuisuudessa (Acacio-Claro 2020, 100). Sekä Erolan tutkimusryhmä (2017) että Vauhkosen tutkimusryhmä (2017) korostavat tutkimuksissaan erilaisten kodin ulkopuolisten ammattilaisten merkitystä huono-osaisten perheiden lasten elämässä. Varhaiskasvatuksen ja koulun henkilökunta sekä sosiaalityöntekijät voivat osaltaan ehkäistä huono-osaisuuden ylisukupolvisuutta omalla toiminnallaan kuten olemalla lapsille positiivisina roolimalleina. (Erola ym. 2017, 10–11; Vauhkonen ym. 2017, 509–510.) Merikukka (2020) puolestaan totesi, että sujuva arki kodin ulkopuolisissa yhteisöissä voi suojata lasta tai nuorta, vaikka hänellä olisikin kotona ongelmia (Merikukka 2020, 94). Lisäksi Acacio-Claro (2020) havaitsi, että vanhempien sosioekonomisen aseman vaikutuksia voi kompensoida koulussa pärjäämisellä (Acacio-Claro 2020, 110, 105.)

Kärkkäisen (2004) tutkimustulosten mukaan elämässään hyvin selviytyneillä aikuisilla oli ollut oman arvionsa mukaan lapsuudessa hyvät suhteet kumpaankin vanhempaan. Tutkimuksessa sekä äiti että isä olivat tällöin olleet lämminhenkisiä, kannustavia ja kiinnostuneita lapsensa koulunkäynnistä. Hyvin selviytyneiden aikuisten lapsuudenperheissä oli vallinnut toimiva keskustelukulttuuri, jossa kuunneltiin ja jaettiin perusteltuja mielipiteitä. Tutkimus osoitti, että kouluikäisenä hyviksi koetut suhteet kumpaankin vanhempaan vaikuttivat positiivisesti aikuisuuden vuorovaikutussuhteisiin lähisuvun kanssa. Hyvä suhde vanhempiin vähensi henkisiä ongelmia, parisuhteeseen liittyviä eroamisia sekä yksinäisyyttä. Tutkimuksen mukaan hyvä isäsuhte kouluiässä ennusti parempaa taloudellista asemaa, runsaampia sosiaalisia suhteita sekä vähemmän psyykkisiä ongelmia. (Kärkkäinen 2004, 235, 237, 311–312, 317, 320, 324.) Acacio-Claro (2020) puolestaan totesi tutkimuksessaan, ettei ystävien sosiaalisella tuella ole yhteyttä koulumenestykseen liittyvissä

asioissa, mutta sosiaalisen tuen saaminen murrosiässä vaikutti positiivisesti myöhempään terveyteen (Acacio-Claro 2020, 100, 102–103).

Tutkimusten mukaan vanhempien korkea sosioekonominen asema voi suojata heidän jälkeläisiään talouteen liittyviltä haasteilta. Sirniö (2016) totesi tutkimuksessaan, että vanhempien korkea tulotaso lisäsi heidän jälkeläistensä todennäköisyyttä päästä samaan tulotasoon aikuisuudessa ja lisäksi suojasi miehiä ajautumasta muihin tuloluokkiin ja naisia joutumasta alhaisempiin tuloluokkiin. Korkean tuloluokan vanhempien epäsuotuisat elämäkokemukset eivät vaikuttaneet heidän jälkeläistensä tulomenetyksiin niin voimakkaasti kuin matalatuloisten vanhempien lapsilla. Vanhempien hyvätuloisuus kompensoi myös pitkäaikaistyöttömyyden negatiivisia vaikutuksia aikuisuuden tulotasoon. Korkean tulotason vanhempien jälkeläiset saivat tutkimuksen mukaan pääsääntöisesti itsekin korkeammat tulot tai nopeamman tulokehityksen lukuun ottamatta ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita yksilöitä. (Sirniö 2016, 59, 64, 70.)

Myös yksilön persoonallisuuden piirteet sekä terveyteen liittyvät asiat voidaan nähdä suojaavina tekijöinä. Kärkkäinen (2004) totesi tutkimuksessaan hyvän itsehallinnan, itsetunnon, selkiytyneiden ammatillisten tavoitteiden ja realistisen minäkäsityksen vaikuttavan myönteisesti koulutustavoitteiden toteutumiseen sekä elämässä selviytymiseen (Kärkkäinen 2004, 220, 297). Acacio-Claron (2020) mukaan yksilön hyväksi koettu terveys sekä terveyttä lisäävä käyttäytyminen todennäköisesti suojaavat murrosikäisen terveyttä myöhemmin elämässä vähentäen myös kuolleisuusriskiä. (Acacio-Claro 2020, 100.) Lisäksi mielenterveyden häiriöiden varhainen tunnistaminen ja interventio voivat torjua työkyvyttömyyseläkkeen tarvetta nuorena aikuisena (Merikukka 2020, 87).

Merikukan (2020) väitöskirjassa todettiin kouluissa luokkatyörauhan olevan yksilöä suojaava tekijä. Vahvaksi koettu luokkatyörauha oli yhteydessä vahvaksi koettuun sosiaaliseen osallisuuteen, mikä puolestaan pidensi nuorten koulutuspolkuja. Myös vanhempien koulutusasteella havaittiin olevan vaikutusta lasten tulevaisuuteen. Tutkimus osoitti, että isän matalampi koulutusaste oli suojaava tekijä mielenterveysperusteiselta työkyvyttömyydeltä verrattuna isän korkeaan koulutusasteeseen, jossa isä on käynyt vähintään ylemmän korkeakouluasteen. (Merikukka 2020, 69–70, 80, 84–85.)

5. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutuksia aikuisuuden hyvinvointiin. Tätä lähdimme selvittämään tutkimuskysymyksemme avulla: ”Miten lapsuudenaikainen köyhyys vaikuttaa yksilön hyvinvointiin aikuisuudessa?” Tässä luvussa kokoamme yhteen tutkimustuloksia ja tarkastelemme niitä teoreettisen viitekehyksen eli köyhyyden, huono-osaisuuden, ylisukupolvisuuden sekä hyvinvoinnin näkökulmista. Käsittelemme lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutuksia yksilön aikuisuuden hyvinvointiin sosiaalityön näkökulmasta. Pohdimme, miten ylisukupolvisuuden ilmiö näyttäytyy sosiaalityön asiakastyössä ja miten lapsuudenaikaisen köyhyyden aiheuttamat vaikutukset hyvinvointiin voidaan tunnistaa ja ennaltaehkäistä. Tarkastelemme myös tutkimuksemme luotettavuutta. Lisäksi tarkastelemme lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutuksilta suojaavia tekijöitä ja pohdimme ennaltaehkäisevän työn merkitystä.

Pro gradu -tutkielmamme on kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jonka tehtävänä on tarkastella ja koota yhteen 2000-luvulla Suomessa julkaistuja lapsuudenaikaisen köyhyyden yhteyttä aikuisuuden hyvinvointiin tutkivia tieteellisiä julkaisuja. Köyhyyden ylisukupolvisuutta on tutkittu Suomessa kohtalaisen vähän (Airio & Niemelä 2002, 216; Airio & Niemelä 2009, 4, 6). Karhula ja Sirniö ovat todenneet ylisukupolvisen tutkimuksen kuitenkin laajentuneen 2000- ja 2010-luvuilla (Karhula & Sirniö 2019, 576). Ilmakunnas (2019) puolestaan on todennut nuorten aikuisten taloudellisia ongelmia käsittelevien tutkimusten ja erityisesti pitkittäistutkimusten olevan harvinaisia. Ilmakunnaksen mukaan perhetaustan vaikutusta taloudellisiin vaikeuksiin nuorena aikuisuudessa on tutkittu vähän. (Ilmakunnas 2019, 17, 51.) Tämän vuoksi pystyimme sisällyttämään tutkimusaineistoon kaikki löytämämme sisäänottonottokriteerit täyttäneet tutkimukset lukuun ottamatta yhtä tutkimusta, jota ei ollut saatavilla. Tutkimusaineisto koostuu 19 tutkimuksesta, jotka kerättiin elektronisista tietokannoista systemaattisella tiedonhauulla.

Tutkimusaineisto on analysoitu aineistolähtöisellä analyysillä. Luokittelimme analyysin perusteella saamamme tekijät hyvinvoinnin osa-alueita kuvaaviin luokkiin. Luokitteluvaiheen valmistuttua havaitsimme, että aineistossamme ei käsitelty aikuisuuden asumiseen liittyviä tekijöitä lapsuudenaikaisen köyhyyden näkökulmasta. Asumisen taso määritellään osaksi hyvinvointia muun muassa Allardtin (1976) hyvinvoinnin ulottuvuuksia kuvaavassa teoriassa. Jaoimme analyysivaiheen

perusteella tutkimustulokset kolmeen pääluokkaan, jotka ovat sosioekonominen asema, terveys ja sosiaalinen pääoma. Sosioekonomisen aseman alaluokiksi muodostuivat lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutus työllistymiseen, koulutukseen sekä toimeentuloon aikuisuudessa. Terveiden alaluokiksi muodostuivat lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutukset fyysiseen sekä psyykkiseen terveyteen aikuisuudessa. Sisällytimme fyysiseen terveyteen myös lapsuudenaikaisen köyhyyden yhteyden aikuisuuden kuolleisuuteen. Sosiaalisen pääoman alaluokkia ovat lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutus huono-osaisuuden periytymiseen, sosiaalisiin suhteisiin aikuisuudessa sekä asemaan yhteisössä. Yksilön asemaan yhteisössä on liitetty kodin ulkopuolelle sijoittaminen, poliittinen aktiivisuus sekä rikollisuus. Olemme huomioineet tuloksissa lapsuudenperheen vanhempien koulutustason, työllisyystilanteen sekä sosiaaliavun saamisen. Nämä tekijät voivat lisätä lapsuudenperheen riskiä kokea taloudellisia ongelmia. Lisäksi tuloksissa huomioidaan yhden vanhemman taloudessa eläminen, koska tämä lisää tutkitusti riskiä toimeentulo-ongelmiin perheessä (Isola & Suominen 2016, 49; Kauppinen & Karvonen 2008, 77).

Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimustuloksia tarkasteltaessa pitää huomioida 1990-luvun lama. Osa tutkimusaineistostamme on kerätty 1990-luvun laman aikana, mikä on voinut vaikuttaa tutkittavien omaan tai lapsuudenkodin taloudelliseen tilanteeseen sekä työllisyystilanteeseen. Esimerkiksi Ristikarin tutkimusryhmä (2016) mainitsee, että *Kansallisen syntymäkohortin 1987* tutkittaviin lama vaikutti sekä lapsuudenkodin työttömyyden ja taloudellisten ongelmien että poliittisten päätösten kautta. Tuolloin vähennettiin muun muassa lapsiperheille kuuluvia peruspalveluita kuten neuvolan perhevalmennuksia ja lapsiperheille kohdistettua kotipalvelua. Myös kouluissa ja päiväkodeissa tehtiin säästötoimenpiteitä esimerkiksi karsimalla henkilökuntaa. (Ristikari ym. 2016, 35.)

Tutkimusaineistossamme köyhyyttä on mitattu sekä subjektiivisesti että objektiivisesti, mikä saattaa vaikuttaa tutkimustuloksiin. Lapsuudenkodin köyhyyden subjektiiviseen näkökulmaan saattaa vaikuttaa esimerkiksi tutkittavan ikäluokka ja lapsuudessa vallinnut yhteiskunnallinen tilanne. Lisäksi työelämän rakenteelliset muutokset saattavat vaikuttaa tutkimustuloksiin. Moisio (2006) totesi sosioekonomisen aseman ylisukupolvisuutta tarkastelleessa tutkimuksessaan, että työelämän rakenteelliset muutokset ovat saattaneet vaikuttaa tutkimustuloksiin. Tutkimuksessa todetaan, että

esimerkiksi maanviljelijöiden lapset eivät ole supistuneen maatalouden vuoksi voineet jatkaa vanhempiansa työtä maatilalla. (Moisio 2006, 270.)

Tutkimuksemme tuloksia tarkasteltaessa pitää huomioida yksilön ongelmien kietoutuneisuus ja vaikutusten moninaisuus. Taloudellisten ongelmien ohella saattaa esiintyä esimerkiksi elämänhallintaan liittyviä haasteita, jotka saattavat johtaa toisenlaisiin ongelmiin yksilön elämässä. Esimerkiksi yksilön mielenterveysongelmat saattavat lisätä todennäköisyyttä työelämän ulkopuolelle ajautumiselle, mikä voi olla yhteydessä toimeentulo-ongelmiin. Lisäksi tutkimustuloksissamme on huomioitu lapsuudenperheen sisäisten ristiriitojen vaikutus aikuisuuden hyvinvointiin, vaikka perheen sisäiset ristiriidat eivät automaattisesti tarkoita perheen vähävaraisuutta. Köyhyydessä eläminen saattaa kuitenkin lisätä stressiä sekä ongelmia sosiaalisiin suhteisiin (Isola ym. 2007, 15–16; Isola & Suominen 2016, 11–12).

Olemme tarkastelleet lapsuudenaikaisen köyhyyden ja köyhyyteen liitettävien ilmiöiden yhteyttä aikuisuuden hyvinvointiin. Tarkastelemiemme ilmiöiden yhteys köyhyyteen ei kuitenkaan ole yksiselitteinen. Yhden vanhemman taloudessa eläminen lapsuudessa saattaa olla yhteydessä lapsuudenaikaiseen köyhyyteen ja se voi olla selittävä tekijä aikuisuuden hyvinvointivajeille, mutta yhteys ei ole ehdoton. Lisäksi lapsen kodin ulkopuolelle sijoittamiseen voivat vaikuttaa muut syyt kuin lapsuudenkodin taloudelliset ongelmat, vaikka sijoitettujen lasten perheissä taloudelliset ongelmat ovat yleisiä. Taloudellisiin ongelmiin voi liittyä päihde- tai mielenterveysongelmia, jotka voivat johtaa lapsen kodin ulkopuoliseen sijoitukseen. Tutkimuksessa käsitellyt tulotasoon liittyvät tekijätäkään eivät ole yksiselitteisiä, sillä esimerkiksi korkea kouluttautuminen ei tarkoita automaattisesti hyvää tulotasoa, eikä matala koulutustaso tarkoita yksiselitteisesti heikkoa taloudellista asemaa.

Tuloksia tarkasteltaessa on oleellista tiedostaa, että hyvinvoinnin osa-alueisiin liittyvät tekijät ovat moniulotteisia. Useaan tarkastelemaamme hyvinvoinnin osa-alueeseen liittyy voimakkaasti esimerkiksi geneettinen perimä. Koulutustason periytymiseen saattavat vaikuttaa vanhempien asenteet, kasvatus ja taloudellinen tilanne, mutta mahdollisesti myös geneettinen perimä. Myös fyysistä ja psyykkistä terveyttä tarkasteltaessa geneettinen perimä voi vaikuttaa sairastumisen todennäköisyyteen. Paananen ja Gissler totesivat tutkimustulostensa pohjalta, että ylisukupolvisuuden ilmiö ei siirry automaattisesti geenien kautta, vaan yksilön kehitykseen vaikuttaa myös ympäristö (Paananen & Gissler 2014, 213).

Lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutuksia

Tutkimustulokset osoittavat lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikuttavan laaja-alaisesti yksilön aikuisuuden hyvinvointiin. Lapsuudenaikainen köyhyys vaikuttaa monella tavalla yksilön sosioekonomiseen asemaan, terveyteen ja sosiaaliseen pääomaan aikuisuudessa. Tutkimustuloksemme osoittivat, että lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutus kaikkiin hyvinvoinnin osa-alueisiin ei ole kuitenkaan yksiselitteistä tai yhtenevää.

Tarkastelemamme aineiston perusteella lapsuudenaikaisella köyhyydellä ja siihen liitettävillä tekijöillä kuten vanhempien toimeentulotuen asiakkuudella, työttömyydellä sekä vanhempien matalalla koulutustasolla on yhteys aikuisiän työttömyyteen (Airio & Niemelä 2002, 222; Erola ym. 2017, 10; Vauhkonen ym. 2017, 507). Tutkimustulokset osoittavat, että edes toisen asteen tutkinto ei välttämättä suojaa työttömien vanhempien lapsia todennäköisyydeltä joutua työttömäksi (Erola ym. 2017, 7; Vauhkonen ym. 2017, 509). Lapsuudenkodin toimeentulo-ongelmat, vanhempien työttömyys ja alhainen koulutustaso lisäävät todennäköisyyttä kokea köyhyyttä myös myöhemmin elämässä (Airio & Niemelä 2002, 220–222, 224; Airio & Niemelä 2009, 9, 14; Erola ym. 2017, 10; Ilmakunnas 2019, 81, 84, 86, 91; Kallio 2020, 189; Paananen & Gissler 2014, 209, 213; Ristikari ym. 2016, 35; Vauhkonen ym. 2017, 506, 508–509). Tulotason ylisukupolvisuus on todennäköistä pienituloisilla (Sirniö 2016, 55–56, 63–65). Toisessa sukupolvessa ilmenevä köyhyys ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita vanhempien olleen työttömiä (Airio & Niemelä 2002, 222).

Sirniön (2016) tutkimuksessa todettiin, että puhuttaessa muista kuin korkeakoulututkinnon suorittaneista yksilöistä, hyvätuloisten perheiden jälkeläiset saavuttavat korkeamman tulotason ja nopeamman tulokehityksen verrattuna huonotuloisten perheiden jälkeläisiin, vaikka heillä olisi sama ammatti (Sirniö 2016, 59). Moisio (2006) totesi tutkimuksessaan, että nykypäivänä kouluttautuminen ei automaattisesti riitä työelämässä menestymiseen. Nykyään yhä useammalla on mahdollisuus saavuttaa korkeakoulututkinto, jolloin työpaikan saantiin vaikuttavat koulutustason lisäksi esimerkiksi lapsuudenkodista peritty sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma, sosiaaliset verkostot sekä varallisuus. (Moisio 2006, 279.) Vaikka lapsuudenaikaisen köyhyyden seurauksia aikuisuuteen on osittain mahdollista lieventää suojaavien tekijöiden avulla, vaikuttaa lapsiköyhyys kuitenkin vahvasti yksilön tulevaisuuteen. Aineistomme perusteella lapsuudenaikainen köyhyys vaikuttaa

moniulotteisesti yksilön saamiin lähtökohtiin ja mahdollisuuksiin elämässä, jolloin lapsiköyhyyden aiheuttamat seuraukset hyvinvointiin voivat olla kauaskantoiset.

Aikuisiän työttömyys saattaa lisätä hyvinvoinnin ongelmia. Kauppinen, Saikku ja Kokko ovat todenneet vuonna 2010 julkaistussa tutkimuksessaan, että huono-osaisuuden kasautuminen on yleisempää pitkäaikaistyöttömillä kuin työelämään kuuluvilla yksilöillä tai lyhytaikaisesti työttömillä. Pitkäaikaistyöttömät kärsivät muun muassa terveydellisistä ja taloudellisista ongelmista. (Kauppinen ym. 2010, 243, 246.) Myös Karvosen (2008) tutkimus osoitti, että työttömyys on johdonmukaisesti yhteydessä hyvinvointivajeeseen. Työttömät kokivat asuinolonsa, terveytensä ja sosiaaliset suhteensa puutteellisimmiksi verrattuna työssäkäyviin. (Karvonen 2008, 107.) Työttömyyteen voidaan vaikuttaa erityisesti rakenteellisen sosiaalityön keinoin. Sosiaalityön vaikuttavuus kasvaa, jos tavoitteisiin pääsemistä edesauttavat sekä estävät tekijät huomioidaan työskentelyssä. Esimerkiksi vaikuttavan sosiaalityön keinoin voidaan korjata alueen työ- ja koulutusmahdollisuuksien puutteita. Työskentely edellyttää asiakaskohtaiseen tietoon paneutumista ja arviointia. (Saikkonen, Blomgren, Karjalainen & Kivipelto 2015, 61.)

Tulosten mukaan vanhempien koulutustausta on yhteydessä jälkeläisten koulupudokkuuteen ja kouluttautumiseen (Acacio-Claro 2020, 209; Erola ym. 2017, 7, 10; Ilmakunnas 2019, 84; Kallio 2020, 189; Merikukka 2020, 79; Paananen & Gissler 2014, 213, 209; Ristikari ym. 2016, 35; Vauhkonen ym. 2017, 506). Myös vanhempien toimeentulotuen asiakkuus ja työttömyys vaikuttavat heidän lastensa koulutukseen (Erola ym. 2017, 10; Ristikari ym. 2016, 34; Vauhkonen ym. 2017, 506–507). Matala koulutus on puolestaan taloudellisten ongelmien lisäksi yhteydessä psyykkisiin ongelmiin ja rikollisuuteen (Ristikari ym. 2016, 35). Sekä vanhemman että jälkeläisen kouluttautumisen vahva yhteys aikuisuuden hyvinvoinnin osa-alueisiin on merkittävää huomioida lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutusten ennaltaehkäisyssä. Lapsuudenperheen tulotasosta riippumattomien tasa-arvoisten koulutusmahdollisuuksien olemassaolo saattaa ennaltaehkäistä lapsuudenaikaisen köyhyyden seurauksia. Esimerkiksi maksuton toisen asteen koulutus takaisi jokaiselle nuorelle samanarvoiset lähtökohdat kouluttautua. Maksuttomalla toisen asteen koulutuksella voidaan varmistaa, ettei yksilön koulutustaso ole riippuvainen lapsuudenperheen taloudellisesta tilanteesta. Lokakuussa 2020 hallitus teki lakiesityksen, jonka mukaan oppivelvollisuutta jatketaan 18 ikävuoteen saakka elokuusta 2021 alkaen. Samalla toisen asteen koulutuksesta tulisi opiskelijoille maksutonta. (Valtioneuvosto 2020.)

Lapsuudenperheen tulotason lisäksi köyhyyteen liittyvät piirteet saattavat vaikuttaa jälkeläisen koulutustasoon sekä huono-osaisuuteen. Kuten teoriaosuudesta käy ilmi, huono-osaisuus siirtyy usein sukupolvelta toiselle vanhemmilta omaksuttujen asenteiden kautta (Isola & Suominen 2016, 112). Myös tutkimustulostemme mukaan vanhempien asenteet ja sosiaalinen tuki ovat yhteydessä jälkeläisen kouluttautumiseen. Sosiaalinen tuki ja opinnoissa menestyminen vaikuttivat positiivisesti jälkeläisten koulutustasoon (Acacio-Claro, 2020, 84 96–99, 102). Teoriaosuudessamme kuitenkin todettiin, että vanhempien asenteet siirtyvät jälkeläisille sitä vahvemmin, mitä enemmän vanhempi on lapsen elämässä (Vauhkonen ym. 2017, 503). Vanhempien asenteiden lisäksi yksilön persoonallisuuden piirteet ovat yhteydessä kouluttautumiseen. Heikon sosioekonomisen aseman perheissä lapset saattoivat jäädä vaille kannustusta tai kärsiä heikosta itseluottamuksesta, opitusta avuttomuudesta, ennakkoluuloista tai hauraasta minäkuvasta (Kärkkäinen 2004, 219, 298). Vanhemmilta omaksutut asenteet lisäävät jälkeläisten todennäköisyyttä sosiaaliselle huono-osaisuudelle (Erola ym. 2017, 8; Kärkkäinen 2004, 319). Aineistossamme havaittiin etenkin pitkäkestoisen ja kasautuvan huono-osaisuuden siirtyvän vanhemmilta heidän lapsilleen (Erola ym. 2017, 2, 7–8, 10). Toisaalta Vauhkonen tutkimusryhmä (2017) totesi, että tutkimuksen kohteena olevista huono-osaisen perhetaustan omaavista aikuisista 53 prosenttia ei kokenut lainkaan sosiaalista huono-osaisuutta 22-vuotiaana (Vauhkonen ym. 2017, 506).

Tulosten perusteella voidaan todeta, että perheen köyhyyteen yhteydessä olevat ei-materiaaliset resurssit voivat vaikuttaa eriarvoisuuteen ja ylisukupolvisuuteen. Vanhempien taloudelliset ongelmat voivat olla yhteydessä huono-osaisuuden kasautumiseen, jolloin vanhemmalla ei ole esimerkiksi psyykkisiä resursseja tukea lastaan opiskelussa tai vahvistaa lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Vanhempien resurssien ollessa puutteelliset korostuvat perheen tukiverkoston ja lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten roolit. Tutkimustulokset osoittavat, että kodin ulkopuoliset verkostot voivat olla lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutuksilta suojaavia tekijöitä. Erityisesti vähävaraisten perheiden lasten näkökulmasta lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten merkitys korostuu maksuttomissa matalan kynnyksen palveluissa kuten nuorisotiloissa tai oppilaitoksissa. Kyseisten instanssien työntekijöillä on mahdollisuus tavoittaa lapsia ennaltaehkäisevän työn näkökulmasta. Työntekijöillä on mahdollisuus esimerkiksi vahvistaa lapsen itsetuntoa sekä tarjota tilaisuuksia luoda sosiaalisia verkostoja, mikä voi lisätä lapsen resilienssiä. Tästä näkökulmasta on tärkeää, ettei poliittisessa päätöksenteossa karsita päiväkotihin, kouluihin tai nuorisotyöhön suunnattuja resursseja.

Tutkimustulosten mukaan lapsuudenaikainen köyhyys lisää riskiä lapsen huostaanottoon. Huostaanotto puolestaan voi vaikuttaa aikuisuuden hyvinvointiin. Esimerkiksi Heinin ja Johnsonin vuonna 2010 julkaistun tutkimuksen mukaan huostaanotettujen lasten koulutustaso jää matalammaksi verrattuna muuhun ikäryhmään (Heino & Johnson 2010, 285). Myös Katajan, Ristikarin, Paananen, Heinin ja Gisslerin vuonna 2014 julkaistussa tutkimusartikkelissa todetaan, että sijoitus vaikuttaa lapsen pärjäämiseen aikuisuudessa. Sijoitus vaikuttaa matalan koulutustason lisäksi yksilön riskiin sairastua mielenterveysongelmiin, ajautua työelämän ulkopuolelle sekä saada sosiaalityöksiä. Sijoitus saattaa heikentää myös vanhemman ja lapsen välistä suhdetta, jolloin vanhemmat eivät ole tukemassa lasta taloudellisesti tämän täysi-ikäistyttyä. (Kataja, Ristikari, Paananen, Heino & Gissler 2014, 40, 50.) Lapsuudenkodin taloudellisten resurssien puute ei välttämättä johda suoraan huostaanottoon, vaan taustalla vaikuttavat myös monet muut perheen sisäiset tekijät ja ristiriitaisuudet. Näiden ristiriitojen ennaltaehkäisy ja niihin ajoissa puuttuminen voivat ehkäistä huostaanottoon johtavia tilanteita. Esimerkiksi oikea-aikaisesti tarjottu perhetyö ja muut sosiaalityön tarjoamat avohuollon tukitoimet voivat toimia sijoitusta ehkäisevinä toimenpiteinä.

Toisaalta tutkimustuloksissa Airio ja Niemelä (2002) totesivat, että toimeentulotuen asiakkuuden ylisukupolvinen siirtyminen ei ole kovin yleistä (Airio & Niemelä 2002, 222, 224). Tuloksissa todettiin myös, että sosiaalinen periytyvyys on vähentynyt nuorempien ikäryhmien kohdalla (Moisio 2006, 273, 277–280). Sosiaalisen periytyvyyden heikkeneminen erityisesti nuoremmilla yksilöillä voi antaa viitteitä, että opiskelupaikat ovat nykyään useamman nuoren tavoitettavissa eikä lapsuudenperheen sosioekonominen asema ole kiinteästi yhteydessä koulutusvalintoihin. Jatko-opinnoissa painotetaan yhdenvertaisia valintaperusteita ja valinta tehdään aiempien suoritusten sekä pääsy- ja soveltuvuuskokeiden perusteella. Toisaalta tasa-arvoiset mahdollisuudet saattavat tänä päivänä vaarantua muun muassa maksullisten valmennuskurssien vuoksi. Valmennuskurssin suorittaminen saattaa parantaa mahdollisuutta saavuttaa opinto-oikeus joillakin aloilla, mikä puolestaan heikentää vähävaraisten yksilöiden mahdollisuutta päästä tavoiteltuun koulutukseen.

Köyhyyden ja huono-osaisuuden on havaittu vaikuttavan yksilöiden tunne-elämään. Teoriaosuutemme mukaan häpeän tunne on yleistä huono-osaisten yksilöiden keskuudessa ja se voi aiheuttaa haasteita ihmissuhteiden solmimisessa ja ylläpidossa (Isola & Suominen 2016, 37, 74; Kainulainen & Saari 2013, 23–24; Kauppinen & Karvonen 2008, 76–77, 87; Ohisalo ym. 2016, 437–438). Tutkimustulosten mukaan vaikeudet sosiaalisissa suhteissa näyttäytyivät todennäköisempinä toimeentulotuen saajien sekä työttömien keskuudessa (Erola ym. 2017, 6). Tulosten perusteella

koemme tärkeäksi, että sosiaalityön avulla pyritään vaikuttamaan lapsuudenaikaisen köyhyyden aiheuttamiin sosiaalisiin vaikeuksiin. Taloudellinen tuki sosiaalityön välineenä mahdollistaa tarveharkinnan kautta tapahtuvan tuen kuten täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisen asiakkaalle. Esimerkiksi taloudellinen tuki lasten harrastuskuluihin lisää lasten aktiivista tekemistä ja osallisuutta.

Huono-osaisten käytettävissä olevat resurssit poikkeavat varsin usein hyvin toimeentulevien resursseista. Kuten teoriaosuudesta käy ilmi, huono-osaisten elintaso on usein alhainen vähäisten käytettävissä olevien resurssien vuoksi (Saari ym. 2020, 17–18). Matala toimeentulo voi pakottaa valitsemaan alhaisemmat asumiskustannukset ja näin yksilö voi joutua tyytymään alhaisempaan asumisen laatuun. Teoriaosuutemme mukaan perheen käytettävissä olevat alhaiset resurssit siirtyvät herkästi toiselle sukupolvelle (Saari ym. 2020, 255; Törrönen & Vornanen 2004, 36; Vauhkonen ym. 2017, 502). Sosiaalityö pyrkii vaikuttamaan huono-osaisuuden asiakkaan hyvinvointia tukevan työskentelyn keinoin. Sosiaalityössä terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen tarkoittaa työskentelyä elämisen sosiaalisten tekijöiden parissa kuten tukemalla toimeentulossa, arkeen vaikuttavissa asioissa, elinolosuhteissa sekä vahvistamalla perheen toimintakykyä. Työskentely voi olla sosiaalista asioiden ajoa, toimintamahdollisuuksien lisäämistä sekä yhteisöissä toimimista. Sosiaalisissa tekijöissä tukeminen edistää myös terveyttä, sillä sosiaaliset tekijät vaikuttavat terveyteen ja sairastavuuteen. Hyvin organisoitu ehkäisevä työskentelyote sekä moniammatillisuus esimerkiksi psykiatrian puolen ja aikuissosiaalityön kanssa vähentävät sosiaalisten ongelmien syntymistä. (Karjalainen, Metteri & Strömberg-Jakka 2019, 48, 79.)

Aineistomme perusteella lapsuudenaikaisella köyhyydellä on monilla tavoin vaikutusta yksilön myöhempään fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen sekä kuolleisuuteen (Acacio-Claro 2020, 80, 96–98; Kauhanen 2013, 33, 38, 40, 53, 56). Acacio-Claro (2020) havaitsi, että perheen taloudelliset ongelmat vähentävät vanhempien mahdollisuuksia investoida lasten terveyttä tukeviin asioihin (Acacio-Claro 2020, 81, 98, 101). Tulokset eivät olleet yksiselitteiset sairastavuuden osalta. Korpimäen tutkimusryhmä (2008) totesi, ettei syövän ja lapsuudenaikaisten olosuhteiden välillä havaittu tilastollisesti merkittävää yhteyttä (Korpimäki ym. 2008, 296–299). Karvosen tutkimusryhmä (2019) havaitsi, että taloudellinen asema vaikuttaa terveyteen enemmän kuin terveys taloudelliseen asemaan, mutta terveysongelmat saattavat johtaa tulotason heikkenemiseen. Tutkimuksessa painotettiin, että hyvätuloisten parempaa terveyttä edistävät kattavat terveyspalvelut, sillä heillä on mahdollisuus muun muassa yksityisiin terveyspalveluihin ja työterveyshuoltoon.

(Karvonen ym. 2019, 104–105, 112.) Lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutus yksilön fyysiseen terveyteen aikuisuudessa ei ole tutkimustulosten perusteella suoraviivaista, mutta erityisesti köyhyyteen yhteydessä olevat ilmiöt kuten koulutus voivat vaikuttaa jälkeläisten terveyteen. Suomessa on havaittavissa tervezeroja matalasti koulutettujen ja korkeakoulutettujen välillä, sillä korkeammin koulutetut ovat terveempiä ja noudattavat terveellisempiä elämäntapoja kuin matalasti koulutetut kansalaiset (Kilpi 2018, 1). Tämä voi vaikuttaa siihen, että korkeakoulutettujen vanhempien lapset omaksuvat vanhemmiltaan automaattisesti terveellisemmät elintavat, mikä voi puolestaan vähentää sairastamista aikuisuudessa.

Haitalliset lapsuudenkokemukset altistavat terveydelle vahingolliseen käyttäytymiseen myöhemmin elämässä. Teoriaosuudessa todettiin, että haitalliset lapsuudenkokemukset ovat yhteydessä esimerkiksi päihdeongelmiin (Kestilä & Rahkonen 2011, 235). Aineistossamme havaittiin humalahakuista juomista esiintyvän niiden aikuisten keskuudessa, joiden lapsuudessa oli esiintynyt perheen sisäisiä ristiriitoja. Kauhasen (2013) tutkimuksen mukaan humalahakuinen juominen oli yleisempää miehillä, jotka olivat kokeneet useampia vastoinkäymisiä elämässään verrattuna heihin, jotka olivat kokeneet niitä vähemmän (Kauhanen 2013, 38, 40, 56). Törölään (2013) tutkimuksessa ei havaittu lapsuudessa yhden aikuisen taloudessa asumisella tai perheen sosioekonomisilla lähtökohdilla olevan suoraa tilastollista yhteyttä jälkeläisten myöhempään päihdeongelmiin (Törölä 2013, 98).

Aineistomme perusteella lapsuudenaikaisen köyhyyden havaittiin vaikuttavan kielteisesti myöhemmin aikuisuudessa psyykkiseen terveyteen (Paananen & Gissler 2014, 209–211; Ristikari ym. 2016, 34–35). Myös teoriaosuudessa todettiin huono-osaisuuden ja sen ilmiöiden aiheuttavan usein psyykkisiä ongelmia (Isola & Suominen 2016, 37, 74; Kainulainen & Saari 2013, 23–24; Kauppinen & Karvonen 2008, 76–77, 87; Ohisalo ym. 2016, 437–438). Aineistomme perusteella lapsuudenaikainen köyhyys ja siihen liittyvät ilmiöt ennustavat myös kokemusta onnettomuudesta (Erola ym. 2017, 4-6, 8; Ristikari ym. 2016, 35; Koskenvuori 2010, 308, 310). Mielenterveyden häiriöt voivat itsessään ylläpitää ylisukupolvisuutta sekä johtaa kasautuvaan huono-osaisuuteen. Psykkisesti sairastuneen elämäntilannetta saattavat varjostaa asumiseen ja toimeentuloon liittyvät ongelmat, yhteiskunnallinen osattomuus ja mielekkään toiminnan puute. Mielenterveysasiakkaita tuetaan eri sosiaalityön kentillä kuten aikuissosiaalityössä ja vammaispalveluissa. Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välinen luottamuksellinen suhde, apu arjen askareissa, usko asiakkaaseen, välittäminen ja positiivinen suhtautuminen tukevat mielenterveysasiakkaan ja sosiaalityöntekijän välistä suhdetta.

Arjen tuki on tärkeää etenkin silloin, kun mielenterveysasiakkaan toimintakyky on vähentynyt ja hän tarvitsee erityistä tukea. (Karjalainen ym. 2019, 57–58.)

Tarkastelemissamme tutkimuksissa kuvailtiin lapsuudenaikaisen köyhyiden lisäksi muita tekijöitä, jotka vaikuttavat aikuisuuden hyvinvointiin. Tutkimustulosten perusteella vanhempien avioero, yhden aikuisen taloudessa eläminen ja puuttuva isäsuhde ovat riskitekijöitä aikuisuuden hyvinvoinnille (Ilmakunnas 2019, 7, 84, 86, 92; Kärkkäinen 2004, 237, 317, 320; Merikukka 2020, 69, 78, 85). Teoriaosuutemme mukaan yksinhuoltajuuden on havaittu olevan yhteydessä perheen taloudellisiin ongelmiin (Isola & Suominen 2016, 37, 74). Perheen taloudelliset ongelmat ja puutteelliset perhesuhteet vaikuttavat yksilön myöhempään elämään monella eri osa-alueella. Yksinhuoltajaperheet ovatkin näkemyksemme mukaan ylisukupolvisuuden ilmiön ennaltaehkäisyn kannalta keskeisessä asemassa. Sosiaalityön avulla yksinhuoltajaperheille voidaan tarjota esimerkiksi perhetyötä tai taloudellista tukea, mikä voi parantaa perheen resursseja ja toimintamahdollisuuksia.

Teoriaosuuden mukaan huono-osaisuus ja sen ilmiöt saattavat heikentää yksilön mahdollisuuksia saavuttaa yhteiskunnassa arvokkaina pidettyjä asioita käytettävissä olevien vähäisten resurssien vuoksi (Isola & Suominen 2016, 29, 32, 35, 176). Tomperin (2012) tutkimus osoittaa, että alhaisen tulotason perheiden lapset ovat poliittisesti aktiivisempia muihin lapsiin nähden. Aineiston perusteella ei kuitenkaan saada selvää näyttöä siitä, että köyhyydellä olisi tilastollisesti vahvaa yhteyttä politisoitumisen kanssa. (Tomperi 2012, 143–145.) Teoriaosuuden mukaan yhteiskunnan toiminnan ulkopuolelle jääminen saattaa heikentää yksilön yhteisöllisyyden kokemusta (Laaksonen 2011, 187). Poliittisen aktiivisuuden voidaan nähdä tulostemme perusteella olevan köyhyiden vaikutuksilta suojaava tekijä, sillä poliittisen aktiivisuuden avulla yksilön on mahdollista olla osa yhteisöään ja mukana yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Erityisesti köyhistä lähtökohdista tulevilla henkilöillä saattaa olla halua vaikuttaa köyhyyttä ja eriarvoisuutta vähentävään politiikkaan.

Näkemyksemme mukaan lapsuudenaikaisen köyhyiden vaikutuksia aikuisuuden hyvinvointiin on mahdollista ehkäistä sosiaalityön avulla. Rakenteellisen sosiaalityön avulla voidaan vaikuttaa sosiaalisiin tekijöihin. Sen avulla asiakastyössä nousseista lähtökohdista ihmisten arkeen pyritään löytämään keinoja, joita tehdään alue-, paikallis- ja valtakunnan tason politiikassa. Rakenteellista sosiaalityötä on esimerkiksi verkostossa tehtävä vaikuttaminen ja yhteistyö eri hallinnonalojen kanssa sekä sosiaalinen tiedottaminen. Yhteisösosiaalityön avulla voidaan luoda yhteenkuuluvuutta, vahvistaa osallisuutta ja kanssatoimijuutta sekä ehkäistä syrjäytymistä ja yksinäisyyttä.

Elämäntilanelähtöinen sekä paneutuva yksilösosiaalityö edistää terveyttä ja lisää sosiaalista hyvinvointia. (Karjalainen ym. 2019, 79–80.)

Teoriaosuutemme mukaan lapsuudessa koetulla köyhyydellä on yhteys syrjäytymiseen ja ulkopuolelle jäämiseen (Kallio & Hakovirta 2020, 14; Salmi 2020, 39, 42; Toikka & Haanpää 2020, 126–127). Lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutus yksilön rikolliseen käytökseen aikuisuudessa oli tutkimusaineistomme mukaan ristiriitainen. Osasta tarkastelemastamme tutkimusaineistosta ilmeni, että lapsuudenperheen köyhyys on yhteydessä rikollisuuteen, joka puolestaan lisää todennäköisyyttä matalampaan yhteiskunnalliseen asemaan sekä muihin hyvinvointivajeisiin. Tutkimusten perusteella osoitettiin, että vanhempien toimeentulotukikuukaudet vaikuttivat heidän jälkeläistensä rikollisuuteen. Useampi vanhempien toimeentulotukikuukausien määrä ennusti jälkeläisille laajempaa rikollisuutta nuorena aikuisena. (Paananen & Gissler 2014, 209–211; Ristikari ym. 2016, 34.) Törölä (2013) puolestaan havaitsi, että perheen sosioekonomisilla lähtökohdilla ei ollut suoraa tilastollista yhteyttä rikollisuuteen. Sosiaalinen tausta kuitenkin vaikutti rikosten tekemiseen. Työntekijätaustaisesta perheestä lähtöisin olevalla yksilöllä oli suurempi todennäköisyys tehdä rikoksia verrattuna yrittäjien, toimihenkilöiden tai työelämän ulkopuolella olevien vanhempien jälkeläisiin. (Törölä 2013, 81, 91, 98–99.) Sosiaalityöllä on merkittävä rooli etenkin nuorten rikollisuuden ehkäisyssä suojelun, kontrollin ja sosiaalisen tuen toteutettavien toimenpiteiden keinoin. Etenkin lastensuojelun interventioilla pyritään vaikuttamaan siihen, ettei nuori ajautuisi rikollisuuden pariin.

Tutkimustuloksemme osoittavat, että huono-osaisuudella on taipumusta kasautua ja olla monella hyvinvoinnin osa-alueella ylisukupolvista. Matala kouluttautuminen on yhteydessä taloudellisiin ongelmiin, työllistymiseen ja mielenterveysongelmiin, ja nämä ovat yhteydessä lapsuudenaikaiseen köyhyyteen. Ylisukupolvisessa huono-osaisuudessa kyse on yhteiskunnallisesti laajemmista ongelmista kuten eriarvoisuudesta ja osattomuudesta. Moniammatillinen yhteistyö, asiakkaan osallisuus, asiakkaan kokonaistilanteen kartoittaminen ja oikeanlaiset palvelut sekä varhainen puuttuminen mahdollistavat ylisukupolvisten ketjujen katkaisemisen. Lisäksi yhteiskunnan asenteilla ja poliittisella päätöksenteolla voidaan ehkäistä köyhyyden ja huono-osaisuuden ylisukupolvisuutta.

Pro gradu -tutkielmaamme liittyvä jatkotutkimus olisi hedelmällistä toteuttaa tutkimalla Covid-19-pandemian aiheuttaman lapsiköyhyyden vaikutuksia Suomessa. Tutkimuksen voisi toteuttaa pitkittäistutkimuksena analysoimalla koronaepidemian aiheuttamaa lapsiköyhyyttä sekä sen

seurauksia jälkeläisten myöhempään elämään. Pandemia ja sen vuoksi käynnistetyt rajoitustoimenpiteet ovat aiheuttaneet huomattavia taloudellisia vaikeuksia ja huolta toimeentulon riittävydestä. Taloudellista tilannetta on heikentänyt koronaepidemian aiheuttamat lukuisat lomautukset ja lisääntynyt työttömyys, jotka ovat huolettaneet sekä vanhempia että lapsia. (Karvonen, Kestilä, Härmä & Honkatukia 2020, 38–39; Lammi-Taskula, Klemetti, Heino, Hietanen-Peltola, Paju, Sarkia & Lahtinen 2020, 46.) Lisäksi pandemian pohjautuvat rajoitukset ovat saattaneet heikentää lasten ja nuorten kodin ulkopuolisia sosiaalisia verkostoja, jotka ovat aiemmin voineet suojata lasta lapsuudenaikaisen köyhyyden vaikutuksilta myöhempään hyvinvointiin. Etäopiskeluun siirtyminen ja lasten harrastustoiminnan rajoittaminen saattavat lisätä haasteita erityisesti niissä perheissä, jotka ovat jo ennestään haavoittuvassa asemassa.

LÄHTEET

Aineistona käytetyt lähteet

Acacio-Claro, Paulyn Jean (2020) Reserve Capacity and other Adolescent Pathways in Socioeconomic Inequalities in Mortality and Education – A Three-Generation Study in Finland. Tampere: PunaMusta Oy.

Airio, Ilpo & Niemelä, Mikko (2002) Periytykö Köyhyys? – Köyhyyden Ja Toimeentulotukiasiakkaiden Sukupolvinen Liikkuvuus. *Sosiologia* 39 (3), 215–226.

Airio, Ilpo & Niemelä, Mikko (2009) Perhetaustan yhteys aikuisiän köyhyyteen Suomessa 1995-2005. *Sosiologia* 46 (1), 3–19.

Erola, Jani, Kallio, Johanna & Vauhkonen, Teemu (2017) Ylisukupolvinen kasautuva huono-osaisuus Turussa ja muissa Suomen suurissa kaupungeissa. Turun kaupunki, Kaupunkitutkimusohjelma. Tutkimuskatsauksia 2/2017.

Ilmakunnas, Ilari (2019) Economic difficulties during the transition into adulthood in Finland. Turku: Grano Oy.

Kallio, Johanna, Hautala, Helena & Erola, Jani (2020) Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten koulupudokkuuteen. Teoksessa Kallio, Johanna & Hakovirta, Mia (toim.) Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus. Tampere: Vastapaino, 175-198.

Kauhanen, Laura (2013) Childhood Determinants of Later Health. Kuopio: Kopijyvä Oy.

Korpimäki, Sonja, Sumanen, Markku, Sillanmäki, Lauri & Mattila, Kari (2008) Lapsuudentapahtumien yhteys itse ilmoitettuun syöpään aikuisiässä. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 45 (4), 293–300.

Kortteinen, Matti & Elovainio, Marko (2012) Millä tavoin huono-osaisuus periytyy? Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.) Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Helsinki: Hakapaino. 153-167.

Koskenvuo, Karoliina (2010) Lapsuudentapahtumat, terveys ja elämäntyytyväisyys. Teoksessa Hämäläinen, Ulla & Kangas, Olli (toim.) Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 294-318.

Kärkkäinen, Tuulikki (2004) Koulutuksen ja lapsi-vanhempisuhteen yhteys elämässä selviytymiseen. Sosiaalinen perimä ja koulutuskulttuurisen pääoman periytyminen sukupolvesta toiseen. Tutkimuksia 250. Helsinki: Yliopistopaino.

Merikukka, Marko (2020) Lapsuuden elinolojen yhteydet aikuisuuden hyvinvointiin: Kansallinen syntymäkohortti 1987 -rekisteritutkimus. Oulu: Oulun yliopisto.

Moisio, Pasi (2006) Sosiaalinen liikkuvuus ja mahdollisuuksien tasa-arvo 2000-luvun Suomessa. Teoksessa Kautto, Mikko (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2006. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy, 264–284.

Paananen, Reija & Gissler, Mika (2014) Hyvinvointi ulottuu yli sukupolvien. Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 208–214.

Ristikari, Tiina, Lappi, Aino & Molander, Tiina (2016) Lapsuuden aikaisen köyhyyden vaikutus hyvinvointiin nuorena aikuisuudessa. *Diakonia* 33 (2), 33–35.

Sirniö, Outi (2016) *Constrained Life Changes: Intergenerational Transmission of Income in Finland*. Helsinki: Helsingin Yliopisto.

Tomperi, Tuukka (2012) Nuorten perhetausta ja politisoituminen nuorisobarometrin valossa. Teoksessa Myllyniemi, Sami (toim.) Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Helsinki: Hakapaino, 128–152.

Törölä, Miisa (2013) Oikeuspsykiatristen potilaiden sosiaalinen tausta. Teoksessa Niemelä, Mikko & Saari, Juho (toim.) Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 80–102.

Vauhkonen, Teemu, Kallio, Johanna & Erola, Jani (2017) Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82 (5), 501–512.

Muut lähteet

Allardt, Erik (1976) *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiön laakapaino.

Andor (2021) Andor. <https://andor.tuni.fi>. Viitattu 10.2.2021.

Baumeister, Roy F. & Leary, Mark R. (1997) Writing Narrative Literature Reviews. *Review of General Psychology* 1 (3), 311–320.

Elo, Satu & Kyngäs, Helvi (2008) The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing* 62 (1), 107–115.

Eskelinen, Niko & Sironen, Jiri (2017) *Köyhyys – syitä ja seurauksia*. Kuopio: Grano Oy.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2014) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 10. painos. Tampere: Vastapaino.

Fink, Arlene (2005) *Conducting Research Literature Reviews: From the Internet to the Paper*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Finna.fi (2021) Kulttuurin ja tieteen aarteet yhdestä osoitteesta. https://www.finna.fi/Content/about_finnafi. Viitattu 10.2.2021.

- Haaparanta, Leila & Niiniluoto, Ilkka (2016) Johdatus tieteelliseen ajatteluun. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Heino, Tarja & Johnson, Marianne (2010) Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Teoksessa Hämäläinen, Ulla & Kangas, Olli (toim.) Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 266–293.
- Heinonen, Jari, Roivainen, Irene & Ylinen, Satu (2011) Köyhä byrokratian rattaissa. Kunnallisan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, nro 64. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2009) Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Hirvilampi, Tuuli (2015) Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 136. Tampere: Juvenes Print.
- Hoffrén, Jukka & Rättö, Hanna (2011) Hyvinvoinnin mittarit. Teoksessa Saari, Juho (toim.) Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 219–239.
- Hämäläinen, Timo (2014) Hyvinvoinnin lähteet niukan talouskasvun ja budjettileikkausten maailmassa. Kirjan “Well-Being and Beyond: Broadening the Public and Policy discourse” keskeiset johtopäätökset. Helsinki: Sitra.
- Ilmakunnas, Ilari, Kauppinen, Timo & Moisio, Pasi (2020) Huono-osaisuus jatkuu sukupolvelta toiselle: Tarkastelussa nuorten aikuisten toimeentulotukiasiakkuus. Teoksessa Kallio, Johanna & Hakovirta, Mia (toim.) Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus. Tampere: Vastapaino, 199–224.
- Isola, Annamaria, Larivaara, Meri & Mikkonen, Juha. (2007) Alkusanat. Teoksessa Isola, Anna-Maria, Larivaara, Meri & Mikkonen, Juha (toim.) Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 12–17.
- Isola, Anna-Maria & Suominen, Esa (2016) Suomalainen köyhyys. Riika: Dardedze holografija.
- Kainulainen, Sakari & Saari, Juho (2013) Koettu huono-osaisuus Suomessa. Teoksessa Niemelä, Mikko & Saari, Juho (toim.) Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Kelan tutkimusosasto, teemakirja 10. Tampere: Juvenes print, 22–43.
- Kallio, Johanna & Hakovirta, Mia (2020) Huono-osaisuus ja köyhyys lapsiperheissä. Teoksessa Kallio, Johanna & Hakovirta, Mia (toim.) Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus. Tampere: Vastapaino, 7–33.
- Kallio, Johanna & Hakovirta, Mia (2020) Köyhyyden ja huono-osaisuuden ylisukupolvisuus. Teoksessa Kallio, Johanna & Hakovirta, Mia (toim.) Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus. Tampere: Vastapaino, 257–270.
- Kangas, Olli (2008) Pohjoismaat – maailman paras kolikka? Yhteiskuntapolitiikka 73 (4), 357–367.

Kangas, Olli & Ritakallio, Veli-Matti (2008) Köyhyyden mittaustavat, sosiaaliturvan riittävyys ja köyhyyden yleisyys Suomessa. Kelan tutkimusosasto. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 61/2008.

Kangasniemi, Mari, Utriainen, Kati, Ahonen, Sanna-Mari, Pietilä, Anna-Maija, Jääskeläinen, Petri & Liikanen, Eeva 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede* 4/2013, 291–301.

Kankkunen, Päivi & Vehviläinen-Julkunen, Katri (2015) Tutkimus hoitotieteessä. 3.–4. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Karhula, Alekski & Sirniö, Outi (2019) Ylisukupolvinen eriarvoisuus Suomessa Poikkitieteellinen katsaus yhteiskuntatieteellisiin tutkimuksiin. *Yhteiskuntapolitiikka* 84 (5–6), 572–582.

Karjalainen, Pekka, Metteri, Anna & Strömberg-Jakka, Minna (2019) TIEKARTTA 2030 Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Karvonen, Sakari (2008) Hyvinvointi työikäisten kokemana. Teoksessa Moisio, Pasi, Karvonen, Sakari, Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2008*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy, 96–115.

Karvonen, Sakari, Kestilä, Laura, Härmä, Vuokko & Honkatukia, Juha (2020) Lomautukset, työttömyys ja koettu toimeentulo. Teoksessa Kestilä, Laura, Härmä, Vuokko & Rissanen, Pekka (toim.) *Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: PunaMusta Oy.

Karvonen, Sakari, Martelin, Tuija, Kestilä, Laura ja Junna Liina (2019) Tulotason mukaiset terveyserot. Teoksessa Kestilä, Laura & Karvonen, Sakari (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2018*. Helsinki: PunaMusta Oy, 101–119.

Karvonen, Sakari, Moisio, Pasi, Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (2008) Suomalaisten muuttuvat elinolot. Teoksessa Moisio, Pasi, Karvonen, Sakari, Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2008*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy, 28–37.

Kataja, Kati, Ristikari, Tiina, Paananen, Reija, Heino, Tarja & Gissler, Mika (2014). Hyvinvointiongelmien ylisukupolviset jatkumot kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten elämässä. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (1), 38–54.

Kauppinen, Timo M. & Karvonen, Sakari (2008) Nuorten aikuisten toimeentulo-ongelmat. Teoksessa Moisio, Pasi, Karvonen, Sakari, Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2008*. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy, 76–94.

Kauppinen, Timo M., Saikku, Peppi & Kokko, Riitta-Liisa (2010) Työttömyys ja huono-osaisuuden kasautuminen. Teoksessa Vaarama, Marja, Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: Yliopistopaino, 234–251.

Kestilä, Laura & Rahkonen, Ossi (2011) Lapsuuden elinolot ja aikuisuuden terveys. Teoksessa Laaksonen, Mikko & Silventoinen, Karri (toim.) *Sosiaaliepideologia. Väestön terveyserot ja terveyteen vaikuttavat sosiaaliset tekijät*. Helsinki: Gaudeamus, 226–243.

Kilpi, Terhi (2018) Esipuhe. Teoksessa Koponen, Päivikki, Borodulin, Katja, Lundqvist, Annamari, Sääksjärvi, Katri & Koskinen, Seppo (toim.) *Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa. FinTerveys 2017 -tutkimus*. Helsinki: THL, 1–2.

Koivusilta, Leena (2011) *Terveyskäyttäytyminen*. Teoksessa Laaksonen, Mikko & Silventoinen, Karri (toim.) *Sosiaalierpidemiologia. Väestön terveyserot ja terveyteen vaikuttavat sosiaaliset tekijät*. Helsinki: Gaudeamus, 123–141.

Kuula, Arja (2011) *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.

Laaksonen, Mikko (2011) *Aineelliset ja taloudelliset tekijät*. Teoksessa Laaksonen, Mikko & Silventoinen, Karri (toim.) *Sosiaalierpidemiologia. Väestön terveyserot ja terveyteen vaikuttavat sosiaaliset tekijät*. Helsinki: Gaudeamus, 177–194.

Laaksonen, Mikko & Silventoinen, Karri (2011) *Johdanto*. Teoksessa Laaksonen, Mikko & Silventoinen, Karri (toim.) *Sosiaalierpidemiologia. Väestön terveyserot ja terveyteen vaikuttavat sosiaaliset tekijät*. Helsinki: Gaudeamus, 11–25.

Lahelma, Eero & Rahkonen, Ossi (2011) *Sosioekonominen asema*. Teoksessa Laaksonen, Mikko & Silventoinen, Karri (toim.) *Sosiaalierpidemiologia. Väestön terveyserot ja terveyteen vaikuttavat sosiaaliset tekijät*. Helsinki: Gaudeamus, 41–59.

Lammi-Taskula, Johanna, Klemetti, Reija, Heino, Tarja, Hietanen-Peltola, Marke, Paju, Petri, Sarkia, Aino & Lahtinen, Jenni (2020) *Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi*. Teoksessa Kestilä, Laura, Härmä, Vuokko & Rissanen, Pekka (toim.) *Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: PunaMusta Oy.

Lindblom-Ylänne, Sari, Paavilainen, Eija, Pehkonen, Leila & Ronkainen, Suvi (2013) *Tutkimuksen voimasanat*. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Moisio, Pasi (2006) *Suhteellinen köyhyys Suomessa*. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (6), 639–645.

Moisio, Pasi, Karvonen, Sakari, Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (2008) *Johdanto*. Teoksessa Moisio, Pasi, Karvonen, Sakari, Simpura, Jussi & Heikkilä, Matti (toim.) *Suomalaisen hyvinvointi 2008. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus*. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy, 14–26.

Moisio, Pasi & Kauppinen, Timo M. (2011) *The intergenerational correlation of social assistance and selection bias in the Finnish population data*. *Research on Finnish Society* 4, 7–15.

Mukkila, Susanna, Ilmakunnas, Ilari, Moisio, Pasi & Saikkonen, Paula (2018) *Köyhyys ja perusturvan riittävyys*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: THL, 79-93.

Myllyniemi, Sami (2012) *Monipolvinen hyvinvointi*. *Nuorisobarometri 2012*. Helsinki: Hakapaino.

Niela-Vilén, Hannakaisa & Kauhanen, Lotta (2015) *Kirjallisuuskatsauksen vaiheet*. Teoksessa Stolt Minna, Axelin Anna & Suhonen Riitta (toim.) *Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä*. Turku: Juvenes Print, 23–36.

Ohisalo, Maria, Laihiala, Tuomo & Saari, Juho (2015) Huono-osaisuuden ulottuvuudet kasautuminen leipäjonoissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (5), 435–446.

Raijas, Anu (2008) Arjen hyvinvointi ja mahdollisuudet sen mittaamiseen. Työselosteita ja esitelmää 110. Kuluttajatutkimuskeskus.

Saari, Juho (2011) Johdanto. Teoksessa Saari, Juho (toim.) *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus, 9–29.

Saari, Juho, Eskelinen, Niko & Björklund Liisa (2020) *Raskas perintö. Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa*. Tallinna: Gaudeamus.

Saikkonen, Paula, Blomgren, Sanna, Karjalainen, Pekka & Kivipelto, Minna (2015) *Poistaako sosiaalityö huono-osaisuutta? Tutkimusjulkaisu 89*. Helsinki: Kunnallisan kehittämissätiö.

Salmi, Minna (2020) *Lapsiperheiden köyhyys pitää yllä köyhyiden kierrettä*. Teoksessa *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*. Tampere: Vastapaino, 37–72.

Salmi, Minna, Karvonen, Sakari & Mäntylä, Erika (2016) *Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos*. Helsinki: Juvenes Print.

Salminen, Ari (2011) *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppisiin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisuja 62.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2006) *Terveiden edistämisen laatusuositus*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:19.

Suomen virallinen tilasto (SVT): *Tulonjakotilasto (2009) Pienituloisuus 2009, 2. Pienituloisuus väestöryhmittäin*. http://www.stat.fi/til/tjt/2009/02/tjt_2009_02_2011-01-26_kat_002_fi.html. Viitattu 23.9.2020.

Suomen virallinen tilasto (SVT): *Elinolotilasto (2020) 873 000 henkilöä oli köyhyys- tai syrjäytymisriskissä vuonna 2019*. http://www.stat.fi/til/eot/2019/01/eot_2019_01_2020-03-27_tie_001_fi.html. Viitattu 25.3.2021.

Taipale, Ilkka (2007) *Esipuhe*. Teoksessa Isola, Anna-Maria, Larivaara, Meri & Mikkonen, Juha (toim.) *Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, 9–11.

THL (4.12.2019) *Eriarvoisuus*. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus#:~:text=Sosioekonominen%20asema%20koostuu%20sek%C3%A4%20hyvinvoinnin,koulutus%2C%20ammatti%20ja%20asema%20ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4ss%C3%A4>. Viitattu 3.2.2021.

Toikka, Enna & Haanpää, Leena (2020) *Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten subjektiiviseen hyvinvointiin*. Teoksessa Kallio, Johanna & Hakovirta, Mia (toim.) *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*. Tampere: Vastapaino, 119–142.

Townsend, Peter (1979) *Poverty in the United Kingdom*. Lontoo: Penguin.

Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019) Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

Törrönen, Maritta & Vornanen, Riitta (2002) Emotionaalinen huono-osaisuus peruskoululaisten korostamana syrjäytymisenä. Nuorisotutkimus 20 (4), 18–32.

Uggerhøj, Lars (2011) What is Practice Research in Social Work. Social Work & Society 9 (1), 46–59.

Valtioneuvosto (2020) Oppivelvollisuus laajenee elokuussa 2021 – edellytyksiä nuorten oppimiseen ja hyvinvointiin parannetaan, työllisyysastetta nostetaan. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/oppivelvollisuus-laajenee-elokuussa-2021-edellytyksia-nuorten-oppimiseen-ja-hyvinvointiin-parannetaan-tyollisyysastetta-nostetaan>. Viitattu 3.4.2021.

Vauhkonen, Teemu, Kallio, Johanna & Erola, Jani (2017) Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 82 (5), 501–512.

Väliverronen, Esa (2002) Kirjoittaminen prosessina. Teoksessa Kinnunen, Merja & Löytty, Olli (toim.) Tieteellinen kirjoittaminen. Tampere: Vastapaino, 83–93.

Whittemore, Robin & Knafl, Kathleen (2005) The integrative review: updated methodology. Journal of Advanced Nursing 52:2, 546–553.